

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM
DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE
ODAK ALGISI

Müge ESER
2501181656

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK

İKİNCİ DANIŞMAN
Dr. Aşlı GÜRER

İSTANBUL – 2022

ÖZ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇEDE ODAK ALGISI MÜGE ESER

Yabancı bir dil öğrenmenin amacı, o dilde etkin bir şekilde iletişim sağlayabilmektir. Dil öğrenme sürecinde etkin bir iletişim sağlanmasında parçalar üstü ses birimleri önemli bir rol oynamaktadır. Bürünsel öğeler olarak da ifade edilen parçalar üstü ses birimlerini tümce düzeyindeki ses öbekleri üzerinde oluşan ton değişimlerinin tümünü kapsayan ezgi ve onu oluşturan odak, ton, durak ve ses rengi birimleri oluşturmaktadır. Yabancı dil öğrenen bireyin hedef dilde yetkin olabilmesi bürünsel öğeleri konuşma dilinde doğru biçimde kullanabilmesi ile mümkündür.

Sözcedeki yeni ya da bilgilendirici sözcük veya tümcelerin vurgulanmasına olanak tanıyan bir yapı olan odak (O) bilgi yapısının en önemli parçasıdır. Aynı zamanda tümcede ve sözcede anlam ayırıcı özellik taşıyan bir birim olup bürünsel ve sözdizimsel olarak işaretlenebilmektedir. Ancak yabancı dil öğrenim sürecinde odağın doğru bir şekilde anlaşılması ve üretilmesi geç ve güç öğrenilebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğrenen ve ana dili (D1) Arapça olan Mısırlı konuşurların odağı algılamada ne ölçüde başarılı olduğunu araştırmaktır. Bunun ortaya çıkması için Türkçeyi ana dili olarak bilen konuşurlar çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada B2-C1 düzeyinde Türkçe bilen ve öğrenmekte olan 12 Mısırlı, 12 Türk katılımcı yer almıştır. Yaşanan Covid-19 pandemi süreci nedeniyle katılımcılara algısal test çevrimiçi uygulanmıştır. Verilerin analizinde sunucu odak (SO), karşıtsal odak (KO) ve geniş odak (GO); özne, nesne ve eylem üzerinde olduğu koşullarda değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında D1 Arapça konuşurların odak algısında en düşük başarı gösterdikleri odak % 18.06 oranla geniş odak türü olurken, nesne üzerinde sunucu odak en başarılı oldukları odak türüdür ve başarı yüzdesi % 80.45'tir. Ana dili Türkçe olan konuşurların

algılamada en başarılı oldukları odak türü % 91.67 oranla geniş odak iken en düşük başarı eylem üzerinde karşıtsal odak koşulunda olmuştur, başarı yüzdesi % 45.84'tir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi yapısı, bürün, odak, bürünsel odak, yabancı dil olarak Türkçe.

ABSTRACT

THE PERCEPTION OF FOCUS IN TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

MÜGE ESER

The aim of learning a foreign language is to be able to communicate effectively in the target language. Suprasegmentals play an important role in providing effective communication in the language learning process. The melody, which covers all the tonal changes that occur on the sound phrases at the sentence level, and the focus, tone, pause, and tone units that make it up, constitute the suprasegmental phonemes, which are also expressed as prosodic elements. The ability of a foreign language learner to be competent in the target language is possible if he/she can use the prosodic elements in the spoken language correctly.

Focus allows speakers to highlight words and phrases that are new or otherwise informative. It is a significant part of the information structure of a sentence, which describes how information in the sentence relates to the discourse as a whole. Correctly producing and understanding focus marking in a new language may be notably challenging because it may require knowledge of several systems, including syntax, semantics, phonetics, phonology, and pragmatics. The acquisition of prosodic focus marking in a foreign language is a particularly difficult challenge because it requires the learner to discover both which words to emphasize in a particular context and what acoustic cues to use to mark emphasis.

This study aims to investigate to what extent Egyptian speakers who learn Turkish as a foreign language and whose mother tongue is Arabic (L1) are successful in perceiving focus. To reveal this, speakers who know Turkish as their mother tongue were also included in the study. There were 12 Turkish and 12 Egyptian participants who knew and were learning Turkish at the B2-C1 level in the study. Due to the Covid-19 Pandemic process, the online perceptual test was applied to the participants. In the analysis of the data, presentational focus (PF), contrastive

focus (CF) , and broad focus (BF) were evaluated in the conditions that it was on the subject, object , and verb. Looking at the results obtained, L1 Arabic speakers have the lowest success in focusing perception, while the focus is the broad focus type with a rate of 18.06%, the presentational focus on the object is the type of focus where they are most successful and the success percentage is 80.45%. L1 Turkish speakers were most successful in perceiving the broad focus type with a rate of 91.67%, while the lowest success was in the contrastive focus condition on the verb, the success percentage was recorded as 45.84%.

Keywords: Information structure, focus, prosody, prosodic focus, Turkish as a foreign language.

ÖNSÖZ

Yabancı bir dil ya da yeni bir dil öğrenen kişiler öğrendikleri yeni dilin sözdiziminden ses bilgisine kadar, ana dillerinin sistemlerinden farklı olabilen dil sistemlerine hâkim olmakta zorluk yaşarlar. Sesbilim, ses bilgisi, sözdizimi ve edimbilim olmak üzere bu sistemlerin birçoğu hakkında bilgi gerektirebileceğinden yeni bir dilde odağın ne şekilde kodlandığını anlamak ve algılamak çoğu zaman güç olabilir. Odak, konuşmacıların yeni veya bilgi veren sözce ve tümceleri vurgulamasına olanak tanıyan bir araçtır ve aynı zamanda tümcedeki bilginin bir bütün olarak söylemle nasıl ilişkili olduğunu açıklayan bilgi yapısının bir parçasıdır. Bu araştırmada yabancı dil olarak Türkçe öğrenen ve ana dili Arapça olan Mısırlı konuşurlarda odağın sesbilimsel olarak algılanması, ana dili Türkçe olan konuşurlar karşılaştırma grubu alınarak çalışılmıştır.

Beş bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde tezin konusu, amacı ve problem cümlesi belirtilmiştir. Yapılan araştırmada, bürünsel odağın hem Türkçe ana dili konuşurlarında hem de yabancı dil olarak Türkçe öğrenen konuşurlarda araştırılmasının ve yabancı dil eğitim programlarında yer almasının öneminin altı çizilmiştir. Bununla birlikte çalışmadaki sayıtların neler olduğu açıklanmış ve çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde ise kuramsal çerçeve kapsamında bilgi yapısı ve bilgi yapısının öğeleri anlatılmıştır. Bilgi yapısının geniş bir konu olması ve çalışmanın odak ile sınırlandırılması sebebiyle bilgi yapısının diğer öğeleri olan konu ve eklentiye kısaca değinilmiştir. Türkçe ve Mısır Arapçasında bilgi yapısı, bürün ve sesbilimsel odak çalışmalarına da bu bölümde yer verilmiştir. İkinci bölümde son olarak alanyazında yer alan çalışmalara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde çalışmanın yöntemine yer verilmiştir. Veri tabanının nasıl oluşturulduğu, deney grubunu oluşturan örneklemin özellikleri belirtilmiştir. Covid-19 pandemi süreci sebebiyle deney çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiş, buna olanak sağlayan program hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Dördüncü bölümde elde edilen bulgular verilip sonuçlar tartışılmıştır. Elde edilen bulgular ışığında tez çalışmasının esasını oluşturan problem cümlesinin yanıtının bulunup bulunmadığı ve ne gibi sonuçlara ulaşıldığı üzerinde durulmuştur.

Tez sürecinde iki danışman hocası olan şanslı bir öğrenci olarak ilk teşekkürüm Doç.Dr. Mehmet GÜRLEK hocamadır. Siz en başta bu konuyu çalışabileceğim konusunda beni yüreklendirmeseydiniz işim çok zor olacaktı.

Tez çalışmam süresince yardımını, desteğini, bilgi ve deneyimini tüm nezaketiyle paylaşan sevgili danışmanım Dr. Aslı GÜRER'e ne kadar teşekkür etsem azdır. 2021 yılının en başarılı genç bilim insanının öğrencisi olmak benim için bir onurdur. Teşekkür ederim Hocam.

2018-2019 Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi yüksek Lisans sınıfıma ve tez konumu seçmemde, bu alandaki önemli isimlerden olan Aslı hocama ulaşmamda büyük desteği olan Yasin TAŞDEMİR hocama da teşekkürlerimi sunarım.

Görev yapmaktan gurur duyduğum Kara Kuvvetleri Lisan Okulu Komutanlığı Türkçe Bölüm Başkanlığındaki arkadaşlarım Beste ve Ayhan DAĞDELEN'e; yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında çalışmamı destekleyen ve beni bu yolda yüreklendiren bölüm başkanımız Ahmet Duran TEKER' e teşekkürlerimi sunmak isterim.

Son olarak hayat arkadaşım ve can yoldaşım eşim Muhittin ESER'e ve canım oğlum Alp'e sunuyorum teşekkürlerimi.

Canım babacığım biliyorum duyuyorsun beni. Tezimi bitirdim. İçin rahat olsun....

MÜGE ESER

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GRAFİK LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. BİLGİ YAPISI	6
1.2. BİLGİ YAPISI BİLEŞENLERİ	9
1.2.1. Odak	9
1.2.1.1. Sunucu odak	11
1.2.1.2. Karşıtsal odak	12
1.2.2. Konu	14
1.2.3. Eklenti	15
1.3. TÜRKÇE SÖZDİZİMDE BİLGİ YAPISI	16
1.4. TÜRKÇE BÜRÜNBİLİMDE ODAK	19
1.4.1. Bürünsel Hiyerarşi Kuramı	21
1.5. TÜRKÇENİN BÜRÜNSEL ÖZELLİKLERİ	22
1.6. MISIR ARAPÇASINDA BİLGİ YAPISI ve ODAK	27
1.6.1. Mısır Arapçasında Odak	27
1.7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	36
1.7.1. Algısal ve üretimsel testlerle yapılan çalışmalar	36
1.7.2. Üretimsel test uygulanan çalışmalar	47

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ	53
2.2. ÇALIŞMA GRUPLARI	55
2.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. BULGULAR	59
3.2. DEĞERLENDİRME	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA	80
EKLER	88

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1:	Selkirk (1984)'e göre Bürünsel Hiyerarşi Ulaıları ve sözdizimsel karşılıkları.	22
Tablo 1.2:	Beş bilgi yapısı koşulunda hedef tümceler.	32
Tablo 1.3:	Katılımcıların başarı yüzdeleri	44
Tablo 2.1:	Algısal deneyde yer alan koşullar karşılaştırma noktalarıyla birlikte ...	55
Tablo 2.2:	Örneklem grubunu oluşturan katılımcı dağılımı	55
Tablo 3.1:	Ortalama test tamamlama süreleri.	59
Tablo 3.2:	D1 Türkçe ve D1 Arapça katılımcıların algısal testte vermiş oldukları yanıtlar.	59
Tablo 3.3:	D1 Arapça ve D1 Türkçe ÖÜSO algılama başarı oranları.	63
Tablo 3.4:	D1 Arapça ve D1 Türkçe NÜSO algılama başarı oranları.	65
Tablo 3.5:	D1 Arapça ve D1 Türkçe EÜSO algılama başarı oranları.	66
Tablo 3.6:	D1 Arapça ve D1 Türkçe ÖÜKO algılama başarı oranları.	68
Tablo 3.7:	D1 Arapça ve D1 Türkçe NÜKO algılama başarı oranları.	69
Tablo 3.8:	D1 Arapça ve D1 Türkçe EÜKO algılama başarı oranları.	72
Tablo 3.9:	D1 Arapça ve D1 Türkçe GO algılama başarı oranları.	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1:	Çekirdek öncesi alan.....	24
Şekil 1.2:	Son hecesinde vurgu alan sözcüklerde çekirdek alan	24
Şekil 1.3:	Sözcüksel vurgu alıp son hecesinde vurgu olmayan sözcüklerde çekirdek alan	25
Şekil 1.4:	Çekirdek sonrası alan	25
Şekil 1.5:	/[mama] _{KO} [yunaani] _{YB} bil-layl/ [yunaani] _{YB} bitit ^c allim.	30
Şekil 1.6:	[mama] _{SO} bitit ^c allim bil-layl/	30
Şekil 1.7:	/[mama] _{KO} bitit ^c allim [yunaani] _{EB} yunaani] _{EB}	30
Şekil 1.8:	[mama] _{SO} bitit ^c allim bil-layl/	30
Şekil 1.9:	/zalabja/ karşıtsal odaktır, perde yüksekliği kalın çizgi ile, yoğunluk eğirisi ise ince çizgi ile gösterilmiştir	31
Şekil 1.10:	/zalabja/ sunucu odaktır, perde yüksekliği kalın çizgi ile, yoğunluk eğirisi ise ince çizgi ile gösterilmiştir	31
Şekil 1.11:	F0 Eğrisi (a) Hedef sözcük üzerine (b) Tüm tümce üzerinde	33
Şekil 1.12:	Çalışmada kullanılan konu-yorum ve özne üzerinde sunucu odak F0 görüntüsü.	35
Şekil 1.13:	D1 Almanca ve D1 Arapça konuşurların doğru cevap sayıları.	35
Şekil 1.14:	Algısal deneyde kullanılan tümcenin perde örüntüsü.	38
Şekil 1.15:	Göz takibi deneyinden bir görüntü	41
Şekil 1.16:	Görsel dizin-“2 numaralı kabağı 2 numaralı rokete taşı”	42
Şekil 1.17:	Algısal testte kullanılan LimeSurvey programının ekran görüntüsü ...	44
Şekil 1.18:	Algısal deney sonuçları.	45
Şekil 1.19:	Üretimsel deneyde kullanılan görüntü örneği.	46
Şekil 1.20:	Tabloda D1 İngilizce, D2 İngilizce-İleri (NNS1) ve D2 İngilizce-Orta grubun konuşma hızlarını gösteren grafik	47
Şekil 1.21:	Üretimsel deney soru örneği.	47
Şekil 1.22:	Perde-Transkripsiyon Sembolleri	50
Şekil 1.23:	Katılımcının ön test (A) ve son test (B) perde örüntüsü görüntüleri. ...	51
Şekil 1.24:	Bürün eğitiminin sonuçları.	51

Şekil 2.1:	Algısal test çevrimiçi uygulama ekran görüntüsü.	57
Şekil 2.3:	<i>Questionpro</i> programı kullanılarak yapılan testin giriş bölümü ve örnek bir soruya ait ekran görüntüsü.	58

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 3.1: ÖÜSO koşuluna verilen doğru cevap dağılımı.	63
Grafik 3.2: NÜSO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.	64
Grafik 3.3: EÜSO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.	66
Grafik 3.4: ÖÜKO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.	68
Grafik 3.5: NÜKO koşuluna verilen doğru cevap dağılımı.	69
Grafik 3.6: EÜKO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.	72
Grafik 3.7: GO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.	73
Grafik 3.8: Tüm koşullarda verilen doğru cevap dağılımı.	75

KISALTMALAR LİSTESİ

BÜRS	: Bürünsel Sözcük
D1	: Ana dili
D2	: İkinci dil
E	: Eylem
EÜKO	: Eylem Üzerinde Karşıtsal Odak
EÜSO	: Eylem Üzerinde Sunucu Odak
EZGÖ	: Ezgisel öbek
F0	: Temel Frekans
GO	: Geniş odak
K	: Konu
KO	: Karşıtsal odak
N	: Nesne
NÜKO	: Nesne Üzerinde Karşıtsal Odak
NÜSO	: Nesne Üzerinde Sunucu Odak
O	: Odak
Ö	: Özne
ÖÜKO	: Özne Üzerinde Karşıtsal Odak
ÖÜSO	: Özne Üzerinde Sunucu Odak
SESÖ	: Sesbilimsel öbek
SO	: Sunucu odak

GİRİŞ

Tezin Konusu ve Amacı

Odak, tümcede ya da sözcüde yer alan yeni ya da bilgilendirici sözcüklerin vurgulanmasına olanak tanıyan bir yapıdır. Aynı zamanda bilgi yapısının önemli bir parçası olan odak tümcedeki bilginin söylemin tamamıyla ne şekilde ilişkili olduğunu tanımlar. Yeni bir dilde odağın doğru bir şekilde üretilmesi ve anlaşılması zor olabilir çünkü ses bilgisi, sesbilim, sözdizim ve kullanım bilim olmak üzere birçok sistem hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Örneğin;

(1) a. AYŞE okula gitti. (Ahmet değil)

b. Ayşe OKULA gitti. (Eve değil)

Bürünsel ve sözdizimsel olarak işaretlenebilen odak, tümcede ve sözcüde anlam ayırıcı özellik taşıyan bir birim olarak yabancı dil edinim sürecinde geç ve güç öğrenilebilmektedir. Crystal (1992) bürünü, bir tümcedeki söz öbekleri üzerinde oluşan ton değişimlerinin tümünü kapsayan ezgi ve onu oluşturan odak, ton, durak, ses rengi gibi birimlerle birlikte; perde vurgusu, kavşak ve sesletim süresi gibi parçalarüstü öğeleri de içermekte olan bir bileşen olarak ifade etmektedir. Chun (2002), bürün işlevlerini dilbilgisel, söylemsel, tutum ve sosyodilbilimsel olarak dört gruba ayırmıştır. Sözcüler bu kategorilere göre aktarılabilir. Örneğin konuşmacı kurduğu tümceyi uygun bir perde vurgusuyla soru tümcesi ya da düz tümce olarak sesletebilir. Bürünün bu çok yönlü doğası düşünüldüğünde yabancı dil öğrenenler için ediniminin güç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Mennen, 2007: 54). Yabancı dil ediniminde zayıf telaffuz anlaşılmayı ne kadar etkiliyorsa zayıf bürünsel beceriler de aynı derecede iletişimi güçleştirmektedir.

Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğrenen ana dili Arapça olan Mısırlı konuşurlarda ve ana dili Türkçe olan konuşurlarda bürünbilimsel olarak işaretlenen odağın algısı çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarının yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde odak yapılarının nasıl öğretilbileceği ile ilgili çıkarımları olacaktır.

Problem Durumu

Yabancı dil öğrenen kişiler yeni öğrendikleri dilde, ana dili konuşurların düzeyinde anlama ve telaffuz edebilme hususunda problem yaşamaktadırlar. Alanyazında yapılan araştırmalara bakıldığında dilin parçalı ögeler kısmını oluşturan ses, hece gibi dildeki en anlamlı küçük birimler üzerine araştırmalara sıkça rastlanırken (Hammarberg 1990; Flege 1995; Flege, Munro ve diğerleri 1995; Munro, M., & Derwing, T. 2008; Levis, J. 2007) ; parçalarüstü bileşenler adı verilen ton, vurgu, odak gibi alanlarda çok fazla çalışma yapılmadığı ya da daha az yer bulduğu gözlenmektedir .

Sözlü dilde anlam ayırıcı görevi bulunan, sözcenin en önemli bilgisel parçası olarak tanımlanan (Vallduví, 1992) odak, yabancı dilde edinimi güç bir konu olmasına rağmen yabancı dil eğitim programlarında yeterince yer bulamamaktadır. Çoğunlukla öğrencilerin, odağın kodlanış biçimini sezgisel olarak, kendiliğinden edinmesi beklenmektedir. Bu sebeple öğrenci, odağı algılama ve üretme sürecinde bir farkındalık oluşturamamaktadır. Bununla birlikte odağın eğitim programının bir parçası olması için yabancı dil öğreniminde odağın üretimi ve algılanması ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu tez de konuşucunun amacının anlaşılması, yeni bilginin ayırt edilmesi ve bürünsel anlamın biçimlendirilmesinde önemli rolü olan odağın algılanmasının yabancı dil olarak Türkçe öğrenen konuşurlarda araştırılmasını amaçlanmaktadır.

Problem Cümlesi

Çalışmada esas alınan soru şu şekildedir;

Ana dili Türkçe olan ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Mısırlı Arapça konuşurlarda özne, nesne ve eylem üzerinde bulunan sunucu odak (SO), karşıtsal odak (KO) ve geniş odak (GO) nasıl algılanmaktadır?

Çalışmada cevaplanması hedeflenen temel problem ile aşağıdaki soruların da yanıtları aranmıştır:

Alt problemler;

1. Türk konuşurların nesne üzerinde karşıtsal odak ya da sunucu odak olan tümcelerde geniş odak tümcelerinin ayırt etmesi beklenmemektedir. Çünkü yapılan deneysel çalışmalarda her iki durumda da Türkçede vurgunun nesne üzerinde olduğu kaydedilmiştir (İpek, 2011; İvoşeviç, 2011; Gürer, 2014). Bu çalışmada ana dili Türkçe konuşurları tümce düzeyinde en belirgin birimin nesne olduğu durumlarda geniş odak tümcelerini ayırt edebilecek mi?
2. Nesne üzerinde karşıtsal odak ya da sunucu odak olan tümcelerde ve geniş odak tümcelerde vurgunun nesne üzerinde olduğu yapılan deneysel çalışmalarda kaydedilmiştir (İpek, 2011; İvoşeviç, 2011; Gürer, 2014). Bu çalışmada ana dili Arapça konuşurları tümce düzeyinde en belirgin birimin nesne olduğu durumlarda geniş odak tümcelerini ayırt edebilecek mi?
3. Özne, nesne ya da eylem üzerinde sunucu ya da karşıtsal odak olduğunda bu iki odağın ayırt edilmesi beklenmemektedir. Çünkü yapılan deneysel çalışmalarda sunucu ve karşıtsal odak aynı konumda iken sesbilimsel olarak bir farklılık görülmemiştir (Gürer, 2014; İpek, 2011). Bu çalışmada ana dili Türkçe konuşurları aynı konumda bulunan sunucu ve karşıtsal odağı ayırt edebilecek mi?
4. Türkçe konuşurların aynı konumda (özne, nesne ya da eylem üzerinde) sunucu ya da karşıtsal odak olduğunda bu iki odağı ayırt etmeleri beklenmemektedir. Çünkü yapılan deneysel çalışmalarda sunucu ve karşıtsal odak aynı konumda iken sesbilimsel olarak bir farklılık görülmemiştir (Gürer, 2014; İpek, 2011). Bu çalışmada ana dili Arapça konuşurları aynı konumda bulunan sunucu ve karşıtsal odağı ayırt edebilecek mi?
5. Mısır Arapçasında yapılan sesbilimsel çalışmalar, tümce düzeyinde en belirgin birimin özne konumunda olduğunu göstermektedir (El-Zarka,

2019;2020). Bu çalışmada ana dili Arapça konuşurlar, odak nesne üzerinde olduğunda ya da geniş odak durumunda olduğunda odağı ne şekilde algılayabilecektir?

Araştırmanın Amacı

Odağın Türkçede işaretlenme biçimine yönelik yapılan çalışmaların; sözdizimsel (Erguvanlı 1984, Kural 1993; Demircan 1996; Kennelly 1999, 2003; Göksel ve Özsoy 2000; İşsever 2003; Şener 2010) ve sesbilimsel (Göksel ve Özsoy 2003; İşsever 2003; Özge ve Bozşahin 2010; İpek 2011; Güneş 2012; Gürer 2015; İvoşeviç ve Bekâr 2015) olarak tartışıldığı görülmektedir. Ancak odak birimlerinin nasıl algılandığı Türkçe ana dili konuşurları için bile kapsamlı olarak çalışılmamıştır. Bu çalışmada sesbilimsel çalışmalarda odağın alt türlerinin türetimiyle ilgili çıkarımlara dayanarak nasıl algılandığı hem Türkçe ana dili konuşurları hem de Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler esas alınarak incelenecektir.

Araştırmanın Önemi

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi tarihsel olarak eskilere dayanmakla birlikte son yıllarda artan bir ilgiyle ivme kaydetmektedir. Bununla birlikte yabancı dil öğretimi ve öğrenimine yönelik çalışmalarda Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinin hak ettiği yeri alamadığı gözlenmektedir. Aynı şekilde yabancı dil ya da ikinci dil olarak Türkçenin dilbilim araştırmalarında da benzer durum söz konusudur. Bu çalışmada, dilbilim araştırmalarının önemli başlıklarından biri olan bilgi yapısı ve odak konusu, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen konuşurlar üzerinde incelenmiştir. Bu yönüyle çalışma, alanyazına katkıda bulunacaktır.

Sayıtlar

Çalışmanın sayıtları şu şekildedir:

Çalışmada veri toplamak amacıyla kullanılan ve ana dili Türkçe konuşurlarında ve ana dili Arapça olan Mısırlı konuşurlarda odak algısını ölçmek amacıyla kullanılan test geçerliliği, yeterliliği ve güvenilirliği konusunda danışılan uzmanlar tarafından verilen onay yeterli görülmüştür.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma,

1. Özne-Nesne-Eylem üzerinde bulunan sunucu ve karşıtsal odağı ve geniş odağın sesbilimsel olarak kodlanışının ne şekilde algılandığını belirlemeyi amaçlayan anketle yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Mısırlı Arapça konuşurlar ve ana dili Türkçe olan katılımcılarla sınırlıdır.
2. Araştırmadaki veriler, araştırmaya katılan 12 Mısırlı ve 12 Türk katılımcının yanıtlarıyla sınırlı tutulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. BİLGİ YAPISI

Bilgi yapısı üzerine yapılan çalışmalar dilbilimden önce ilk olarak felsefe alanında ,Platon ve Aristo döneminde yapılmıştır. Dilbilim alanında bilgi yapısının incelenmesi ise Prag Okulu ile başlar. Bilgi yapısı iletilen mesajın ne olduğu ile değil nasıl iletildiği ile ilgilidir. Bu yapının bileşenleri konu, odak ve eklenti olarak adlandırılır. Bu çalışmada bilgi yapısı bileşenleri üzerinde kısaca durulup sonrasında çalışmanın sınırlılıkları sebebiyle odak üzerine ağırlık verilecektir.

Chafe (1976) bilgi yapısını anlambilimsel olarak açıklayan araştırmacılardandır. Chafe (1976); bilgi yapısını, konuşucunun aktarmak istediklerini bir bağlam içerisinde sunarak düzenlemesi şeklinde tanımlamış, söz konusu düzenlemeyi de bilgi paketlemeye benzetmiştir. Konuşucunun yapmış olduğu bu düzenleme Prince (1986) tarafından bilginin konuşucu tarafından dinleyicinin ihtiyaçlarına göre kesilip biçilmesi şeklinde ifade edilmiştir. Vallduví (1992) ise bilgi yapısı konusunda Chafe (1976)'nin paketleme görüşünü desteklemekte, dinleyicinin tümcedeki bilgiye ulaşması ve bunu bilgi deposuna yerleştirmesi için konuşucu tarafından kullanılan yönergelerden oluştuğunu vurgulamaktadır. Lambrecht (1994:5) bilgi yapısını tümce dilbilgisinin özerk bir parçası olarak kabul ederek, durumların kavramsal gösterimi, önermelerin sözcük-dilbilgisel yapıları bilgi birimleri olarak konuşucunun zihinsel durumuyla eşleşen bileşen olarak tanımlar.

Vallduví ve Lambrecht bilgi yapısına ilişkin farklı tanımlamalar yapsa da her ikisi de bilgi yapısının tümcenin özerk bir bileşeni olarak anlam bilimsel, sesbilimsel ve sözdizimsel bileşenler gibi düşünülmesini istemektedir. Vallduví (1992) aynı zamanda bilgi yapısının yüzey dil yapısında yansıtılması için sözdizimsel ve sesbilimsel bileşenlerle etkileştiğini belirtir.

(2) a. Alp okula gitti.

b. Okula Alp gitti.

(2a) ve (2b) tümcelerinde tümüyle aynı bilgi verilmektedir. Tümceler farklı sözdizimine sahiptir. (2a) tümcesi Alp hakkındadır. (2b)'de ise okula kimin gittiği anlatılmaktadır. (2a) ve (2b)'deki tümceler farklı kullanımsal işlevler taşımaktadırlar. Farklı kullanımsal bilgiler içeren bu iki tümcenin öğeleri bilgi yapısının farklı bilgi yapısı bileşenlerini oluştururlar. Bu bileşenler alanyazınlarda farklı şekillerde ifade ediliyor olsa da genel olarak Konu (K), Odak (O) ve Eklenti (E) şeklinde adlandırılmaktadırlar.

(3) A: Alp nereye gitti?

B: [Alp]_K [okula]_O gitti.

(4) A: Okula kim gitti?

B: [Okula]_K [Alp]_O gitti.

Alp, (3) tümcesinde konu (4) tümcesinde odak iken, okula (3) tümcesinde odak (4) tümcesinde ise konudur. (3) ve (4) tümcelerinde yer alan bu bilgi yapısı bileşenleri ile sözdizimsel olgular arasında bir etkileşim olduğunu göstermektedir.

Bilgi yapısına yönelik yapılmış çalışmalarda bilgi yapısı bileşenlerinin farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Bu çalışmada bu bileşenler yukarıda örneklerle gösterildiği gibi konu, odak ve eklenti olarak kullanılacaktır. Şimdi bu birimler daha yakından incelenecektir.

Konu ve odak kavramları ilk olarak Amman (1928) tarafından kullanılmıştır (Vallduví, 1992:29). Prag Okulunda başlayan bu çalışmalarda tümcede iki farklı bilginin yer aldığı ifade edilmiştir. Konu daha az bilgisel olarak gösterilip bilgi yükünün odakta olduğu ileri sürülmüştür. Konunun tanımına bakıldığında Gundel (1977:13) tarafından hakkındalık kavramı ortaya atılmıştır. Bu düşünceyle konuşucu bir konuyu bildirmekte daha sonra da bu konu hakkında bir şeyler söylemektedir.

(5) [Ahmet]_K [pazara]_O gitti.

Örneğin yukarıdaki cümlelerin konusu Ahmet, odak ise onun pazara gitmesidir. Halliday ise (1967:212)'de konuyu sözdizimsel olarak ele alıp tümce başında yer alan ve hakkında konuşulan şey biçiminde tanımlar.

Eklenti, konu ile eski bilgi olarak tanımlanan diğer bilgi yapısı bileşenidir ve dinleyicinin, konuşucunun söylediklerinden ve bağlamdan çıkarılabileceği bilgiyi kodlar. Eklenti tümcede zorunlu bir bilgisel birim değildir (İşsever 2000:48).

Gürer (2019:76)'da eklentinin yerinde (in-situ) odak yapısını takip edebileceğini (5b) aynı zamanda tümceden çıkarmanın da mümkün olabileceğini göstermiştir (5b).

(6) A: Ahmet sınav öncesi tutmuş defterini vermiş başka birine. Nasıl çalışacak şimdi defteri olmadan

B: a. [Mehmet]_O [defterini vermiş]_E, Ahmet değil.

b. [Mehmet]_O, Ahmet değil.

Bilgi yapısının kodlanması dillere göre farklılık göstermektedir. Örnek olarak İngilizce bilgi yapısı sesbilimsel olarak kodlanan bir dildir (Vallduví 1992; Lambrecht 1994). Somalice (Frascarelli 1997), Batı Çad dilleri gibi dillerde bilgi yapısının kodlanışında öncelikle biçimbirimsel araçlar etkindir (Zimmerman, 2011). Macarcada bilgi yapısı sözdizimsel ve sesbilimsel olarak kodlanır (Kiss 1998). Türkçede bilgi yapısına daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

1.2. BİLGİ YAPISI BİLEŞENLERİ

Bu bölümde bilgi yapısı bileşenlerinden sırasıyla odak, konu ve eklenti alt birimleri incelenecektir.

1.2.1. Odak

Türkçe dilbilim alanyazına bakıldığında bilgi yapısı kavramı çerçevesinde odak üzerine yapılan çalışmaların büyük bölümünün sözdizimsel (Erguvanlı 1984, Kural 1993; Demircan 1996; Kennelly 1999, 2003; Göksel ve Özsoy 2000; İşsever 2003; Şener 2010), anlambilimsel (Erguvanlı 1984; Göksel 1998; Göksel ve Özsoy 2003; Şener 2010) ve bürünbilimsel (Göksel ve Özsoy 2003; İşsever 2003; Özge ve Bozşahin 2010; İpek 2011; Güneş 2012; Gürer, 2015; İvoşeviç ve Bekâr 2015) olarak ele alındığı görülür.

Odak Vallduví (1992) tarafından tümcenin en önemli bilgisel parçası olarak tanımlanmaktadır. Gundel (1977) de odağı tümcenin en önemli ögesi olarak değerlendirip tümcenin en önemli amacı olarak göstermiştir.

Dinleyici ve konuşucu arasında ortak olmayan, daha önce verilmemiş bilgi, tümcenin en önemli ögesi aynı zamanda iletişim bağlamında tümcenin amacı olarak değerlendirilen (Gundel 1977, Vallduví 1992) odak Krifka (2006:122)'ya göre ise bazı durumlarda tümcenin en önemli ögesi olmadığı durumlar da bulunabilir.

(7) Kurabiyeyi çalan John değildi.

(Krifka, 2006:122)

(7)'de Krifka tarafından verilen örnekte John'ın kurabiyeyi çalmamış olması önemli bir bilgi değildir. Bu tümcedeki en önemli bilgi kurabiyelerin çalınmış olmasıdır. Kurabiyeyi çalan kişinin John olmaması bu tümcenin odağı değildir.

Lambrecht (1994), odağı tümcede yeni ve önvarsayımlanamayan bilgi olarak tanımlamıştır. Önvarsayımlanamayan bilgi olarak odak aşağıdaki örneklerle açıklanmıştır.

(8) a. A: Emre ne yaptı?

B: Emre [çamaşırları yıkadı]_O

b. A: Emre neyi yıkadı?

B: Emre [çamaşırları]_O yıkadı.

c. A: Kim çamaşırları yıkadı?

B: [Emre]_O çamaşırları yıkadı.

Bilginin yeni olma durumunun örneklendirildiği tümcelerde bilgi sorularına (WH- questions) verilen yanıtlar tümcenin odak birimini, geri kalan birimler ise eklenti kısmını oluşturur.

Lambrecht (1994)'in odağı tümcede önvarsayımlanamayan bilgi olarak tanımlanması odak konusunun anlambilimsel olarak değerlendirilmesidir. Rooth (1985, 1992, 1996) da odağı anlambilimsel olarak değerlendirip görevinin odak görevindeki öge için alternatif setler ya da önerme kümeleri yaratmak şeklinde değerlendirmiştir. Bu alternatif setler ya da önerme kümeleri tümcenin odak değerini oluşturmaktadır. Krifka (2006) odağı anlam bilimsel olarak değerlendirip odak öbeği görevindeki alternatif setlerin varlığının odağı önemli kıldığını belirtmiştir.

(9) a. Olağan değer: [Emre beyazları yıkadı.]

b. Odak değeri: {[Emre renklileri yıkadı], [Emre yünlüleri yıkadı], [Emre narinleri yıkadı], ...}

(10) A: Eda çay mı ister kahve mi?

B: Eda [çay]_{KO} ister.

Örnek (10)'daki soru bağlamı içinde Eda çay da isteyebilir kahve de isteyebilir. Soruda iki önerme yer almaktadır.

(11) A: Kim çay ister?

B: [Eda]_O çay ister.

(Eda ay ister, Ali ay ister, Fatma ay ister....)

Bu soruda açık alternatif setler mevcuttur.

(Rooth 1996: 271'den uyarlanmıştır)

Bu alışamada Rooth (1985) analizine uygun olarak odak birimlerinin alternatif setler oluşturduğu savunulacaktır.

Alanyazına bakıldığında odak öbeklerinin, yeni söylem odağı/sunucu odak ve karşıtsal odak olarak iki ayrı kategoride incelendiği görülmektedir. Bu ayrımı deneysel çalışmalarında gösteren Katz ve Selkrik (2011) İngilizcede karşıtsal odağın yüksek perde vurgusu alırken sunucu odak için aynı durumun geçerli olmadığını vurgulamıştır. Zimmermann (2011)' e göre Batı ad dillerinde sunucu ve karşıtsal odak için biçim birimsel ekler ve işaretler kullanılmaktadır. Söz konusu işaretler karşıtsal odak için zorunluyken sunucu odakta böyle bir zorunluluk yoktur. Devam eden kısımda bu iki kategori ayrı olarak tartışılacaktır.

1.2.1.1. Sunucu odak

Sunucu odak konuşucu ve dinleyici arasında daha önce paylaşılmamış olan ve yeni olan bilgidir. Türkçede bilgi sorularına (WH questions) verilen yanıtlar sunucu odaktır. Örneğin:

(12) A: Ayhan nereye gitti?

B: Ayhan [maça]_{so} gitti. {[Ayhan sinemaya gitti], [Ayhan okula gitti], [Ayhan eve gitti], ...}

Bu tümcede *maça* odaktır. Cevap olarak verilen maça bilgisi yerinesinemaya,okula,eve gibi kullanılabilecek alternatif önerme kümeleri mevcuttur. Alternatif kümeyi oluşturan bu bilgiler bağlamdan çıkarılamayacak bilgilerdir (Gürer, 2015:40).

1.2.1.2. Karşıtsal odak

Karşıtsal odak da sunucu odak gibi alternatif önerme kümesine sahiptir. Tümcede karşıtsal odak bilgisi yerine geçebilecek alternatifler söz konusudur ancak bu alternatifler sınırlıdır.

(13) A: Ayhan maça mı yoksa sinemaya mı gitti?

B: Ayhan [maça]_{KO} gitti.

{Ayhan maça gitti, Ayhan sinemaya gitti}

(14) A: Ayhan sinemaya gitti.

B: Hayır, Ayhan [maça]_{KO} gitti.

{Ayhan maça gitti, Ayhan sinemaya gitti, Ayhan pazara gitti....}

(13)'te görüldüğü gibi alternatifler sınırlıdır ancak (14)'te alternatifler sınırsızdır, verilen cevap diğer alternatifleri devre dışı bırakır.

Sunucu odak örneklerinin aksine karşıtsal odak olan tümcelerde önerilen bilgiler dinleyici ile 13. örnekte paylaşılmaktadır. Bu durum Krifka (2006)'da belirttiği gibi odağın sadece yeni bilgi olarak düşünülmemesi gerektiği görüşünü desteklemektedir. Dinleyici ile paylaşılan bilgi doğal olarak yeni değildir.

Türkçede karşıtsal odak evet/hayır sorularına verilen yanıtlarda da ortaya çıkmaktadır.

(15) A: Ali Türkçe öğrenmeye gelen yeni öğrencilerle konuşuyor.

B: Ali Ruslarla mı konuşuyor?

A: Hayır, [Sudanlılarla]_{KO} konuşuyor. {[..., Almanlarla konuşuyor], [...], Fransızlarla konuşuyor], [...], Korelilerle konuşuyor], ...}

Evet/hayır sorularında verilen alternatif setlerde doğru cevap yanlış önermeyi elemektedir. (14)'te verilen örnekte (15)'te verilen örnekte olduğu gibi karşıtsal odak düzeltici görevini üstlenmiştir.

Karşıtsal odak da sunucu odak da farklı bağlamlarla alternatif önerme kümesi oluştururlar. Buna ilaveten her ikisinde de alternatif önerme kümelerinden doğru olan önerme sorulan soruya yanıt olarak verilirken diğer alternatiflere karşın seçilirler. Bu sebeple her iki odak da doğaları gereği karşıtsaldır (Gürer 2019:32). Bu sebeple Krifka (2006) karşıtsal odağı açıklarken alternatif önerme kümelerinin sınırlı olması nedeniyle kapalı odak tanımını da kullanır. Sunucu odağı da sunduğu alternatif önerme kümeleri karşıtsal odaktakine kıyasla daha fazla olduğu için açık odak olarak da niteler.

(16) A: Ne içersin; çay mı, kahve mi?

B: [Çay]_o içerim.

(17) A: Ne içersin?

B: [Çay]_o içerim. {[Çay içerim], [kahve içerim], [limonata içerim], ...}

(15) ve (16)'inci örneklerde görüldüğü gibi sorulan sorulara verilen yanıtlar alternatif önermelerden seçilmiştir. Ancak (14) ve (15)'teki örnekte, odak karşıtsal odak olmasına rağmen alternatif önerme kümesi (17)'deki sunucu odağa ait önerme kümesi kadar sınırsızdır. Bu sebeple karşıtsal odak ve sunucu odak ayrımı yaparken alternatif önerme kümelerinin sınırlılığı ayırt edici olarak gösterilemez (Gürer 2020:32). Gürer (2020), Kiss (2002)'de önerilen testlere dayanarak Türkçede karşıtsal ve sunucu odak birimlerini ayırt eden unsurun karşıtsallık ya da önerme kümesinin sınırsızlığı değil karşıtsal odak ile seçilen alternatifin diğer tüm alternatiflere karşı tüketici olarak doğru cevap olarak seçildiğini savunmaktadır. Sunucu odak ise tüketici olarak doğru önerme olarak seçilmez.

Sonuç olarak anlambilimsel stratejiyle değerlendirildiğinde karşıtsal odak da sunucu odak da alternatif önerme kümelerine sahiptir. Karşıtsal odak ile sunucu odak arasındaki fark önerme kümelerinin sınırlılığı değil, karşıtsal odak tüketici konumunda olabiliyorken sunucu odağın hiçbir koşulda tüketici pozisyonunda olmamasıdır.

1.2.2. Konu

Bilgi yapısı birimlerinden konunun tanımlanmasına yönelik farklı görüşler söz konusudur. Chafe (1976:50-51) çerçeve kavramından söz ederek, konuyu tümcenin ele alındığı çerçeve olarak açıklar. Çerçeve kavramının yanında konu ile ilgili olarak eski ya da verilmiş bilgi kavramları da konuyla ilişkilendirilerek hiyerarşi kavramı da ortaya atılmıştır (Chafe, 1987; Gundel 1977). Bu görüşe göre hakkında konuşulan konu hem konuşucu hem de dinleyici tarafından bilinmeli, aynı zamanda dilsel birimler değişik derecelerde bilgi taşımalıdır.

(19) [Aslı]_K kitabı okudu.

Yukarıdaki tümcede (19) Aslı dinleyici ve konuşucu tarafından bilinmektedir. Hem konuşucu hem de dinleyici açısından eski bir bilgidir.

Konunun eski ya da verilmiş bilgi olmasına yönelik karşıt düşünceler de bulunmaktadır. Reinhart (1981) konunun eski bilgi olmasına itiraz ederek bunu vermiş olduğu örnekle şu şekilde açıklamaktadır.

(20) A: *Who did Felix praise?*

Felix kimi övdü?

B: [*Felix*]_K *praised* [*Max*]_O.

[*Felix*]_K [*Max*'i]_O övdü.

(21) A: *Who did Felix praise?*

Felix kimi övdü?

B: [*Felix*]_K *praised* [*himself*]_O.

[*Felix*]_K [*kendini*]_O övdü.

(Reinhart 1981:72)

(20)'de verilen *Felix Max*'i övdü tümcesinde *Felix* bu tümcenin konusudur ve soruda *Felix*'ten bahsedilmiş olduğu için *Felix* eski bilgidir, *Max* tümcenin odağıdır

ve tümcedeki yeni bilgiye karşılık gelmektedir. (21)'de verilen Felix kendini övdü tümcesinde Felix tümcenin hem odağı hem de konusu durumundadır. Felix konuşma anında dinleyicinin hem farkında olduğu hem de olmadığı bilgidir. Dolayısıyla konu her zaman eski bilgi olmalıdır görüşü yanıtıcı olabilir.

Hakkındalık kavramı konunun açıklanmasında ileri sürülen bir diğer kavramdır (Gundel 1977:13). Hakkındalık kavramı ile konu ve odak söylem içindeki durumlarına göre değil birbirlerine göre tanımlanmıştır.

Halliday (1967)' de konuyu söz dizimsel bir değerlendirmeye tümce başı ögesi olarak tanımlar. Bunu aşağıdaki örneklerle açıklar.

- (22)a. [John]_K oyuna dn gitti.
- b. [Dn]_K John oyuna gitti.
- c. [Oyuna]_K John dn gitti.

(Halliday, 1967:212)

Sonuç olarak konu ile ilgili olarak hakkındalık, ereve gibi kavramlar ele alınıp verilen örneklerle doğruluğu kabul görse de hiyerarşık bir düzenle eski ya da yeni bilgi olarak verilmiş tanımlanmasının yanıtıcı olabileceği örneklerle açıklanmıştır. Bu çalışmada konu bilgi değerı açısından eski ya da yeni bilgi olarak değerlendirilmeyecektir. Bir sonraki bölümde bilgi yapısı birimlerinden eklenti ele alınacaktır.

1.2.3. Eklenti

Vallduvı (1993:18), Chafe (1976) ve Prince (1988) tarafından ileri sürülen bilgi paketleme kavramından hareketle bilgi yapısını  bölüme ayırmaktadır. Odak ve temel şeklinde gösterilen ikili bilgi yapısı temelini konu ve eklenti olarak ikiye ayrılmasıyla l birim haline getirilmiştir. Eklenti, bilgi yapısı üzerine yönelik ileri sürülen bilgi paketleme yaklaşımına göre konunun tamamlayıcısı olarak düşünülmektedir. Konu bilginin hangi adrese gideceğini işaret ederken eklenti, bu adresteki yerleşeceği yeri tam olarak işaret eder (Vallduvı ve Engdahl 1996:7).

Eklentiye bilgi yapısının ayrı bir birimi olarak görmeyip konunun bir parçası olarak niteleyen görüşler de söz konusudur (Rizz 1997; Neeleman ve Vermeulen 2012). Bu çalışmada eklenti Şener (2010) ve Gürer (2015)'te olduğu gibi bilgi yapısının ayrı bir birimi olarak alınacaktır.

(23)A: Haberin var mı Muhittin sınavdan yüz almış.

B: Peki, başka kim yüz almış?

A: [Alp de]_O [yüz]_E [almış]_E

(23A)'da geçen *yüz* ve *almış* tümcenin eklentisidir. Tümcede birden fazla eklenti yer alabilir.

Krifka (2006)'ya göre bilgi yapısının bu birimleri vurgusuz seslendirilerek, tümce içinden çıkarılarak ya da sözdizimi değiştirilerek gösterilebilir. Türkçe için Şener (2010) seçenekleri aşağıda göstermiştir.

(24)A: Yeni aldığın Paul Auster kitabını ne yaptın?

B: a. [Onu]_E yarın okumaya başlayacağım.

b. Yarın okumaya başlayacağım [onu]_E.

c. Yarın okumaya başlayacağım.

(Şener 2010, 19-20)

(24B)'de görüldüğü gibi eklenti tümcenin başında ve sonunda yer almış hatta tümceden çıkarılmıştır. Eklentinin tümceden çıkarılması tümcenin bilgi yapısında herhangi bir değişikliğe yol açmaz.

1.3. TÜRKÇE SÖZDİZİMDE BİLGİ YAPISI

Türkçede bilgi yapısı çalışmaları ilk olarak Erguvanlı (1984) ile başlamıştır. Benzer çalışmalar Hoffman (1995), Vallduví ve Engdahl (1996), Göksel ve Özsoy (2000, 2003), İşsever (2000, 2003), Kılıçaslan (1994, 2004), Özge (2003), Özge ve Bozşahin (2010), Gürer (2015) şeklinde sıralanabilir.

Erguvanlı (1984) yapmış olduğu, alanda öncü olarak kabul gören çalışmasında Türkçede sözdizimi ve görevleri üzerinde durmuştur. Bilgi yapısının kullanımbilimsel ve sözdizimsel kodlanışını araştıran çalışmasında bilgi yapısı bileşenlerini konu, odak ve eklenti olarak tanımlayıp; konunun tümce başında, odağın hemen eylem önü pozisyonunda, geride kalan birimlerin yani eklentinin eylem sonrasında olması gerektiğini vurgulamıştır. Erguvanlı odağı tümcenin bilgi veren en önemli ögesi olarak tanımlar. Odağın hemen eylem önünde olması gerektiğini savunan Erguvanlı (25)'te olduğu gibi belirtisiz nesne konumundaki odağın tümce başına taşınabileceğini ifade eder.

(25)a. Parayı KİM çaldı?

b. KİM para çaldı.

(Erguvanlı, 1984:35)

Erguvanlı (1984) ve Erkü (1983) tümceleri sözdizimsel olarak bilgisel içeriklerine göre yorumladıklarında; odağı hemen eylem önünde, eklentiye eylem sonunda, konuyu da tümce başında göstermektedir. Kılıçarslan (2004) ise odağın hemen eylem önünde olmak zorunluluğu bulunmadığını ifade eder (26).

(26)A: Bahçede KİM bir köpek gördü?

B: Bahçede OYA bir köpek gördü.

Erguvanlı (1984)'ün ardından, Vallduví ve Enghdahl (1996) Türkçede bürünsel ve sözdizimsel stratejilerden söz edip odağı tümce başında konumlandırırlar. Türkçede odağın sözdizimsel ve bürünsel stratejilerle kodlanması nedeniyle Katalanca örneğine benzetirler.

(27)'de verilen soruların yanıtı tümcenin odağı olup eylem önünde yer almakta, sözdizimsel ve ezgisel stratejiyle belirtilmektedir. Odak eylem önünde konumlanmıştır.

(27) Bir hizmetçi yemekten önce masanın üzerine [NOTU]_O bıraktı.

a. Bir hizmetçi yemekten önce masanın üzerine ne bıraktı?

b. Bir hizmetçi yemekten önce ne yaptı?

c. Bir hizmetçi ne yaptı?

(Vallduví ve Enghdahl, 1996)

Göksel ve Özsoy (2000:1) Türkçede odağın belli bir yeri olup olmadığını araştırdıkları çalışmalarında, daha önce Türkçede bilgi yapısı ve sözdizimine yönelik yapılmış olan çalışmaların odağın yerinin hemen eylem önü olarak işaret ettiğini ve bu pozisyonun aynı zamanda *ne-* öbeklerine ait olduğunu ileri sürdüğünü (Ahmet Cevat 1931, Erkü 1982, Erguvanlı 1984 ve Kennelly 1997) ancak hemen eylem önünün odak için olası pozisyonlardan sadece biri olduğunu ve odak öbeğinin (in-situ) yerinde de pozisyon alabileceğini göstermektedir.

(28)a. [Kim]_O Ali'ye yemeği pişirdi?

b. [Ben]_O Ali'ye yemeği pişirdim.

(Göksel ve Özsoy, 2000:1)

Göksel ve Özsoy (2000:1) verdiği (26)a'daki örnekte *kim* sorusu tümce başında yer alıp, soruya verilen cevap da aynı şekilde tümce başındadır. Bu tümcede odak hemen eylem önünde değil (in-situ) konumdadır. Kural da (1992) odak öbeklerinin ve *ne-* öbeklerinin çalkalanabileceğini ifade etmiştir.

İşsever (2000, 2003) Türkçede bilgi yapısı üzerine yapmış olduğu çalışmalarda sunucu odak ve karşıtsal odak arasındaki ayrım üzerinde durmuş, bu iki odak arasındaki ayrım yapılmadıkça Türkçede bilgi yapısı ve odaklama olgusunun açıklanamayacağını vurgulamıştır. İşsever'e göre iki odak kodlama stratejisinin de varolmakta, sunucu odak ve karşıtsal odak farklı stratejilerle kodlanmaktadır. Sunucu odağın sözdizimsel stratejilerle kodlanarak tümce içinde hemen eylem önünde olması gerektiğini ileri süren İşsever karşıtsal odağın ise sesbilimsel olarak kodlanabileceğini, aynı zamanda bağlamdan da çıkarılabileceğini ifade etmektedir.

(29)A: Fatma'yı kim arıyor?

B: Fatma'yı [Ali]_{SO} arıyor.

(30)A: Ali neyi Ayşe'ye verdi? Kitabı mı kalem mi?

B: Ali [kitabı]_{KO} Ayşe'ye verdi.

(İşsever, 2003:1034)

(29)'da verilen örnekte sunucu odak hemen eylem önu pozisyonunda konumlanmıştır. (30)'da verilen örnek ise karşıtsal odağı göstermektedir. (İşsever, 2003:1034).

Gürer (2015), Türkçede bilgi yapısı öğelerinin anlambilim, bürünbilim ve sözdizim arayüzlerinde nasıl kodlandığı üzerine yaptığı çalışmada sunucu odağın da karşıtsal odakta olduğu gibi hemen eylem önüne kısıtlanamayacağını aşağıdaki örnekle savunmuştur.

(31)A: Ayşe'nin telefonu tüm gün çaldı. Ayşe'yi kim arıyor?

B: Herkes de bu soruyu soruyor. ALİ Ayşe'yi arıyor.

(Gürer, 2015:79)

Sonuç olarak; alanyazında Türkçede bilgi yapısı araştırmalarının odağın yeri ve ne şekilde gerçekleştiği üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Odağın yeri ile ilgili olarak yapılan ilk çalışmalar odağı hemen eylem önu pozisyonunda kodlasa da sonraki dönemlerde yapılan çalışmalar odağın her iki türünün de eylem önünde herhangi bir konumunda olabileceğini işaret etmektedirler. Bu çalışmada Gürer (2015)'in çalışması ile aynı doğrultuda, hem sunucu odağın hem de karşıtsal odağın uygun bağlamlarda hemen eylem önünde kısıtlı olamayacağı görüşü benimsenmiştir.

1.4. TÜRKÇE BÜRÜNBİLİMDE ODAK

Bu bölümde dilin parçalarüstü bileşenler olarak da adlandırılan bürün kavramı üzerinde durulacaktır.

Parçalı özellik dilin biçim, birim ve kullanım bileşenlerini ifade eder, yazıya yansır ve görülebilir. Ünlü ve ünsüz harfler konuşmadaki parçalı öğeler olarak adlandırılırlar. (Ladefoged, 2005). Bürün sözcedeki ses – söz uyumu ve ses – anlam

bütünlüğünü temsil eden bir yapıdır. Konuşmadaki vurgu, ton, ezgi, süre, sınır ve durak gibi parçalarüstü birimlerin dilin sesbilimsel, anlam bilimsel ve sözdizim kurallarına uygun olarak üretilmesini ifade etmektedir (Crystal, 2011).Whaley ve Hansen (2006)'ya göre bürün tüm evrensel dillerde varolmakla birlikte dillerin yapısına göre farklılıklar göstermektedir. Kuhn, Schwanenflugel ve Meisinger (2010) bürünü ait olduğu dilin müziği olarak tanımlamaktadır.

Odak biriminin bürünbilimsel olarak araştırılmasında tümce boyu perde değişimlerine, odak birimin perde yüksekliğine ki frekans ile ölçülür, yoğunluğa ve birimlerin süresine bakılır. Perde (pitch) dinleyicinin sesi akustik özelliklerine bakmaksızın alçaktan yükseğe doğru bir ölçekte yerleştirmesini sağlayan işitsel bir özelliktir. Frekans sesin akustik özelliklerini gösteren teknik bir terimdir. Bir saniyede hava akım dalgalarının ses tellerinde yarattığı titreşim sayısıdır. Hertz (Hz) ile gösterilir. Örneğin ses tellerinde 220 defa bir titreşim/ açılıp-kapanma gerçekleşiyorsa bu sesin frekansı 220 Hz denilebilir (Bekar, 2016). Bir konuşmadaki ses frekans olarak arttığında o sesin perdesi de artmaktadır. (Ladefoged, 2005). Perde vurgusu bilgi öbeğinde odaklanan ses birimler arasında diğer ses birimlere oranla en baskılı biçimde üretilmiş ses birime ait temel vurgulama düzenidir. Tümcedeki perde deseni, ezgi (intonation) olarak bilinmektedir (Bekar, 2016:7).

Vurgu solunum kaslarının aktivitesinin artırılıp daha şiddetli ses çıkararak ve ünsüz seslerin daha abartılı bir şekilde söylenmesi ile yapılmaktadır. Bu şekilde perde değişiklikleri meydana gelmektedir. Gırtlaksal aktivite nedeniyle oluşan perde değişiklikleri vurgu değişimlerinde de gerçekleştirmektedir (Ladefoged, 2005).

Frekans sesin akustik özelliklerini gösteren teknik bir terimdir. Bir saniyede hava akım dalgalarının ses tellerinde yarattığı titreşim sayısıdır. Hertz (Hz) ile gösterilir. Örneğin ses tellerinde 220 defa bir titreşim/ açılıp-kapanma gerçekleşiyorsa bu sesin frekansı 220 Hz denilebilir (Bekar, 2016).

Perde (pitch) ise dinleyicinin sesi akustik özelliklerine bakmaksızın alçaktan yükseğe doğru bir ölçekte yerleştirmesini sağlayan işitsel bir özelliktir. Perde ve frekans bir arada düşünülmelidir. Bir konuşmadaki ses frekans olarak arttığında o sesin perdesi de artmaktadır. (Ladefoged, 2005). Perde vurgusu bilgi öbeğinde

odaklanan ses birimler arasında diğ er ses birimlere oranla en baskılı biçimde üretilmiş ses birime ait temel vurgulama düzenidir. Tümcedeki perde deseni ezgi (intonation) olarak bilinmektedir (Bekar, 2016:7).

Yoğ nluk, konuşucunun ses tonundaki enerjinin birikmesinin etkisiyle tonun belirlenmesindeki en temel akustik işlevi yerine getirmektedir. Tümce/sözcenin tümünden ya da bir sözcüğün diğ erine kıyasla daha soluklu biçimde sesletilmesi sonucu ton  l   m ne dayalı değişim gösteren desibel (dB) değeridir (Cruttenden, 1997).

Süre, durağ n işlemlenmesini sağlayarak konuşucunun iletişimsel amaçlarına göre sözcedeki bilgi ögelerinin uzunluk ya da kısalık değeridir (Bekar, 2013:2).

1.4.1. Bürünsel Hiyerarşi Kuramı

Odak yukarıda bahsedildiği gibi perde yüksekliği, yoğ nluk, süre gibi ölçüm noktalarında değişim gösterebildiği gibi öbek sınırı koyma ya da kaldırma şeklinde de değişiklik yapabilmektedir. Söz konusu öbek sınırlarının sözdizimsel öbek sınırlarından farklı bir yapılanma olarak ilk olarak Selkrik (1984) tarafından Bürünsel Hiyerarşi Kuramı'nda söz edilmiştir. Bu kuram bürün ögeleri ile sözdizimsel yapıların birbiri ile etkileşim içinde olduğunu ancak sözcenin bürünsel yapısının ve buna bağlı oluşan odaklama yapısının sözdizimsel yapılanmadan daha etkin olduğu temeli üzerine kurulmuştur.

Bürünsel Hiyerarşi kuramının temel iddiası, sözcenin bürünsel yapı (prosodic structure) adı verilen, parçalarüstü nitelikte ve aşamalı olarak düzenlenmiş bir kuruluşu olduğudur. Bu yapı, sınırlı sayıdaki evrensel bürünsel kurucudan oluşmaktadır ve bunlar sesbilimsel kurallar ve ses bilgisel işlemlerin uygulandığı alanlardır. Söz konusu alanlar bürünsel yapılanmayı, dolayısıyla da odak yapısının sesbilimsel kodlanışını da etkilemektedir. Sözdizimsel yapılanmanın bürünsel hiyerarşide karşılığı Tablo 1.1'de gösterilmiştir;

Tablo 1.1: Selkirk (1984)'e göre Bürünsel Hiyerarşi Uamları ve sözdizimsel karşılıkları.

Ezgisel öbek (EZGÖ)	Tümce
Sesbilimsel öbek (SESÖ)	Sözdizimsel öbek
Bürünsel sözcük (BÜRS)	Sözdizimsel sözcük

Ancak öbek yapısı odak ile bağlantılı olarak değişebilmektedir ve odak her zaman en sağ sesbilimsel öbek içinde yer alır (Kan 2009). Örneğin nesne üzerinde olduğunda tümcede odak eylem ile gruplandırılırken, eylem üzerinde olduğunda eylemin soluna bir öbek sınırı daha çekilir ve böylece odak yine en sağ Sesbilimsel öbek içinde kalmış olur.

[Ahmet_{Sesbilimsel Öbek} [kitabı_O okumuş]_{Sesbilimsel Öbek}]Ezgisel Öbek

[[Ahmet_O kitabı okumuş]_{Sesbilimsel Öbek}] Ezgisel Öbek

[[Ahmet]_{Sesbilimsel Öbek} [kitabı]_{Sesbilimsel Öbek} [okumuş_O]]Ezgisel Öbek

Odağın sesbilimsel kodlanışında etkin olduğu görülen Bürünsel Hiyerarşi kuramının ardından Türkçenin bürünsel özellikleri üzerinde durulacaktır.

1.5. TÜRKÇENİN BÜRÜNSEL ÖZELLİKLERİ

Türkçenin bürünbilmsel özellikleriyle ilgili çalışmalar diğer alanlarla karşılaştırıldığında daha sınırlı olmakla birlikte Kabak ve Vogel (2001), Kan (2009), Özge ve Bozşahin (2010), Kamali (2011), Gürer (2015), Bekar ve İvoşeviç (2015) bu alanda yapılan çalışmalardan bir kısmıdır. Bu bölümde ilk olarak çalışmayla doğrudan ilgili olan Kabak ve Vogel (2001), çalışmaları üzerinde durulacaktır.

Türkçenin bürünsel alanını Kabak ve Vogel (2001) sesbilimsel öbek (SÖ), kaynaşık grup (KG) ve bürünsel sözcük (BS) olarak belirlemişlerdir. Bürünsel öbek sözcüğün vurgu alanı olup sözcüğün son hecesi vurgu alır. Kaynaşık grupta ise vurgu alanı ilk sözcüğün vurgu almasıyla şekillenir. Sesbilimsel öbekte vurguyu genellikle ilk sözcük alır.

(32)a. [[[aç]]_{BS}]_{KG} [[ölç]-er]_{BS}-mi]_{KG} Öbek

b. [aç]]_{BS} [ölç-er]_{BS}-mi]_{KG} Bileşik ad

(Kabak ve Vogel, 2001:339)

(32a)'daki örnekte vurgu aç sözcüğünde ve ölçer sözcüğünün ikinci hecesindeyken KayG olarak nitelendirilen bileşik ad durumundaki (32b) deki örnekte vurgu kaynaşık grubun ilk sözcüğündedir.

Kan (2009), Kabak ve Vogel'in (2001) önermiş oldukları bürünsel alanlara ilaveten Türkçede sesbilimsel öbeğin üzerinde ezgisel öbek olduğunu belirtmiştir. Kan (2009) bu argümanını; sınırsal tonların yerleşimine, dilbilimsel durak dağılımına, baş belirginliğe ve öbek sonundaki sesli harfin uzamasına bağlamıştır.

(33)L+H* L+H* L- H% L+H* L+H*

[[A yla]_{SESÖ} [muz-lar-ı soy-uyo]_{SESÖ}]_{EzgÖ} [[Numan]_{SESÖ}. [elma-lar-ı L- H% yık-ı-yo]_{SESÖ}]_{EzgÖ}

L+H* L+!H* L-L%

[[Miray]_{SESÖ} [ayvaları dilimliyo]_{SESÖ}]_{EzgÖ}

(Kan 2009, 15)

Kan (2009) ayrıca sesbilimsel öbekte ve ezgisel öbek seviyesinde belirginleşmenin birbirinden farklı olduğunu ileri sürmüştür. Sesbilimsel öbekte yer alan belirginleşme en sol birimde görülür. Perde vurgusu belirginlik kuralına göre sesbilimsel öbeğin en başındaki birim ezgisel perde vurgusu alır.

(34)L+H* L+H* L-H% H* !H* L-L%

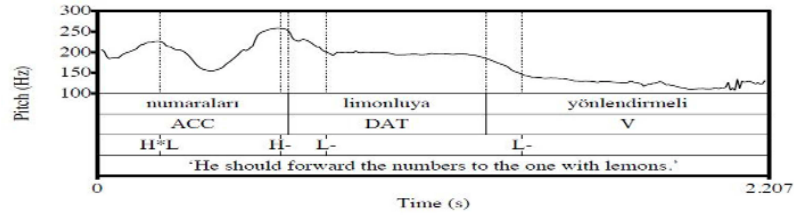
[[Anane-m]_{SESÖ} [evi yenile-di]_{SESÖ}] [[ki bu ona]_{SESÖ} [pahalya mal oldu]_{SESÖ}]_{EzgÖ}

(Kan 2009:100)

Her bir perde vurgusu, vurgu taşıyan, sesbilimsel öbeğin başındaki vurgu alan hecede olur. Ezgisel öbek düzeyinde belirginleşme ezgisel öbek içinde yer alan sesbilimsel öbeğin en sağındaki birimlerdir (Kan, 2009).

Kamali (2011)'de Türkçedeki geniş odak örnekleri üzerinden çekirdek öncesi, çekirdek ve çekirdek sonrası alanlarını şu şekilde göstermiştir:

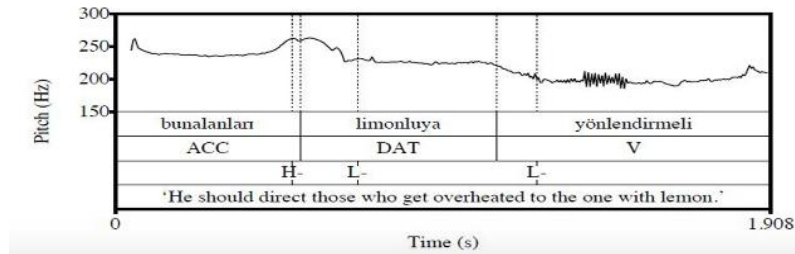
Çekirdek öncesi alan; geniş odak ezgisi altında özne-nesne-eylem yapısındaki tümcede özne çekirdek öncesi alanda yer almaktadır.

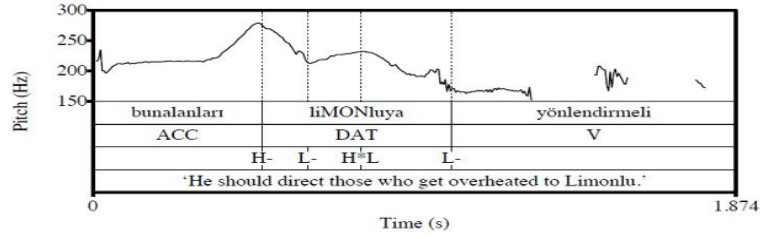
Şekil 1.1: Çekirdek öncesi alan (Kamali 2011, 3.4).

Tümce başı birimde görülen perde vurgusu H*L şeklindedir ve H-sınır tonu bu alanın en sağındadır.

Çekirdek alan; Ö-N-E tümce düzeyinde nesne çekirdek alanda ön plandadır ve çekirdek belirginliği alır. Bu alanda sözcüksel vurgu alan sözcüklerle son hecede vurgu alan sözcükler arasında farklı bir örüntü izlenmektedir. Sonda vurgu alan sözcüklerde örüntüde düz bir perde izlenirken eylemin başlangıç kısmında bir düşüş izlenir.

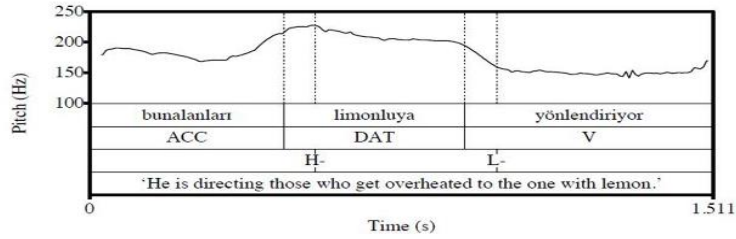

Şekil 1.2: Son hecesinde vurgu alan sözcüklerde çekirdek alan (Kamali 2011, 3.14).

Şekil 1.3: Sözcüksel vurgu alıp son hecesinde vurgu olmayan sözcüklerde çekirdek alan (Kamali 2011, 3.14).

Çekirdek sonrası alanda referans çekirdek alan yüksekliği korunmaz ve alçalma sözünün sonuna kadar devam eder.

Şekil 1.4: Çekirdek sonrası alan (Kamali 2011, 3.14).

Bu aşamaya kadar incelenen çalışmalarda geniş odak tümcelerinde bürünsel özellikler üzerinde durulmuştur. Bundan sonraki kısımda geniş ve dar odak yapıların bürünsel özellikleri üzerine yapılan çalışmalar incelenecektir. İpek (2011) çalışmasında odak birimlerde F0 ölçümlemesi yapmış; başta ortada ve sonda bulunan odak öbeğinin süre ve yoğunluğunu ölçmüştür.

(35)a. Tuna babamı dövmüş

c. Döne dedemi kovmuş.

b. Lale duvarı boyamış

d. Mine burnunu yıkamış.

Sonuçlara bakıldığında; eylem öncesi odağın F0, süre ve yoğunluk bakımından geniş odaktan bir farklılık göstermediği, başlangıçta yer alan odağın süresinin yüksek olduğu ve sonda bulunan odağın daha büyük yoğunluğa sahip olduğu izlenmiştir.

İpek (2011) bu çalışmalarda vermiş olduğu tümcelerin odağı ortaya koyan sorulara yanıt olarak ve bir bağlam içinde sorulduğunu belirtmiş ancak bu sorulara

alışmasında yer vermemiştir. Bu yüzden odak öbeklerinin karşıtsal odak mı yoksa sunucu odak mı olduğu bilinmemektedir.

Türkçedeki odağın bürünsel özelliklerinin araştırılmasına yönelik olarak İvoşeviç ve Bekar (2015) yapmış oldukları çalışmada, eylem önünde bulunan odağın sesbilimsel ve akustik özelliklerini incelemişlerdir. Çalışmanın amacı geniş odak, sunucu odak ve karşıtsal odak arasında sesbilimsel farklılık olup olmadığını ortaya koymaktır. Söz konusu çalışmada; odak birimin en yüksek, en düşük ve ortalama temel frekans (F0) değerine, odak biriminin, vurgulu hecenin ve odak birimdeki vurgulu hecenin süresine ve odak birimdeki vurgulu hecede perde hizalamaya bakılmıştır. Odak yapılarının bağlam içinde verildiği ve kontrollü olarak yapılmış olan bu çalışmada odak birimleri arasında F0 yönünden bir farklılık görülmemiştir. Süre açısından değerlendirildiğinde durum daha farklıdır. Geniş odak ve sunucu odak arasında önemli bir fark bulunmuştur. Karşıtsal odak ve sunucu odak arasında ise önemli bir farklılık görülmemiştir. İpek ve İvoşeviç (2015) söz konusu çalışmada, sunucu odak ile karşıtsal odak arasında akustik bir farklılık görülmemesi nedeniyle bu ayrı kategorilerin Türkçede akustik olarak farklılık göstermediklerini ileri sürmektedir.

Gürer (2015) tarafından yapılan çalışmada; geniş ve dar odak arasındaki fark ile karşıtsal odak ile sunucu odak arasındaki fark araştırılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre karşıtsal odak ve sunucu odak arasında ayırıcı bürünsel bir özellik bulunamamıştır. Yapılan çalışmanın istatistiksel özelliklerine bakıldığında karşıtsal odak, sunucu odak ve geniş odak arasında çekirdek öncesi, çekirdek ve çekirdek sonrası alanda temel frekans (F0) ve süre yönünden bir farklılık görülmemiştir. Odak türlerinin arasında farklılık görülmemesinin sebebi odak belirginleştirme kuralı gereği sesbilimsel öbek düzeyinde belirginlik görülmesi ve bunun da eylem öncesi nesne pozisyonu ile örtüşmesi ileri sürülmüştür.

1.6. MISIR ARAPÇASINDA BİLGİ YAPISI ve ODAK

Dünya dilleri içinde Hami-Sami dillerinden sayılan Arapça bu ailenin Sami kolunun batı dalına ait güneybatı lehçesi dillerindendir. Arapça, günümüzde yirmi bir ülkede ana dili olarak konuşulan ve aynı zamanda farklı lehçeler içeren (Mısır, Katar, Suriye, Lübnan, Libya, Kuveyt, Moritanya vb) Birleşmiş Milletlerce kabul edilen 6 resmî dilden biridir (Doğan, 2000:147). Tüm lehçelerle birlikte yaklaşık 420 milyon Arapça konuşuru olduğu bilinmektedir.

Mısır Arapçası, Mısır'ın başkenti Kahire'de, bilhassa eğitilmiş ve orta-üst sınıf tarafından konuşulan; Arapçanın en yaygın, en çok konuşulan ve öğrenilen lehçesidir (Hellmuth, 2010:2). Mısır Arapçası Modern standart Arapçadan ses ve gramer yönüyle farklılıklar göstermektedir. Modern Standart Arapçada sözdizimi Eylem (Fiil) -Özne (Fail) – Nesne (Mef'ul) şeklindeyken (Moutaouakil, 1989) Mısır Arapçasında ise sözdizim daha özgür bir yapı sergilemektedir ve çoğunlukla Özne-Eylem-Nesne yapısı şeklindedir (Brustad 2000, Benmamoun 2000).

Bu bölümde Mısır Arapçasında odak konusu tartışılacaktır.

1.6.1. Mısır Arapçasında Odak

Mısır Arapçasında odak çalışmalarında ilk olarak sözdizimsel olarak inceleyen çalışmalara bakılacaktır.

Mısır Arapçasında bilgi yapısı ve sözdizimsel odak çalışmalar incelendiğinde ayırık cümle kullanımı, ögelerde ve sözcüklerde yer değişikliği gibi bazı sözdizimsel yapıların kullanımına rastlanırken eski bilginin vurgusuzlaştırılması (de-accentuation) ve argümanları eylem üzerinde vurgulama gibi bürünsel yapıların kullanılmadığı gözlenmektedir (Hellmuth, 2010:6). Benzer şekilde El Zarka'da (2011) tümce düzeyinde her bürünsel sözcüğün vurgu aldığını ve bilginin statüsüne göre (eski ya da yeni bilgi) vurgusuzlaşma kullanılmadığını işaret etmektedir.

Mısır Arapçasında odağın kodlanış biçimine yönelik çalışmalara bakıldığında Modern Standart Arapça ile farklılık söz konusu olduğu göze çarpmaktadır. Modern Standart Arapçada odak olan birim sola kaydırılıp sözdizimsel olarak kodlanır

(Moutaouakil, 1989) ancak bu kullanım Mısır Arapçası için söz konusu değildir. Sözdizimsel olarak sözcüğün sola kaydırılmasından ziyade ayırık tümce kullanımı yaygındır (Zarka, 2010-2012).

(36)(hijja) di lli ana şayizha

‘this is the one I want.’

Bu benim istediğim.

Mısır Arapçasında ayırık cümleler (cleft sentences) odak özne üzerinde olduğunda kullanılırken odak nesne üzerindeyken yerinde (in-situ) kodlanır ve ezgi öbeğindeki belirgin sesletilen birimdir.

(37)A: Kerim’e kim vurdu, Nelly mi yoksa Nermin mi?

B: nelli hijja lli dşarabit kari: m

Nelli O İlgi Edatı vuran o Kerim

“Kerim’e vuran Nelly’dir.”

(38)A: Onun Pantolonu mu yoksa tişörtü mü güzel?

B: şahibb şami:sşu şaktar

Ben sevdim tişörtünü onun daha

“Tişörtünü daha çok sevdim.”

(El-Zarka 2010:17, 2012:43)

Mısır Arapçasında odağı sözdizimsel olarak inceleyen çalışmalardan sonra sesbilimsel olarak inceleyen çalışmalar incelenecektir.

Mısır Arapçasına dair sesbilimsel odak çalışmalarına bakıldığında Norlin (1989) yapmış olduğu küçük ölçekli çalışmasında 5 sözcükten oluşan tek tümce kullanmış olup, tümce her odak koşulunda olmak üzere 6 defa sesletilmiştir. Norlin, odak birimde perde aralığında genişleme olduğunu, odak sonrası gelen birimlerde ise

baskılama tespit ettiğini belirtmiştir. Hellmuth (2006) eski ve yeni bilgi arasındaki fark olup olmadığını, karşıtsal ve sunucu odağın sesbilimsel olarak kodlanıp kodlanmadığını araştıran deneysel bir çalışma yapmıştır. Söz konusu çalışmada bağlam içinde verilmiş Özne-Eylem-Nesne yapısında iki ayrı tümce kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda karşıtsal odak birimde perde yüksekliği aralığı sunucu odaktan daha geniş bulunmuştur. Aynı şekilde odak sonrası gelen birimdeki baskılanma karşıtsal odakta daha fazladır. Eski bilgi vurgusuzlaştırılmamaktadır ancak bu birimde perde vurgusu izlenmektedir. Örnek tümcelerde özne konumunda koyu yazılan birimler karşıtsal ve sunucu odak birimleridir. Nesne konumunda olup kalın yazılan birimler ise eski ve yeni bilgiyi işaret etmektedir.

(39) My sister is ill at the moment so my mum is helping her with the baby at night. Mum puts the baby to bed at night.

*“Ablam şu anda hasta, annem geceleri bebeğe yardım ediyor. Anne bebeği geceleri yatırır. **Kim** bebeği yatağa koydu?”*

[mama]_{SO} bitnayyim **[in-nounou]**_{EB} bil-layl.

Anne yatağa koydu bebeği gece

“Anne bebeği gece yatğa koydu.”

‘Mum puts the baby to bed at night.’

(40) ‘My colleague said they heard my dad went to university in the evenings but I told him no. Mum is learning Greek in the evenings. Dad sits at home and watches TV.’

İş arkadaşım, babamın akşamları üniversiteye gittiğini duyduklarını söyledi ama ben ona hayır dedim. Annem akşamları Yunanca öğreniyor. Babam evde oturuyor ve televizyon izliyor.’

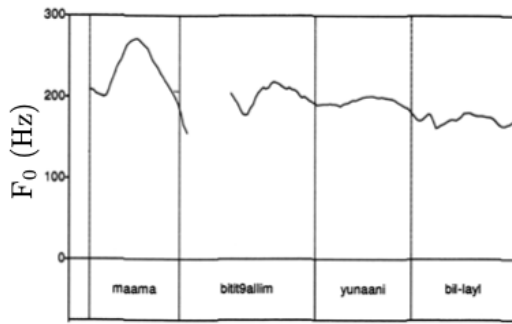
(41) **[mama]**_{KO} bititcallim **[yunaani]**_{EB} bil-layl.

Anne öğreniyor Yunanca akşamları

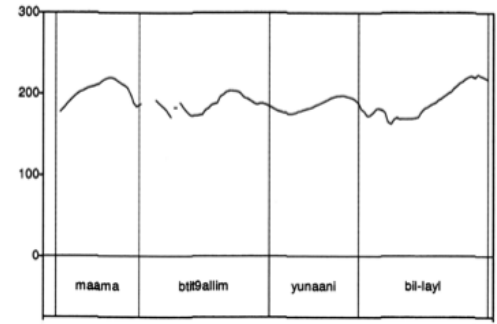
“Anne akşamları Yunanca öğreniyor”

(Hellmuth, 2006)

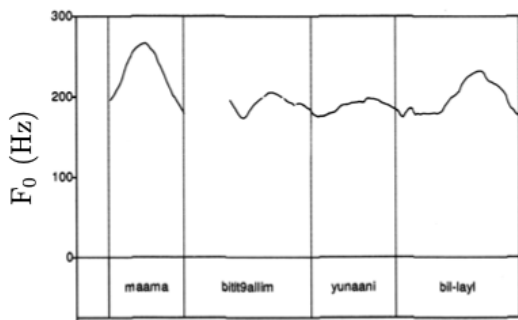
Aşağıda verilen şekillerde (Hellmuth, 2006) dört odak koşulunda temel frekans değerleri gösterilmektedir. Hellmuth nesne konumunda verilen eski ve yeni bilgi arasında akustik bir farklılık olup olmadığını da incelemiş ve şekil 5 ve 6’da görüldüğü gibi farklılık tespit etmemiştir. Sunucu odağın sesbilimsel olarak kodlanmadığını, şekil 5 ve 7’de görüldüğü gibi karşıtsal odakta perde aralığında genişleme olduğunu işaret etmektedir. Yine aynı çalışmada Hellmuth, karşıtsal odak sonrası gelen birimler daha fazla baskılanırken sunucu odak sonrası birimlerde böyle bir durum izlenmediğini vurgulamıştır.

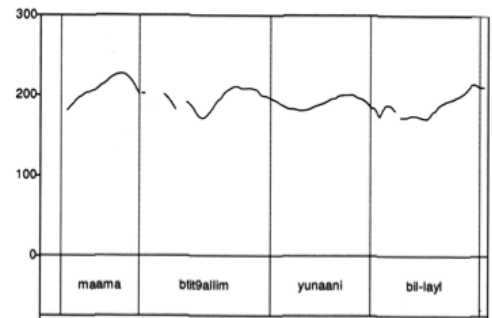
Şekil 1.5: /[mama]_{KO} bitit^C allim
[yunaani]_{YB} bil-layl/

Şekil 1.6: /[mama]_{SO} bitit^C allim
[yunaani]_{YB} bil-layl/

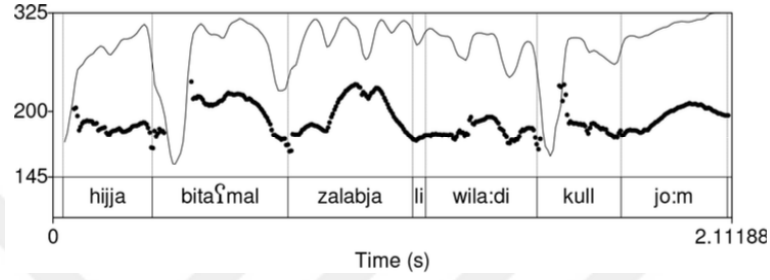

Şekil 1.7: /[mama]_{KO} bitit^C allim
[yunaani]_{EB} bil-layl/

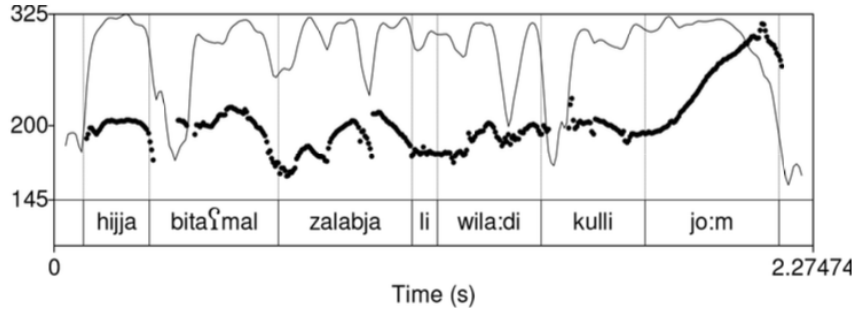

Şekil 1.8: /[mama]_{SO} bitit^C allim
[yunaani]_{EB} bil-layl/

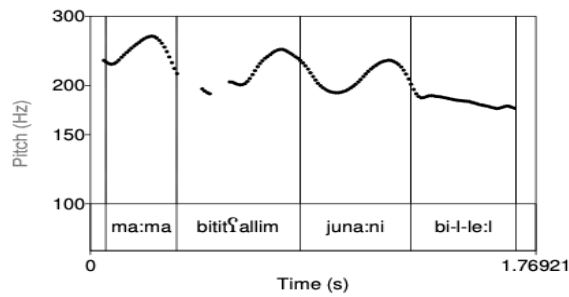
Hellmuth (2011)'deki tümce ortasında kullanılan karşıtsal ve sunucu odak arasında sesbilimsel bir farklılık olup olmadığını araştırdığı çalışmasında odak sonrası birimleri değerlendirmiş benzer şekilde karşıtsal odak sonrası birimin daha baskılı sesletildiğini kaydetmiştir. Şekil 1.9'da gösterilen perde örüntüsünde odak birim “zalabja” ‘da perde yüksekliğinin arttığı görülmektedir.

Şekil 1.9: /zalabja/ karşıtsal odaktır, perde yüksekliği kalın çizgi ile, yoğunluk eğrisi ise ince çizgi ile gösterilmiştir.

Şekil 1.10: /zalabja/ sunucu odaktır, perde yüksekliği kalın çizgi ile, yoğunluk eğrisi ise ince çizgi ile gösterilmiştir. (Hellmuth, 2011:Şekil:7)

Şekil 1.11 Mısır Arapçasında geniş odak perde örüntüsü. (Hellmuth, 2011:9)

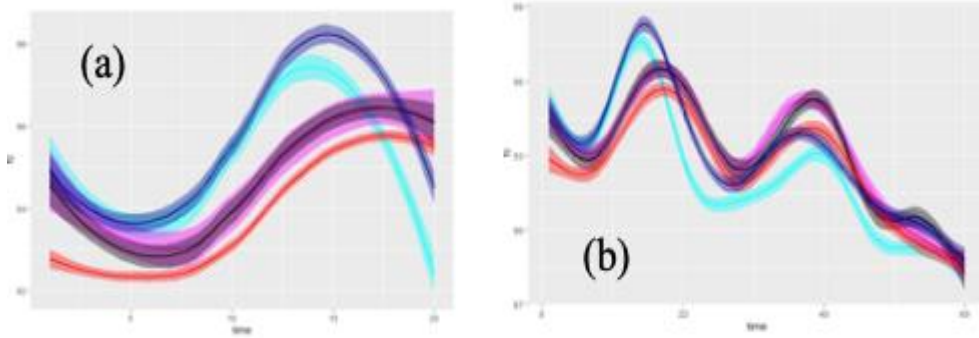
Geniş odak örneğinin yer aldığı şekil 1.11’de görüldüğü gibi Helmuth (2011), geniş odaklı tümcede tümce sonunda belirginleşme olmadığını aksine perde örüntüsünde bir düşüş izlendiğine dikkat çekmektedir. Söz konusu perde örüntüsü incelendiğinde tümce başında öznedeki perde yüksekliği dikkat çekmektedir. El Zarka (2019)’da da aynı şekilde geniş odakta bürünsel bir belirginlik olmadığını hatta tümce sonundaki birimde belirginliğin daha da azaldığına dikkat çekmiştir.

Cangemi (2016) Zarka (2011) belirli odak türlerinin kodlanmasında sınırlı da olsa perde aralığındaki değişiklik olduğunu kaydetmişlerdir. Örneğin, karşıtsal odakta yalnızca odak olan bileşen üzerindeki perde aralığı genişlemesi izlenirken odak sonrası bölümde perde aralığında daralma izlenmektedir. Ancak sunucu odakta herhangi bir şekilde bürünsel kodlama izlenmemiştir.

El Zarka’nın Mısır Arapçası bilgi yapısının sesbilimsel kodlarını araştırdığı deneysel çalışmasında (2020) tüm bilgi yapıları akustik olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1.2: Beş bilgi yapısı koşulunda hedef tümceler (El Zarka ,2020).

hali:ma najjimit ama:ni. Halima Amani’yi yatağa koydu.	
Geniş Odak	[Nasıl oluyor da buralar böyle sessiz?] _{GO}
Sunucu Odak	Amani uyuya kaldı. Amani’yi yatağa [kim] _{SO} koydu?
Karşıtsal Odak	Amani’yi yatağa kim koydu, [Nabila’mı yoksa Halima mı] _{KO} ?
Konu	[Ne yaptı] _K Halima?
Karşıtsal Konu	[Nabila] _{KK} masayı kurdu, ya[Halima ne yaptı?] _{KK}

Şekil 1.12: F0 Eğrisi (a) Hedef sözcük üzerine (b) Tüm tümce üzerinde (El Zarka,2020).

GO: Siyah KO: Açık mavi SO: Koyu mavi KK: Fuşya RK: Kırmızı

Bilhassa karşıtsal odak biriminde vurgunun ve perde doruğunun en yüksek seviyede bulunduğu, odak sonrası birimde ise baskılanma olduğu izlenmektedir. F0, yoğunluk ve süre bakımından değerlendirildiğinde en belirgin değerlerin karşıtsal odakta toplandığı görülmektedir. Karşıtsal odakta odak birim öznede olduğu için ana vurgu öznede toplanmaktadır. Şekil 11’de de görüldüğü gibi geniş odak (açık mavi eğri) tümcesinde de benzer durum izlenmektedir. Tümce düzeyinde en belirgin birimin yine büyük oranda özne üzerinde yoğunlaştığı kaydedilmiştir. Bir diğer önemli husus ise geniş odak olduğunda da belirgin ögenin yine özne olmasıdır. Bu özellik Türkçeden farklıdır çünkü geniş odak olduğunda en belirgin birim hemen eylem öncesi olan nesnedir. Bu farklılık da algılamada farklılıklar olabileceğini gösteriyor.

Cangemi ve El Zarka (2016) birlikte yapmış oldukları çalışmada Mısır Arapçasında bilgi yapısı, odağın bürünsel olarak kodlanması ve bireysel tonlama farklılıkları üzerinde çalışmışlardır. Geniş odak ve özne üzerinde sunucu odak koşullarında sesbilimsel kodlama olup olmadığını ve aralarında farklılıkları incelemişlerdir. Söz konusu çalışmada, katılımcıların bireysel tonlama biçimlerinin önemine de vurgu yapmışlardır. (42)’de ve (43) ‘de verilen sorulara yanıt olarak “Salima Almanca öğrendi.” tümcesi geniş odak ve özne üzerinde sunucu odağı kodlayan yanıtlardır.

(42) hasʕal ʔe: min waʔtə ma-na safirt? *Ülkeyi terk ettiğimden beri ne oldu?*

[Sali:ma tʕallimit ʔalma:ni.]_{GO} [Salima Almanca öğrendi.]_{GO}

(43) bila ʕakk, il-luya:t il-ʔagnabijja baʔit muhimma ʔawi l- jome:n do:l, fi: haddə tʕallim ʔalma:ni? *Şüphesiz yabancı diller günümüzde çok önemli, Almanca öğrenen var mı?*

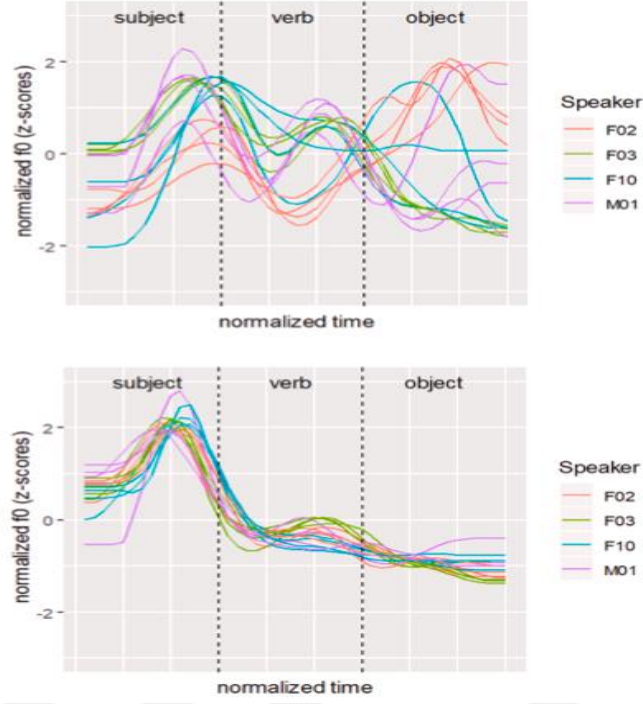
[Sali:ma]_{SO} tʕallimit ʔalma:ni. [Salima]_{SO} Almanca öğrendi.

Çalışmanın sonucu olarak geniş odak ile özne üzerinde sunucu odak arasında hizalama (alignment) farkının olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunun yanında katılımcılar arasındaki bireysel farklılıkları da yorumlayan Zarka ve Cangemi'ye göre katılımcılar bireysel olarak kullanmış oldukları supralaringal tekniklerle dar, geniş ve karşıtsal odağı farklı biçimlerle kodlayabilmektedir. Kullanılan veri seti üzerinde katılımcıya özel analiz uygulanarak Mısır Arapçasında dar odak kodlanırken ezginin de kullanıldığı ortaya konmuştur. Bu bazı konuşurlarda F0 noktasında geçici hizalama yerine ya da ilaveten perde aralığı manipülasyonu biçimindedir.

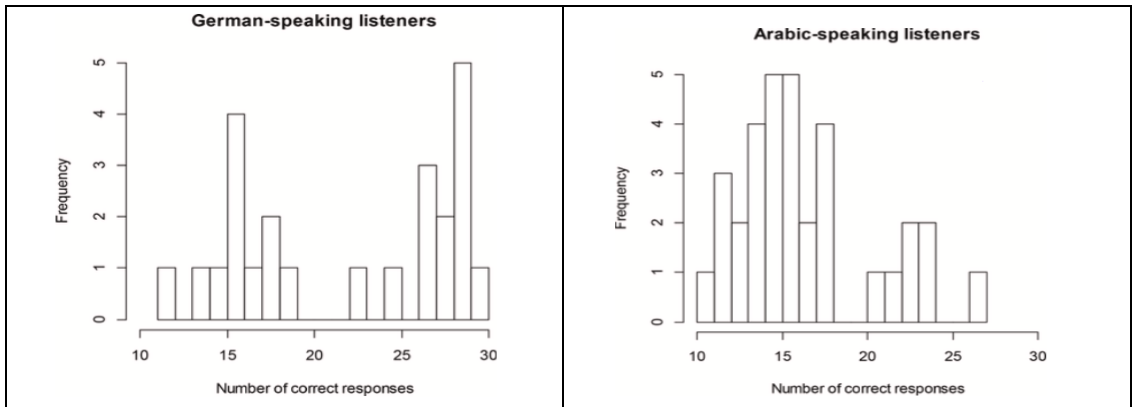
Mısır Arapçasında sesbilimsel odak üzerine yapılan çalışmalar arasındaki tek algısal çalışma El Zarka ve Hödl (2021) tarafından yapılmıştır. Mısır Arapçasında odak ve konu algısının ölçüldüğü çalışmada ana dili Mısır Arapçası ve ana dili Almanca olan iki grup yer almıştır. Deney seti olarak El Zarka tarafından 2020'de yapılmış olan üretimsel çalışmada kullanılmış olan setler kullanılmıştır. Konu ve özne üzerinde sunucu odak algısı test edilen bu çalışma "Sosci Survey" adlı program yardımıyla çevrimiçi olarak yapılmıştır. Odak algısı test edilirken özne üzerinde sunucu odak test edilmiş olup "Işıkları kim yaktı?" sorusunun cevabı olarak "Samira ışıkları yaktı." yanıtı aranmıştır. Konu için ise "Samira ışıkları yaktı." tümcesinde konunun algılanması için "Samira ne yaptı?" sorusu yazılı olarak ekranda verilmiştir.

Çalışmanın sonucunda ana dili Arapça konuşurları, ana dillerinde yapılmış olan bu çalışmada % 50 oranında başarı gösterirken, ana dili Almanca konuşurları Mısırlı konuşurlara kıyasla bilmedikleri bu dilde odağı algılamada %75 oranında bir sonuç göstererek daha başarılı olmuşlardır. Ana dili Almanca konuşurların %25'i

tüm soruları doğru yanıtlarken ana dili Arapça konuşurlarda bu sonuca ulaşabilen katılımcı bulunmamaktadır.

Şekil 1.13: Çalışmada kullanılan konu-yorum ve özne üzerinde sunucu odak F0 görüntüsü (El Zarka ve Hödl ,2021).

Şekil 1.14: D1 Almanca ve D1 Arapça konuşurların doğru cevap sayıları (El Zarka ve Hödl ,2021).

Ana dili Almanca konuşurlarının bu dili bilmemelerine rağmen, sadece sezgisel olarak ana dili Arapça konuşurlarından daha yüksek bir başarı göstermelerinin sebebi ana dillerindeki odak algılama stratejilerine bağlanmıştır.

Çünkü German dil ailesindeki dillerde (Almanca, İngilizce, Hollandaca) odak tümce düzeyinde en belirgin birimdir ve odak sonrası birimlerde baskılama ve vurgusuzlaştırma söz konusudur, diğer bir deyişle bu birimlerde belirginleşme azalmaktadır (Zarka ve Hödl 2021;132). Ana dili Almanca konuşurları ana dillerindeki akustik değişimleri algılamaya alışkındır. Mısır Arapçasında ise her bürünsel sözcük vurgu alır ve odak sonrası birimlerde vurgusuzlaştırma yoktur (El Zarka, 2011). Bu sebeple odağı algılamak daha güçtür (Zarka ve Hödl, 2021). Bu çalışmada ana dili Arapça konuşurlara kıyasla ana dili Almanca konuşurların daha başarılı olmasının sebebi, ana dili Almanca konuşurların ana dilden kaynaklanan alışkanlıkla tümcelerdeki akustik değişikliklere daha fazla dikkat göstermeleri olarak ileri sürülmüştür (Zarka ve Hödl, 2021).

1.7. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Yabancı dil ya da ikinci dil ediniminde (bundan sonra D2) odak üzerine yapılan deneysel çalışmalara bakıldığında şöyle bir sınıflamaya gidilebilmektedir: (i) algısal ve üretimsel testler uygulayan çalışmalar (Klassen, 2015), (Yücesoy, 2011), (Baker, 2010) ve (Rognoni, 2015), (ii) sadece üretimsel testler içeren çalışmalar (Rijswijk, 2017), (iii) ön test olarak uygulanan algısal ya da üretimsel testlerin ardından katılımcılara belirli sürelerde eğitim verilen, bu eğitimin sonuçlarının da yapılan son testlerle değerlendirildiği çalışmalar (Hardison, 2004). Aşağıdaki bölümlerde bu alt başlıklar altında yapılan çalışmalara kısaca değinilecektir.

1.7.1. Algısal ve üretimsel testlerle yapılan çalışmalar

Baker (2010) tarafından yapılan çalışmada yabancı dil olarak İngilizce öğrenenlerde odağın ne şekilde kodlandığı araştırılmıştır. Bunun için ilk olarak üretimsel ardından da bir dizi algısal test uygulanmıştır. Yapılan algısal testlerde yabancı dil olarak İngilizce konuşurlarda perde vurgusunu algılama, anlama, yerleştirme ve gerçekleştirme durumları değerlendirilmiştir. Çalışmalarda 60 katılımcı yer almıştır. Bu katılımcıların 20'si Mandarin, 20'si Korece diğer 20'si de İngilizce ana dili konuşurudur. Uygulanan 1 üretimsel 3 algısal testin ardından İngilizce öğrenen Korece ve Mandarin dili konuşurlarının alınan kayıtları son bir

değerlendirme olarak deneyde yer almayan 24 İngilizce ana dil konuşuruna dinletilmiştir.

Yapılan ilk test üretimsel testtir. Bu testte 24 adet Özne-Eylem-Nesne sözdiziminde soru-cevap tümcesi hazırlanmıştır. Bu tümceler özne üzerinde dar odak (44), eylem öbeği üzerinde geniş odak (45) ve tümce düzeyinde geniş odak (46) olacak şekilde planlanmıştır.

(44)A: Who bought a fan? Kim fan aldı?

B: Kim bought a fan. Kim fan aldı.

(45)A: What did Kim do? Kim ne yaptı?

B: Kim bought a fan. Kim fan aldı.

(46)A: What happened? What happened?

B: Kim bought a fan. Kim fan aldı.

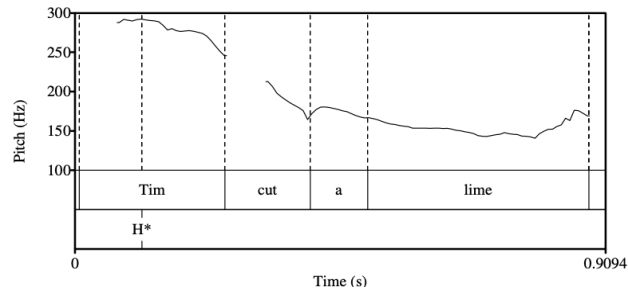
Deney öncesinde katılımcılar deneyde geçen sözcüklerin doğru sesletimi için eğitim almışlardır. Deneyde geçen tüm sözcükler slaytlar şeklinde katılımcıya gösterilmiş, slayta tıkladıklarında o sözcüğün doğal konuşmacı tarafından seslendirilişini dinlemişlerdir. Ardından aynı sözcükleri kendileri tekrarlayarak sesletim çalışması yapmışlardır. Katılımcılar bu eğitim esnasında sözcüğü istedikleri kadar dinleme hakkına sahiptir.

Kayıt sırasında her bir soruyu dinleyen katılımcılardan soruların cevabını slayttan okuyarak mümkün olduğu kadar akıcı ve doğal bir şekilde, sanki gerçek bir diyalog içerisindeymiş gibi yanıt vermesi istenir. Bu testin sonuçlarına geçmeden önce diğer algısal çalışma aşamalarının üzerinden geçilecektir.

Yapılan ilk algısal test, belirginlik algılama testidir. Bu aşamada üretim testinde olduğu gibi 24 adet Özne-Eylem-Nesne sözdizimindeki cümleden oluşan bir set kullanılmıştır. Üç farklı bağlamda dar odak özne üzerinde, geniş odak eylem öbeği üzerinde ve yine geniş odak tümce üzerinde şeklindedir. Odağın özne üzerinde olduğu tümcede belirginlik özne üzerindedir. Geniş odaklı tümcelerde son vurgu esas

alınmış olup nesne üzerindedir. Tümcelerin 12'sinde belirgin olarak sesletilen sözcük öznedede, 12'sinde de nesnede yer almıştır.

(47) no'lu örnekte verilen tümcenin şekil (1)'de verilen perde örüntüsüne bakıldığında odak özne üzerindedir. Katılımcılardan ilgili ses dosyasını dinledikten sonra vurgu alan sözcük olarak özneyi seçmeleri beklenmektedir.

Şekil 1.14: Algısal deneyde kullanılan tümcenin perde örüntüsü.

(47) Tim cut a lime. Tim bir limon kesti.

Bunun için katılımcılara belirginlik kavramı anlatılır. Belirginlik “İngilizcede tümce içinde yer alan bazı sözcüklerin daha önemli ve belirgin olduğunun vurgulanması” şeklinde ifade edilmiştir. Belirgin olan bu sözcük ya fark edilebilir şekilde ya da daha uzun sesletilmektedir. Tümcede birden fazla sözcükte belirgin bir sesletim olabileceği belirtilmiş ancak bu deneyde en son vurgu alan/belirgin söylenen birimin bulunması istenmiştir.

Deney esnasında katılımcıya ekranda “X, tümcedeki en belirgin söylenen son sözcük müdür?” şeklinde soru sorulmuştur.

Yapılan ikinci algısal testte katılımcılara ilk algısal testte kullanılan 24 soruluk set kullanılmıştır. Tümceler dar odak öznedede, eylem öbeğinde geniş odak ve tümce düzeyinde geniş odak şeklinde hazırlanmıştır. Dar odağın öznedede olduğu tümcede özne tek belirgin sözcük iken geniş odaklı tümcelerde odak belirgin olarak söylenen son sözcükte yer almıştır.

Deneyden önce katılımcılara bürün hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Bürünün tümceye ait bilgiyi aktardığı belirtilmiş ve örnek ders kayıtları dinletilerek

anlatılmıştır. Çalışmada bunun dışında, uygulanan eğitimin kapsamıyla ilgili bilgi verilmektedir.

Test sırasında katılımcı soru-cevap çiftlerini ekranda görmektedir. Soru ve cevabı dinlemek için düğmeye basar. Ekranda soru cevap çiftini gören ve dinleyen katılımcıya verilen cevabın bürünsel olarak soruya uygun olup olmadığı sorulur. Örneğin “Ne oldu?” sorusuna cevap olarak verilmesi gereken tümce geniş odak şeklinde değil özne belirgin şekilde söylenmiş dar odaklı tümcedir ve katılımcının bu yanlışı algılaması beklenir.

Yapılan üçüncü algısal testte katılımcılara, İngilizcede tümce içinde geçen bazı sözcüklerin diğerlerine göre daha belirgin şekilde sesletildiği söylenmiş, farklı bir ezgiyle ve uzunlukla sesletilebileceği belirtilmiştir.

Deney esnasında katılımcılara bilgisayar ekranından aşağıda (46) numaralı örnekte gösterildiği gibi soru cevap çiftleri gösterilmiştir. Bu soru cevap çiftlerinin dinlemeden “Eğer sen bu soruya cevap veriyor olsaydın, hangi sözcüğü belirgin söyledin?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcı -‘özne’-, -‘eylem’-, -‘nesne’- ve -‘hiçbiri’- şıklarından birini seçerek soruyu yanıtlamıştır. “NONE=HİÇBİRİ” cevabı tüm sözcüklerin eşit ölçüde belirgin olarak sesletildiği durumda verilecek yanıt olarak verilmiştir.

(48) A: Who draw a line? Kim çizgi çizdi?

B: Jan draw a line. Jan çizgi çizdi.

a. Jan b. drew c. line d. None

Son olarak yapılan algısal deneyde (deney 5) üretimsel deney sırasında İngilizce öğrenen Mandarin lehçesi ve Korece konuşurlarına ait ses kayıtları ana dili İngilizce olan 24 katılımcıya dinletilmiştir. Belirginlik anlama testinde olduğu gibi bu katılımcılara da bürün hakkında bilgi verilip ekranda verilen soruya bürünsel olarak hangi cevabın uygun olduğu sorulmuştur. Söz konusu kayıtların hem ana dili İngilizce olan konuşurlara hem de Mandarin lehçesi ve Korece konuşurlarına ait

olduğu belirtilip yapılan telaffuz hatalarını dikkate almayıp bürüne odaklanmaları istenmiştir. Kayıtlar 8 katılımcı tarafından değerlendirilmiştir.

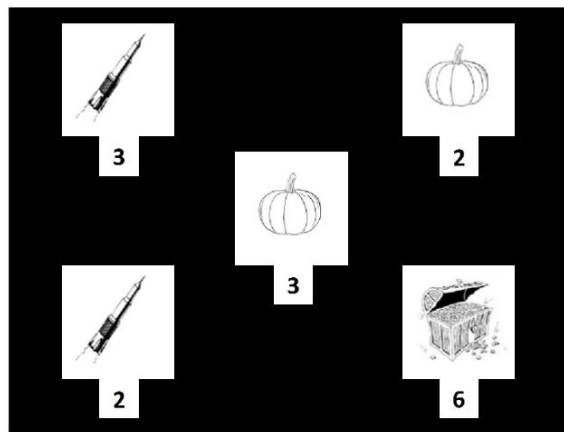
Yapılan deneylerin sonucuna bakıldığında, belirginlik algılama deneyinde İngiliz ve Koreli katılımcıların perde vurgusunun yerini doğru algılama oranları Mandarin lehçesi katılımcılardan daha yüksektir. Farklı bağlamlarda yapılan kayıtlar arasında fark olup olmadığına bakıldığında ise doğruluk açısından ayırt edici bir sonuç alınamamıştır.

Belirginlik anlama deneyinin sonucuna bakıldığında ana dili İngilizce olan konuşurlar Mandarin lehçesi konuşanlardan ve Koreli katılımcılardan daha iyi oldukları izlenmiştir. Eşleştirilen soru cevap çiftlerinde odak özne üzerinde olduğu durumlarda doğruluk oranı odağın eylem öbeğinde ve tümce düzeyinde olduğu durumlardan daha yüksektir. Sonuç olarak katılımcılar özneyi belirgin olarak söylemede ve algılamada daha başarılılardır.

Belirginlik yerleştirme deneyinde ise İngilizce ve Kore dili konuşurları Mandarin lehçesi konuşurlarına kıyasla perde vurgusunun doğru yerde olması bakımından daha başarılıdır. Üç ayrı grubun da odağın öznede olduğu durumlar en başarılı oldukları durumlardır. Ardından eylem öbeğinde olduğu durumlarda başarılı olmuşlardır. Üçüncü sırada ise odağın tüm tümcede geniş odak olduğu durumlar gelmektedir.

İlk olarak yapılan üretimsel deneyde elde edilen kayıtlar iki şekilde analiz edilmiştir. İlk olarak yapılan üretimin bağlama uygun olarak üretilip üretilmediğine bakılması şeklinde yapılmıştır. İkinci değerlendirme ise yapılan vurgunun yerinin doğruluğuna bakılması ve akustik olarak en uygun olan ve olmayanın belirlenmesi şeklindedir. Bu değerlendirmelerde Mandarin lehçesi konuşurları geniş odaklı tümceleri en doğru üreten grup iken odağın özne üzerinde olduğu durumlarda en başarılı grup İngilizce konuşurları olup, sırasıyla Korece konuşan grup ve Mandarin lehçesi konuşurları gelmektedir. Beşinci deney olarak belirtilen ve deney dışından 8 İngilizce konuşuruna yaptırılan değerlendirmenin sonucunda bu konuşurların en az 7'si başarısız olduğu yönünde değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına yönelik detaylı istatistiksel bilgiler için çalışmaya bakılabilir.

Klassen (2015) tarafından yapılan bir başka çalışmada yabancı dil olarak İngilizce ve İspanyolca ediniminde bürünsel odak araştırılmıştır. Bu çalışmada odağın sesbilimsel olarak değerlendirilmesi için katılımcılara hem algısal hem de üretimsel testler uygulanmıştır. Çalışmaya İspanyolca öğrenen 16 Amerikalı İngilizce konuşuru, İngilizce öğrenen 17 İspanyolca konuşuru alınmıştır. Algısal test için göz tarama yöntemi kullanılmıştır. Deney esnasında şekil (2)'de görüldüğü gibi ekranda balkabağı, roket ve sandık olmak üzere üç farklı nesne olup bu nesnelerden aynı olanlara farklı numaralar verilmiştir (balkabağı 3, balkabağı 2 gibi). Katılımcıdan ekrana bakarken kulaklığına gelen talimata göre nesneleri hareket ettirmesi istenir. Örneğin, 2 numaralı BALKABAĞINI (burada balkabağı odak taşıyan birimdir) 3 numaralı ROKETE (rokete odak taşıyan birimdir) taşı. Talimatı dinleyen katılımcı uygulamayı yapar. İkinci aşamada katılımcıya 2 numaralı (bu defa balkabağının numaraları odak taşıyan birimlerdir) balkabağını 3 numaralı balkabağına taşı şeklinde talimat verilir. İkinci talimatta nesneler aynı olduğundan (balkabağı bir önceki talimatta da söylenmiş olduğu için) eski bilgidir ve nesnelerin numaraları farklı olduğundan ve tümce içinde yeni bilgi konumuna geçtiği için vurgulu okunur. Tümce içindeki bilginin yeni olması belirleyici olmuştur. Katılımcının da bu talimatlara göre nesnelerin hareketlerini izlerken olan göz hareketleri takip edilir.

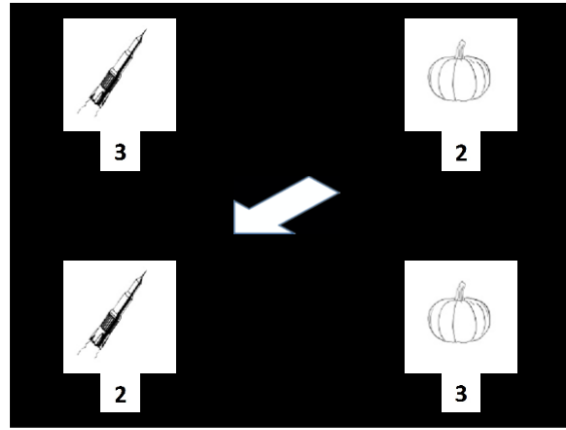

Şekil 1.15: Göz takibi deneyinden bir görüntü (Klassen, 2015:148).

Yapılan göz taraması deneyinin sonucunda bürünün kolaylaştırıcı bir etkiye yol açmadığı izlenmiştir. Bu deneyde yeni ve eski durumların sunumları

karşılaştırıldığında bürünsel etki daha fazla hissedilmiştir. Sonuç olarak bürünsel ifadeler göz hareketlerinde bir etki yaratmamıştır.

Üretimsel testte ise yine algısal test için kullanılan göz tarama materyali kullanılarak değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada yer alan iki grubun da D2 düzeyleri orta seviye olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada algısal testte kullanılan dizayna farklı işaretler eklenerek tekrar kullanılmıştır. Çalışmanın öncesinde deneyde kullanılan sözcükler katılımcılara verilerek aşına olmaları sağlanmıştır. Ayrıca katılımcılar kayıt öncesi sözcükleri sesli tekrarlayarak sesli telaffuz çalışmaları yapmışlardır. Örneğin aşağıdaki şekil (19)'daki görsel için katılımcıların “ 2 Numaralı kabağı 2 numaralı roketle taşı” gibi tümceler üretmesi istenmiştir.

Şekil 1.16: Görsel dizin-“2 numaralı kabağı 2 numaralı roketle taşı”
(Klassen, 2015:114)

Ana dili İngilizce olan yabancı dil olarak İspanyolca öğrenen konuşurlarda verilen baş isim numarası, yani niteleyici biliniyorsa temel isimde olması gereken vurguda %92-93 oranında başarı kaydedilmiştir. Ana dili İspanyolca olan ve İngilizce öğrenen konuşurlarda ise bu oran %20-27 arasındadır. Yani üretimde ana dil konuşuru seviyesine erişilememiştir.

Yücesoy (2011) tarafından yapılan ve ana dili İngilizceden (D1) ikinci dil Türkçeye (D2) bürünsel aktarım sürecinde odaklama ve odaklamaya eşlik eden durak, ton ve enerji yoğunluğu gibi birimlerin algılama ve üretim süreçlerinin betimlenmesi amaçlanan çalışmada hem üretimsel hem de algısal değerlendirme

yapılmıştır. Çalışmada 6 ana dili İngilizce deney grubu (DG) olan katılımcı ve 6 ana dili Türkçe olan kontrol grubu (KG) katılımcı yer almıştır. Algısal deneyde katılımcıya (49)’da örneklendirildiği gibi beş tane tümce dinletildikten sonra vurgu alan sözcüğün işaretlenmesi istenmiştir.

(49)“Ali evden çantasını aldı” tümcesindeki birimlerden hangisi vurgulanmıştır?

a. Ali b. evden c. çantasını d. aldı

(Yücesoy, 2011:46)

Odağın algılanması ve anlamlandırılmasına yönelik olarak yapılan algısal deneyde D2 Türkçe konuşurlarında %90 oranında başarı izlenmiş, yabancı dil olarak Türkçede sesbilimsel olarak algılamasında başarılı oldukları ifade edilmiştir.

Üretimsel test bölümünde ise iki ayrı deney uygulanmıştır. Odağın kontrollü üretimi şeklinde adlandırılan ilk aşamada katılımcıdan bağlam içerisinde verilen soruyu cevaplayacak şekilde konuşması istenmiş ve katılımcının ses kaydı alınarak akustik olarak değerlendirilmiştir. (50) verilen örnekte olduğu gibi katılımcı verilen duruma uygun olarak soruyu cevaplar.

(50)Lütfen aşağıdaki diyaloglarda bulunan soruları tam tümce biçiminde yanıtlayınız.

“Ayşe cüzdanı pencereden attı” tümcesini aşağıda verilen diyalogdaki soru tümcesine yanıt oluşturacak biçimde seslendiriniz.

Siz: Geçen gün cüzdanımı evde unutmuşum. Ayşe’yi telefonla arayıp rica ettim, o da cüzdanı pencereden attı.

Ahmet: Annen mi cüzdanı pencereden attı?

Siz: Hayır,

(Yücesoy, 2011:48)

Bu deneyin sonucunda yapılan kontrollü üretimle alınan kayıtlarda D2 Türkçe konuşurları %73 oranında başarılı olmuşlardır.

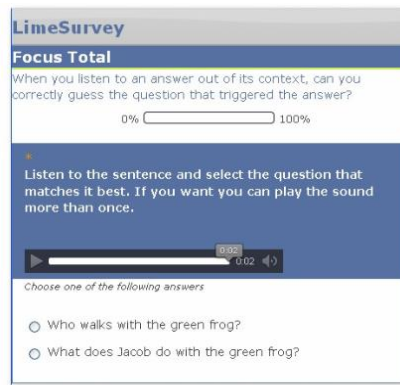
Odağın serbest üretimi adı verilen ikinci deneyde katılımcıların belirli bir konu (en beğendikleri kitabın ya da filmin konusu) hakkındaki sözlü anlatımları incelenmiştir. Katılımcı (K) tarafından verilen konuya göre üretilen tümceler kayda alınıp F0 örüntüleri akustik olarak değerlendirilmiştir. Aşağıda verilen tablo 1.3'te başarı puanları, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Uygun odaklama gerçekleştiremedikleri görülen katılımcıların başarı oranı %37 olarak kaydedilmiştir. Yapılan çalışmada tabloda da verilen başarı yüzdelerinin ne şekilde bir değerlendirmeye göre verildiği hususunda yeterli bilgiye yer verilmemiştir.

Tablo 1.3: Katılımcıların başarı yüzdeleri

	K(1)	K(2)	K(3)	K(4)	K(5)	K(6)	Arit. Ort.	SS
KG	%100	%100	%100	%100	%80	%80	%93	9,42
DG	%60	%60	%20	%0	%60	%20	%37	24,26

(Yücesoy, 2011:68)

Bu bölümde yer verilecek olan son çalışmada Rognoni (2015) ana dili İtalyanca olan ve İngilizce öğrenen katılımcılarda yalnızca dar odak sesbilimsel olarak değerlendirmiştir. Çalışmada ana dili İngilizce olan 4 , ana dili İtalyanca olan 8 katılımcıya hem üretimsel hem de algısal deney yapılmıştır. Algısal deneyde bir tümcenin ses kaydını dinleyen katılımcıya sesletilen tümceye en uygun sorunun hangisi olduğu sorularak verilen iki seçenekten doğru olanı seçmesi istenmektedir.

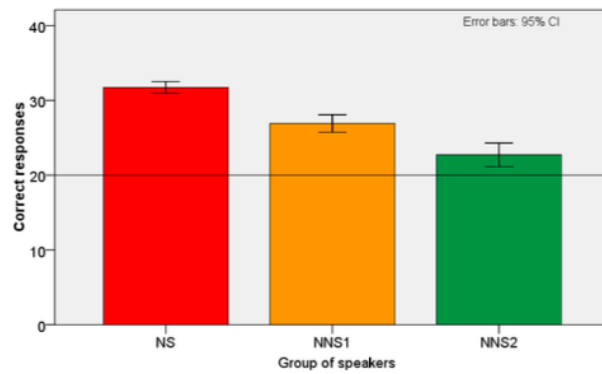

Şekil 1.17: Algısal testte kullanılan LimeSurvey programının ekran görüntüsü (Rognoni 2015:217).

Yapılan algısal testte ana dili İtalyanca olan ve İngilizce öğrenen konuşurların, İngilizce ana dili konuşurları tarafından seslendirilen tümcelerde, ayrıntılı bir bağlam verilmediği durumlarda tümce içindeki odağı algılayıp algılayamadıkları, ikinci dil olarak İngilizce öğrenen konuşurları tarafından sesletilen tümcelerde ana dili ve yabancı dil konuşurların tümce içindeki odağı doğru algılayıp algılayamadıkları araştırılmıştır.

Algısal testin sonuçları incelendiğinde ana dili İngilizce konuşurların doğru cevap sayısı İngilizce öğrenen konuşurlardan yüksek çıkmıştır. İngilizce öğrenen ve ana dili İtalyanca olan 2 grubun yeterlilik düzeyi yüksek olan grupta (D2 İngilizce-İleri) doğru cevap sayısı daha yüksektir. Ana dili İngilizce olan katılımcılara yabancı dil olarak İngilizce öğrenen konuşurlara ait ses kayıtları dinletilmiştir. Ses kayıtlarında tümceler doğru olarak sesletilmemiş olsa bile tümcedeki odak ayırt edilebilmiştir. Ana dili İtalyanca olan konuşurların ana dillerinde seslendirilen tümcelerde ayrıntılı bir bağlam verilmediği durumlarda tümcedeki odağı bulmakta güçlük çektikleri izlenmiştir.

Algısal deneyin sonucuna bakıldığında ana dili İngilizce konuşurların verilen 40 tümcede ortalama doğru cevap sayısı 31.73 iken, yabancı dil olarak İngilizce öğrenen orta düzey grupta bu sayı 22.73, ileri düzey grupta ise 26.91'dir.

Şekil 1.18: Algısal deney sonuçları.

Şekil (1.18) D1 İngilizce, D2 İngilizce-İleri ve D2 İngilizce-Orta gruba ait algısal test ortalama doğru cevap sayıları (40 üzerinden)

Üretimsel deney kısmında yabancı dil olarak İngilizce öğrenen katılımcılar test öncesi İngilizce yeterlilik düzeylerine göre ileri (D2 İngilizce-İleri) ve orta düzey (D2 İngilizce-Orta) olarak iki gruba ayrılmıştır. Sorular, aşağıda (1.19) numaralı şekilde verildiği gibi bilgisayar ekranında resimlerle birlikte yansıtılmıştır. Katılımcılardan yazılı verilen soruya ve görsele göre boşluğa uygun şekilde doldurulacak sözcükle tüm tümceyi sesletmesi istenmiştir. Kayıt yapılmadan önce katılımcılara kısa bir eğitim uygulanarak testte geçen resimler ve sözcükler gösterilip test materyaline aşina olmaları sağlanmıştır. Böylece sesletimde sadece odağın etkileri izlenebilmiştir.

What does Carlos do with the red fox?

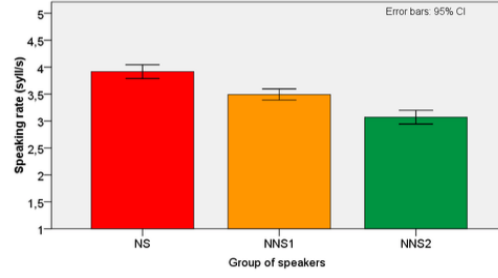

Carlos _____ with the red fox.

Şekil 1.19: Üretimsel deneyde kullanılan görüntü örneği.

(Rognoni 2015:217)

Yapılan üretimsel testin akustik olarak değerlendirilmesinde; perde (pitch span), süre (duration), konuşma hızı (speaking rate) ve tümce düzeyinde analiz (sentence level analysis) yapılmıştır. Ana dili İngilizce olan konuşurların konuşma süreleri D2 İngilizce-İleri olan gruptan önemli ölçüde kısa olarak değerlendirilmiştir. İngilizce öğrenen gruplar ise kendi aralarında karşılaştırıldığında D2 İngilizce-İleri grubun konuşma süresi, D2 İngilizce-Orta gruptan oldukça kısadır. Bu durum dil öğrenme sürecinde gelişme kaydedildikçe ana dili seviyesine yaklaşılabileceğini göstermektedir. Katılımcıların konuşma hızları değerlendirildiğinde en iyi grubun D1 İngilizce olan grup olduğu görülmekle birlikte, D2 İngilizce-İleri olan grup D2 İngilizce-Orta gruptan daha başarılıdır (Şekil 19).

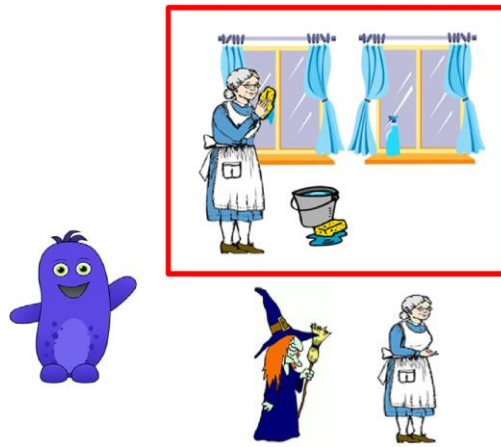

Şekil 1.20: Tabloda D1 İngilizce, D2 İngilizce-İleri ve D2 İngilizce-Orta grubun konuşma hızlarını gösteren grafik

Ana dili İngilizce olan grubun sürelerine bakıldığında dar odağın sesbilimsel olarak kodlanışında, sürenin aktif bir rol oynamadığı izlenmektedir

1.7.2. Üretimsel test uygulanan çalışmalar

Rijswijk (2017) tarafından yapılan çalışmada ana dili Türkçe olan ikinci dil olarak Hollandaca (D2 Hollandaca) konuşan iki dilli 8 katılımcı ve ana dili Hollandaca olan (D1 Hollandaca) 8 katılımcı yer almıştır. D2 Hollandaca olan katılımcıların (baskın olmasa da) ana dillerinin Hollandacaları üzerinde etkisi olup olmadığı araştırılmış ve her iki grup arasında karşılaştırma yapılmıştır. Bu amaçla yalnızca üretimsel deney yapılmış olup verilen sorular aşağıda (20) numaralı şekilde gösterildiği gibi resimlerle desteklenmiştir ve katılımcılardan resimlere göre cevap vermeleri istenmiştir.

Şekil 1.21: Üretimsel deney soru örneği.

(Rijswijk, 2017:67)

Yukarıda yer alan resimler üzerinden, aşağıdaki örnekte (51) gösterildiği gibi katılımcıya soru sorulup cevap verilmesi istenmektedir.

(51) ‘The grandmother is washing the windows.’ Büyükanne cam siliyor.

A: Wast de heks de ramen? “Cadı camı mı siliyor?”

B: Nee, de oma wast de ramen. “Hayır, büyükanne camı siliyor.”

Çalışmanın sonuçlarına yönelik genel olarak D2 Hollandaca D1 Türkçe konuşurların (İki dilli) D2 Hollandaca bürün kullanımları D1 Hollandaca olan konuşurlardan farklı özellikler gösterdiği söylenebilir. Bilhassa temel frekans ve sürede D1 Türkçenin etkileri görülmektedir. Sonuç olarak D2 Hollandacada oldukça ileri düzey bir yetkinliğe sahip olsalar da iki dilli konuşurlarda ana dilin D2 üzerinde etkileri izlenmiş olup bürünsel özelliklerinin de korunduğu söylenebilir. Hatta iki dilli grupta Hollandacaya ait bürünsel özellikler D1 Hollandaca kullanıcılarından çok farklıdır. Örneğin D1 Hollandaca konuşurlarından geniş odakta kademeli bir iniş izlenirken iki dilli grupta bu durum izlenmemektedir.

İki dilli gruba ait kayıtların akustik analizlerinde F0 değerlerine bakıldığında, karşıtsal odak özne üzerinde iken meydana gelen yükseliş öncesi minimum F0 değer geniş odak ve nesne üzerinde iken daha yüksektir. D1 Hollandaca konuşurlarda ise geniş odakta, karşıtsal odak özne konumunda iken ve karşıtsal odak nesne pozisyonunda iken bu kadar fark görülmez.

Öznedeki yükseklikle ilgili olarak, D1 Hollandaca konuşurları karşıtsal odak özne üzerinde olduğunda karşıtsal odak nesne üzerinde olduğundan daha geniş bir yükseliş gösterir. İki dilli konuşurlarda ise bu durumun tam tersi karşıtsal odak nesnede iken karşıtsal odak öznedeki olduğundan daha geniş bir yükseliş gösterir. Aynı şekilde ikidilli konuşurlarda karşıtsal odak özne konumundayken geniş odak durumuna kıyasla daha önemli bir yükseliş gösterir. D1 Hollandaca konuşurlarında ise bu durumun tam tersi geniş odak durumunda daha fazla bir yükseliş izlenmektedir.

Nesne üzerindeki F0 hareketlerine bakıldığında D1 Hollandaca konuşurlar karşıtsal odak nesne üzerinde iken geniş odaktan daha büyük bir yükseliş gösterirler. Bu fark iki dilli grupta daha fazladır.

Cinsiyetler arası farka da bakılan bu çalışmada iki dilli kadın konuşurlar D1 Hollandaca kadın konuşurlara kıyasla nesne üzerinde daha fazla bir yükseliş gösterirler. İki dilli erkek konuşurlar ise nesne üzerindeki karşıtsal odakta daha dik bir eğim gösterirler.

Son olarak F0 ile ilgili olarak iki gruptaki fark tepe aralığı (peak range) ile ilgilidir. D1 Hollandaca konuşurları tümce boyunca bir iniş gösterirken, iki dilli konuşurlar bu inişi göstermez.

Bürünsel transfer ile ilgili olarak son olarak vurgulanması gereken nokta D1 Türkçe olan D2 Hollandaca olan iki dilli grup ana dillerinin bürünsel özelliklerini, ana dillerinin baskın olduğu çocukluk döneminde ikinci dillerine taşıyor olmalarıdır.

Üretimsel test uygulanan diğer bir çalışma Hardison (2004) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada bilgisayar destekli bürün eğitimi planlanıp ana dili İngilizce olan ve Fransızca öğrenen konuşurlara 40'ar dakikalık 13 seans bilgisayar destekli bürün eğitimi verilmiştir. Eğitim materyali katılımcıların ders materyallerinden faydalanılarak hazırlanmış olup daha çok bildikleri ve aşına oldukları tümceler üzerinden gidilmiştir. Tümcelerde tonlamanın görsel transkripsiyonu ile ana dili Fransızca konuşurların ses kayıtlarına ait perde örüntüleri kullanılmıştır. Transkripsiyon için INSTINT (Tonlama için Uluslararası Transkripsiyon Sistemi) kullanılmıştır. Kullanılan sembollerle tümcenin ezgisi görsellenmiştir. Eğitim sürecinde ise katılımcılara her seansta 30 tane olmak üzere kartların üzerine yazılı tümceler verilmiştir. Tümceler konuşma tonunda sesletilip perde örüntüleri bilgisayar ekranında gösterilmiştir. Aynı zamanda ana dili Fransızca olan konuşurların kayıtlarına ait perde örüntülerini de gören katılımcılar hem işitsel hem de görsel geri bildirimle desteklenmiştir.

Şekil (32)'de gösterilen sembollerde tümcelerin tonlamaları verilerek katılımcıların çalışması sağlanmıştır.

Table 1. Pitch-Transcription Symbols

Higher ↑	Lower ↓	Same →	Downstep >	Upstep <	Top ↑↑	Bottom ↓↓
-------------	------------	-----------	---------------	-------------	-----------	--------------

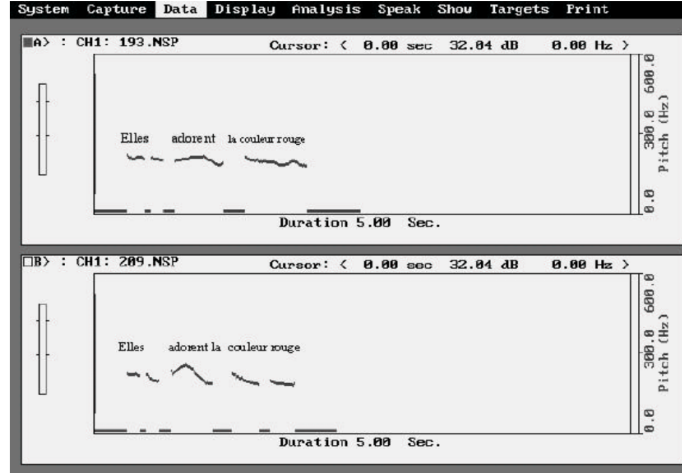
Example 2. Total question

Pardon, vous avez l'heure? "Excuse/pardon me, do you have the time?"
[< > > ↑]

Şekil 1.22: Perde-Transkripsiyon Sembolleri

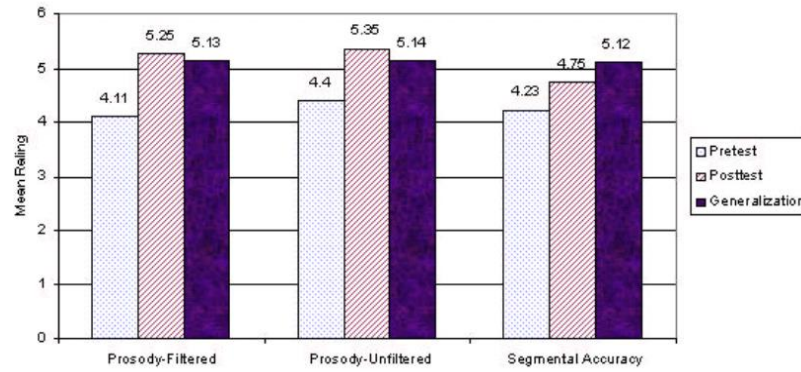
(Hardison, 2004: 37)

Katılımcıların ses dosyaları ana dili Fransızca olan konuşurlara filtreli (dijital filtre kullanılarak segmental bilgiler anlaşılmaz hâle getirilip bürünsel bilgiler korunmuştur) ve filtresiz olarak dinletilmiştir. Katılımcılardan bu ses dosyalarını 1-7 puanlı ölçek üzerinden puanlandırmaları istenmiştir. Bu puanlamaya göre “1” - kesinlikle doğal konuşur gibi değil- “7” -kesinlikle doğal konuşura yakın- anlamına gelmektedir. Aşağıda verilen Şekil (22)’de bürünsel doğruluğunun ortalama değerleri (filtreli ve filtresiz sürümler), ön test, son test sonuçları verilmektedir. Tabloda görülen çubuklar ön test, son test ve genelleme testlerinin sonuçlarını göstermektedir. Filtreli olarak adlandırılan bölümde, değerlendirmeyi yapan ana dili Fransızca konuşurların segmental öğelerin kullanımından etkilenmemeleri, sadece bürünsel açıdan değerlendirme yapmaları için filtreleme yapılmıştır. Bu anlamda filtrelenmiş olarak yapılan değerlendirmede ön test ve son test arasında önemli bir fark izlenmiştir (4.11-5.25). Örnek olarak verilen “Elle adorent la couleur rouge.” “Onlar kırmızı rengi severler.” tümcesinde katılımcıların göstermiş oldukları ilerleme görsel bildirim kullanılarak şekil 1.23’te gösterilen A ve B şekillerinde örneklendirilmiştir. Puanlamayı yapanlardan birinin yorumuna göre eğitim öncesindeki durumu gösteren şekil A’da İngilizce bürünsel özellikler izlenmiş, perde vurgu olması gereken yerde görülmemiştir. Eğitim sonrasındaki kaydedilen perde örüntüsünde ise doğru yerde vurgulamaların yapıldığı ifade edilmiştir.

Şekil 1.23: Katılımcının ön test (A) ve son test (B) perde örüntüsü görüntüleri.

Sonuç olarak bilgisayar destekli olarak verilen bürün eğitiminin yabancı dilde bürün ediniminde oldukça etkili sonuçlar verdiği izlenmektedir. Şekil 1.24 'te verilen puanlamalara bakıldığında eğitim öncesi 4.11 ve 4.4 olarak verilen puanlar, eğitim sonrası yapılan son testte 5.25 ve 5.35'e ulaşmaktadır.

Şekil 1.24: Bürün eğitiminin sonuçları.

Yabancı dil öğretimine yönelik yapılan birçok çalışmada gösterilmektedir ki dil öğrencilerinin eğitiminde algısal görevlerin/egzersizlerin kullanımı D2 üretiminde katkı sağlamaktadır. Bürün eğitiminde Hart ve Collier (1975) çalışmalarında, yabancı dil olarak İngilizce öğrenen Hollandaca konuşurlarına dinletilen İngilizce metinlerin dil öğrenim süreçlerinde İngilizce bürünsel özellikleri edinimlerinde katkı sağladığını göstermişlerdir. De Port ve Maifert (1992) tarafından yapılan çalışmada da İngilizce öğrenen Fransızca konuşurlara dinletilen metinlerin olumlu etkileri izlenmiştir.

Sarıman (2016) tarafından yapılan Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde bilgisayar destekli eğitimin kelime vurgulama becerisine etkisini araştıran çalışmada bilgisayar destekli kelime vurgusu eğitiminin vurgulama becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu çalışmada; öğrencilere birer hafta süreyle, çalışma kapsamında hazırlanan bilgisayar destekli kelime vurgusu eğitimi öncesinde ön test ve sonrasında son test uygulanmıştır. 5 hafta süren eğitim sürecinde, öğrencilere Türkçe kelime vurgusu kuralları örneklerle birlikte tanıtılmıştır ve öğrencilerle eğitim esnasında birebir çalışılarak her öğrencinin kurallarla ilgili kelime ve kelime grubu örnekleri üzerinde vurgulama becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Praat 3.8.47 programı ile elde edilen ses analiz görüntüleri kullanılmıştır ve öğrencilerle yapılan seslendirme çalışmalarında aynı program kullanılarak öğrencilerin aynı anda doğru vurgu görüntüleri ile kendi seslendirmelerinin analiz görüntülerini kıyaslama imkânı verilmiştir.

Öğrencilerin vurgulama başarı düzeylerini belirlemek için alınan ön test ve son test ses kayıtları, Praat 3.8.47 ses analiz programında temel frekans bakımından incelenerek değerlendirilmiştir. Öğrencilerin kelime vurgulama becerilerine ait ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonunda bilgisayar destekli kelime vurgusu eğitiminin vurgulama becerilerini geliştirmede etkili olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Mısırlı Arapça konuşurları ve ana dili Türkçe olan konuşurlar ile yapılan bu çalışmada katılımcılara odak algı testi uygulanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1 ARAŞTIRMA ALANININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu çalışma, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen Mısırlı Arapça konuşurlarında odak algısını ana dili Türkçe olan kontrol grubunun odak algısıyla karşılaştıracak bir deney çerçevesinde araştırmaktadır. Bu nicel araştırmanın doğasına uygun olarak deneysel desen tercih edilmiştir. Tekindal (2021) deneysel deseni; araştırmanın amacına veya problemine geçerli ve güvenilir cevaplar bulmak için verileri toplama ile bu verilerin nasıl analizedileceğinin koşullarını ekonomik bir süreç olarak düzenleme biçimini gösteren bir model veya ayrıntılı bir plan olarak ifade etmektedir. Bu doğrultuda araştırma soruları çerçevesinde hazırlanmış olan 84 diyalog ve 7 koşuldaki oluşan veri seti ana dili Türkçe olan ve ölçünlü Türkçe konuşan bir konuşmacı tarafından seslendirilerek bir veri seti oluşturulmuştur. Tümceler seslendirilirken oldukça doğal bir tonlama olması sağlanmış, yapay bir vurgulamaya yer verilmemiştir. Bu veri seti çevrim içi bir uygulamayla 2 oturumda 24 kişiyle yürütülmüştür. Aşağıdaki bölümlerde çalışmanın detaylı incelemesi yapılacaktır.

2.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Deney seti 84 (42 +42) tümceden oluşmakta olup özne, nesne ve eylem üzerinde sunucu odak, karşıtsal odak ve geniş odak bir arada test edilmiştir. Her birim üzerindeki odak tabloda görüldüğü şekilde 6 farklı kombinasyonla karşılaştırılmıştır. Bu şekilde her odak biçimi nesne, özne ve eylem üzerinde test edilmiştir. Yabancı dil olarak Türkçede odak algısını ölçmek amacıyla tasarlanmış bu testte sunucu odak, karşıtsal odak ve geniş odak; özne üzerinde, nesne üzerinde ve eylem üzerinde olacak şekilde 42 tümce hazırlanmıştır. Hazırlanan 42 tümcenin 6'sı özne üzerinde sunucu odak (ÖÜSO), 6'sı nesne üzerinde sunucu odak (NÜSO), 6'sı eylem üzerinde sunucu odak (EÜSO), 6'sı geniş odak (GO), 6'sı özne üzerinde karşıtsal odak (ÖÜKO), 6'sı nesne üzerinde karşıtsal odak (NÜKO), 6'sı eylem

üzerinde karşıtsal odak (EÜKO) şeklinde oluşturulmuştur. Özne-Nesne-Eylem şeklinde sıralı tümceler kullanılmış olup tümce uzunlukları birbirine yakındır. Doğal bir sesletim elde etmek için hedef tümceler aşağıdaki 52-55 numaralı örneklerdeki gibi diyaloglar içine yerleştirilmiştir. Deney için kullanılan tüm diyaloglar tezin ekler kısmında tam olarak verilmiştir.

(52) “[AYHAN]_{SO} araba kullanıyor.” (Özne üzerinde sunucu odak test ediliyor.)

- a. Kim araba kullanıyor?
- b. Ayhan araba mı yoksa kamyon mu kullanıyor?

(53) “[ŞENOL]_{KO} soru sordu.” (Özne üzerinde karşıtsal odak test ediliyor)

- a. Şenol mu yoksa Can mı soru sordu?
- b. Ne oldu?

(54) Zeynep [İSTANBUL’u]_{KO} seviyor. (Nesne üzerinde karşıtsal odak test ediliyor.)

- a. Zeynep İstanbul’u mu yoksa İzmir’i mi seviyor?
- b. Kim İstanbul’u seviyor?

(55) [EMEL ARABAYI ÇARPMIŞ.]_{GO} (Geniş odak test ediliyor)

- a. Ne olmuş?
- b. Emel arabayı mı yoksa bisikleti mi çarpmış?

Sonuç olarak 2 gruba 4 odak koşulu özne, nesne ve eylem üzerinde olmak üzere test edilmiştir. Çalışmanın esasını oluşturan 42 soruya ilaveten aynı miktarda, katılımcının rahatlıkla cevap vereceği, konudan bağımsız 42 soru daha hazırlanmıştır. Bu sorular katılımcının testin amacını anlamasını engellemek amacıyla eklenmiştir. Hazırlanan 84 sorunun uzunluğu ve katılımcıların dikkatinin

dağılabileceği göz önünde bulundurularak test, 2 oturum şeklinde ve eşit sayıda hedef tümce ve bağımsız tümce içerecek şekilde uygulanmıştır.

Tablo 2.1: Algısal deneyde yer alan koşullar karşılaştırma noktalarıyla birlikte.

	Özne Üzerinde Sunucu Odak	Nesne Üzerinde Sunucu Odak	Geniş Odak	Özne Üzerinde Karşıtsal Odak	Nesne Üzerinde Karşıtsal Odak	Eylem Üzerinde Sunucu Odak	Eylem Üzerinde Karşıtsal Odak
Özne Üzerinde Sunucu Odak		*	*	*	*	*	*
Nesne Üzerinde Sunucu Odak	*		*	*	*	*	*
Geniş Odak	*	*		*	*	*	*
Özne Üzerinde Karşıtsal Odak	*	*	*		*	*	*
Nesne Üzerinde Karşıtsal Odak	*	*	*	*		*	*
Eylem Üzerinde Sunucu Odak	*	*	*	*	*		*
Eylem Üzerinde Karşıtsal Odak	*	*	*	*	*	*	

2.2. ÇALIŞMA GRUPLARI

Araştırmaya 12 ana dili Türkçe konuşuru ve 12 ana dili Mısırlı Arapça konuşuru katılmıştır.

Tablo 2.2: Örneklem grubunu oluşturan katılımcı dağılımı

	Katılımcı sayısı
D1 Arapça	12
D1 Türkçe	12

Ana dili Türkçe olan konuşurların eğitim düzeylerine bakıldığında 4'ü lisans düzeyinde, 8'i lisansüstü düzeyinde olduğunu ifade etmiştir. Ana dili Türkçe olan konuşurların tamamı farklı branşlarda eğitimcidir. Katılımcıların tamamı İngilizce bildiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda Rusça, Japonca, Arapça ve Farsça bilen katılımcılar da mevcuttur. Katılımcılar 25-45 yaş aralığındadır.

Ana dili Arapça olan Mısırlı konuşurların eğitim düzeylerine bakıldığında 8'i lisans derecesine sahipken 4'ü lisansüstü düzeyinde olduklarını ifade etmişlerdir. Mısırlı Arapça konuşurların farklı mesleki geçmişleri bulunmaktadır. Katılımcıların tamamı İngilizce bildiklerini ifade ederken 2'si aynı zamanda Fransızca bildiğini belirtmiştir. Katılımcılar işitme problemi olmadığını beyan etmişlerdir. Mısırlı katılımcıların Türkçe seviyeleri B2- C1 arasında değişmektedir. Katılımcılar 25-45 yaş aralığındadır.

2.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Yaşanan Covid-19 Pandemi süreci nedeniyle araştırma, katılımcılarla minimum temas olması gerekliliği ve yan yana gelebilmenin bu süreçte mümkün olamaması nedeniyle algısal testle sınırlandırılıp çevrimiçi olarak uygulanan anketle yürütülmüştür. Bunun için *Questionpro* adlı çevrimiçi uygulama kullanılmıştır. Katılımcılara her sorudan önce bir tümce dinleyecekleri ve bu tümcenin şıklarda verilen hangi soruya verilmiş bir cevap olduğu sorulmuştur. Katılımcılar dinledikleri bu tümcenin hangi soruya ait olduğuna verilen iki şıktan birini seçerek yanıt vermiştir. Söz konusu program katılımcıya ses dosyasını istediği kadar dinleme fırsatı vermiş ve katılımcılar ses dosyasını istedikleri kadar dinleyebilmişlerdir. Örneğin (56);

(56) “Alp dergiyi okumuş.”

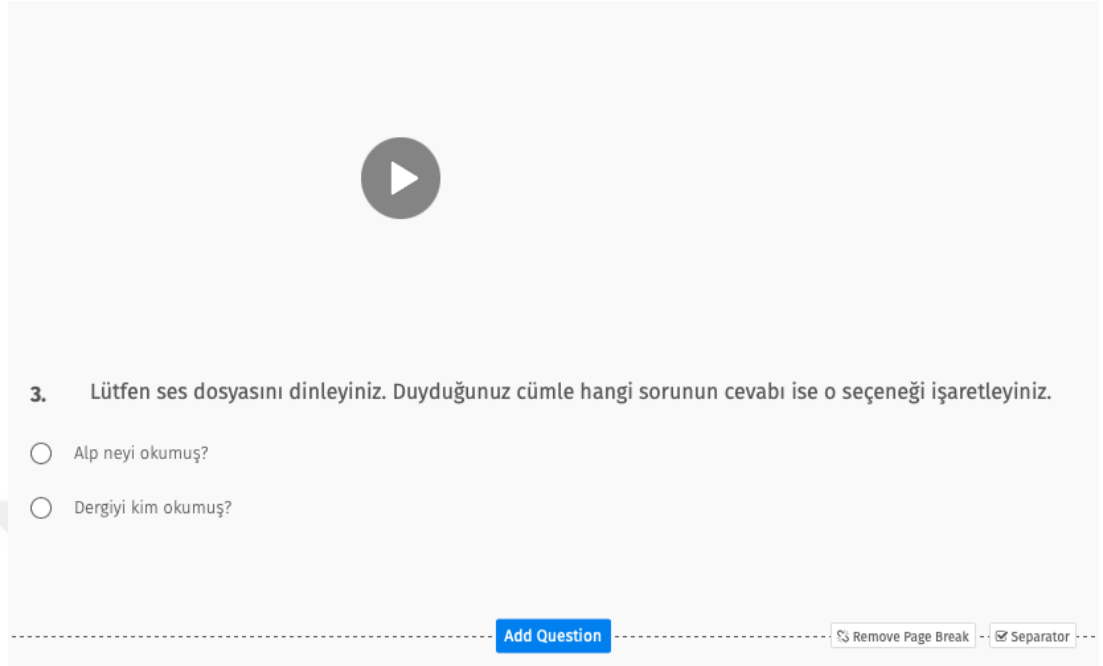
a. “Alp neyi okumuş?”

b. “Dergiyi kim okumuş?”

Katılımcı verilen tümceyi dinleyip hangi soruya ait olduğuna karar verdikten sonra katılımcı “next” (sonraki soru) düğmesine tıklayarak bir sonraki soruya geçmektedir. Deneyde kullanılan programa ait ekran görüntüsü aşağıda verilmiştir:

Şekil 2.1: Algısal test çevrimiçi uygulama ekran görüntüsü.

The screenshot displays the Questionpro program interface. At the top center is a large play button icon. Below it, a question is presented: "3. Lütfen ses dosyasını dinleyiniz. Duyduğunuz cümle hangi sorunun cevabı ise o seçeneği işaretleyiniz." (Please listen to the audio file. If the sentence you hear is the answer to which question, then mark that option). Below the question are two radio button options: "Alp neyi okumuş?" (What did Alp read?) and "Dergiyi kim okumuş?" (Who read the magazine?). At the bottom of the interface, there is a blue button labeled "Add Question" and two smaller buttons labeled "Remove Page Break" and "Separator".

Şekil 2.3: *Questionpro* programı kullanılarak yapılan testin giriş bölümü ve örnek bir soruya ait ekran görüntüsü.

Katılımcılar çalışmayı çevrimiçi olarak, kendi dizüstü bilgisayarlarıyla ve kulaklıklarıyla, sessiz bir ortamda gerçekleştirmişlerdir. Teste başlamadan önce katılımcılara kısa bir anketle kişisel bilgileri, eğitimleri, bildikleri yabancı diller de sorulmuştur. Diğer bölümde çalışmanın detaylı sonuçları incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. BULGULAR

Çalışmanın ilk bölümü ana dili Türkçe olan konuşurlar tarafından ortalama 11 dakikada tamamlanırken D1 Arapça konuşurları tarafından 18 dakikada tamamlanmıştır. İkinci bölüm D1 Türkçe konuşurları tarafından ortalama 7 dakikada tamamlanırken D1 Arapça konuşurları tarafından 12 dakikada tamamlanmıştır. Aşağıda verilen tablo katılımcıların çalışmayı tamamlama sürelerini göstermektedir.

Tablo 3.1: Ortalama test tamamlama süreleri.

	D1 Arapça	D1 Türkçe
1. Test	18 dk	11 dk
2. Test	12 k	7 dk

Aşağıdaki tabloda ise her koşul için her iki grubun doğru ve yanlış cevapları ayrıntısıyla verilmiştir.

Tablo 3.2: D1 Türkçe ve D1 Arapça katılımcıların algısal testte vermiş oldukları yanıtlar.

	D1 Arapça		D1 Türkçe	
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış
ÖÜSO x NÜSO 1. Kim cam siliyor?	7	5	5	7
ÖÜSO x EÜSO 2. Kim dergiyi okumuş?	2	10	11	1
ÖÜSO x GO 3. Kim kitap okuyor?	9	3	5	7
ÖÜSO x ÖÜKO 4. Kim resim yapıyor?	11	1	7	5

	D1 Arapça		D1 Türkçe	
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış
ÖÜSO x NÜKO 5. Kim araba kullanıyor?	12	0	12	0
ÖÜSO x EÜKO 6. Kim mektup yazdı?	10	2	12	0
NÜSO x ÖÜSO 7. Okan ne aldı?	7	5	11	1
NÜSO x EÜSO 8. Gülay neyi yedi?	11	1	11	1
NÜSO x GO 9. Kerim ne öğrenmiş?	12	0	10	2
NÜSO x NÜKO 10. Sevgi neyi yıkadı?	10	2	10	2
NÜSU x ÖÜKO 11. Öğretmen ne yaptı?	8	4	10	2
NÜSU x EÜKO 12. Ali neyi sattı?	10	2	12	0
EÜSO x ÖÜSO 13. Amcam evini ne yapıyor?	2	10	6	6
EÜSO x NÜSO 14. Yusuf kardeşiyle ne yapıyor?	1	11	9	3
EÜSO x GO 15. Ege vazoyu ne yaptı?	7	5	8	4
EÜSO x ÖÜKO 16. Sema hikayeyi ne yaptı?	6	6	12	0
EÜSO x NÜKO 17. Çiğdem bardakları ne yaptı?	8	4	12	0
EÜSO x EÜKO 18. Ahmet sakalını ne yaptı?	9	3	10	2
ÖÜKO x ÖÜSO 19. Gamze mi yoksa Gözde mi fare yakalamış?	1	11	4	8
ÖÜKO x NÜSO 20. Alper mi yoksa Fatih mi futbol oynuyor?	1	11	12	0

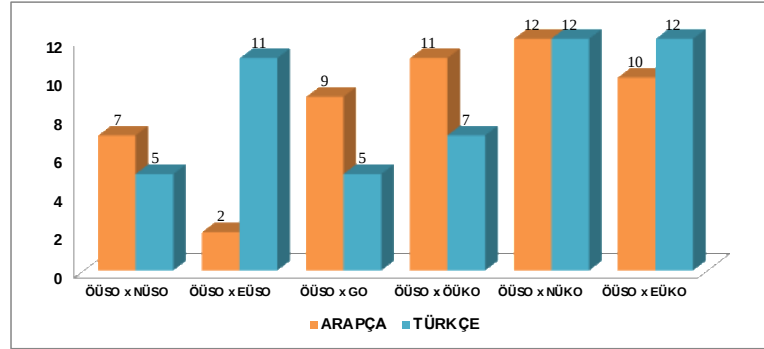
	D1 Arapça		D1 Türkçe	
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış
ÖÜKO x EÜSO 21. Rıdvan mı yoksa Alper mi çay içti?	8	4	12	0
ÖÜKO x GO 22. Şenol mu yoksa Can mı soru sordu?	10	2	11	1
ÖÜKO x NÜKO 23. Ayşe mi yoksa Fatma mı yılan gördü?	4	8	11	1
ÖÜKO x EÜKO 24. Poyraz mı yoksa Kuzey mi patlıcan pişirdi?	6	6	12	0
NÜKO x ÖÜSO 25. Zeynep İstanbul'u mu yoksa İzmir'i mi seviyor?	4	8	9	3
NÜKO x NÜSO 26. Kardeşin doktor mu yoksa mühendis mi olacak?	3	9	2	10
NÜKO x EÜSO 27. Yavuz Kurabiyeyi mi yoksa tost mu yedi?	6	6	8	4
NÜKO x GO 28. Annem yemek mi yoksa temizlik mi yapıyor?	10	2	8	4
NÜKO x ÖÜKO 29. Hakan Aslı'yı mı yoksa Ayşe'yi mi aradı?	7	5	12	0
NÜKO x EÜKO 30. Can televizyonu mu yoksa radyoyu mu açtı?	3	9	12	0
EÜKO x ÖÜSO 31. Egemen pasaportunu bulmuş mu kaybetmiş mi?	2	10	5	7
EÜKO x NÜSO 32. Nermin hırka giymiş mi yoksa satmış mı?	4	8	2	10
EÜKO x EÜSO 33. Nuray şiiri okuyor mu yoksa yazıyor mu?	6	6	6	6
EÜKO x GO 34. Özer araba kiraladı mı yoksa sattı mı?	10	2	2	10
EÜKO x ÖÜKO 35. Ayten kilo aldı mı yoksa verdi mi?	9	3	8	4

	D1 Arapça		D1 Türkçe	
	Doğru	Yanlış	Doğru	Yanlış
EÜKO x NÜKO 36. İbrahim camı açtı mı yoksa kapadı mı?	5	7	10	2
GO x ÖÜSO 37. Ne olmuş?	0	12	11	1
GO x NÜSO 38. Ne oldu?	3	9	7	5
GO x ÖÜKO 39. Ne olmuş?	1	11	12	0
GO x NÜKO 40. Ne olmuş?	1	11	12	0
GO x EÜSO 41. Ne olmuş?	3	9	12	0
GO x EÜKO 42. Ne olmuş?	5	7	12	0

Takip eden bölümde çalışmanın sonuçları hipotezlerimizle ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

3.2. DEĞERLENDİRME

İlk bakılan koşul özne üzerinde sunucu odak koşuludur. Grafikte verilen sayılar soruyu doğru yanıtlayan kişi sayısını göstermektedir, tabloda ise doğru cevap verme yüzdeleri verilmiştir. Bu bölümde bu tabloda elde edilen sonuçlar grafikler eşliğinde ayrıntılı bir şekilde tartışılacaktır.

Grafik 3.1: ÖÜSO koşuluna verilen doğru cevap dağılımı.

Tablo 3.3: D1 Arapça ve D1 Türkçe ÖÜSO algılama başarı oranları.

	ÖÜSOxNÜSO	ÖÜSOxEÜSO	ÖÜSOxGO	ÖÜSOxÖÜKO	ÖÜSOxNÜKO	ÖÜSOxEÜKO
D1Arapça	% 58.33	% 16.67	% 75	%91.66	%100	%83.33
D1Türkçe	% 41.67	% 91.66	%41.67	% 58.33	% 100	% 100

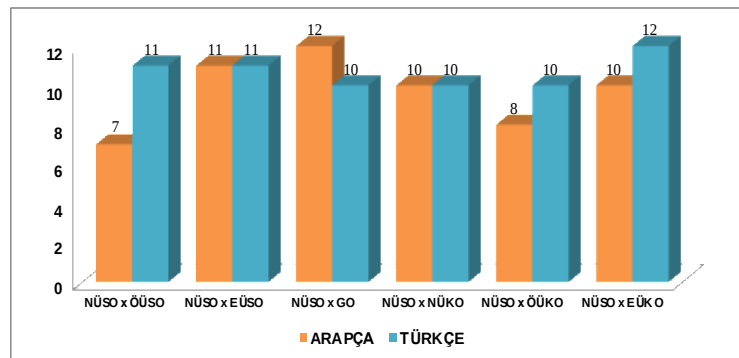
	Aritmetik Ortalama
D1 Arapça	% 70.83
D1 Türkçe	% 72.22

Özne üzerinde sunucu odağın algılanmasını test eden sorulara verilen yanıtlara bakıldığında Türkçe konuşurların % 72.22 oranında başarılı oldukları görülmektedir. Bunun sebebini İpek (2011), Türkçede özne konumunda olan odak, nesne ve eylem konumunda olan odağa nispeten daha belirgindir ve diğerlerine kıyasla daha yüksek oranda algılanır şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca özne pozisyon itibariyle konu olmaya daha yatkın olduğu için özne odak olduğunda daha belirgin sesletildiği bilinmektedir. D1 Türkçe konuşurlar, özne üzerinde sunucu odağın geniş odakla test edildiği bölümde % 41.67 oranında başarı göstermişlerdir. Odak birimlerinin odak alanında en belirgin vurguyu alırken, geniş ve dar odak arasında eylem öncesi nesne bağlamında sesbilimsel bir fark olmaması sebebiyle katılımcıların odak nesne üzerinde olduğunda (dar odak) geniş odağı ayırt

edememesini beklenen bir durum olarak açıklanmaktadır (Gürer, 2014:31). Ayrıca nesnenin ek almamış olması ve kısa bir sözcük olması sebebiyle eylem ile birlikte kodlandığı düşünülebilir. Bu sebeple katılımcı ayırım yapamamış olabilir. Ancak burada odak özne üzerindedir. Odak özne üzerinde olduğunda algılama oranının yüksek olması beklenirken D1 Türkçe konuşurların vermiş oldukları yanıt beklenen bir durum değildir. Göze çarpan diğer bir bulgu da özne üzerinde sunucu odağın aynı birimdeki karşıtsal odakla karşılaştırıldığı bölümdür. D1 Türkçe konuşurları özne üzerinde sunucu odağın özne üzerinde karşıtsal odakla karşılaştırıldığı koşulda % 58.33 oranında başarı göstermişlerdir. Türkçede aynı konumda sunucu odak ya da karşıtsal odak olduğunda bu odağın ayırt edilmemesi beklenen bir durumdur çünkü yapılan deneysel çalışmalarda her iki odak koşulu aynı birimde olduğunda sesbilimsel bir farklılık göstermemektedir (Gürer, 2014; İpek, 2011).

Mısırlı Arapça konuşurların ise özne üzerinde sunucu odağın ölçüldüğü sorularda % 70.83 oranında başarılı oldukları görülmektedir. Yapılan deneysel çalışmalarda Mısır Arapçasında odak alanının özne üzerinde yoğunlaşıyor olması sebebiyle (El Zarka, 2020:1884) elde edilen bu sonuç bu bilgiyi desteklemektedir. %16.67 ile en düşük algılama düzeyini gösteren soru, özne üzerinde sunucu odağın eylem üzerinde sunucu odakla karşılaştırıldığı bölümdeki sorudur.

Bu kısımda nesne üzerinde sunucu odağın algılanmasının diğer odak türleriyle detaylı karşılaştırılması yapılacaktır.

Grafik 3.2: NÜSO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.

Tablo 3.4: D1 Arapça ve D1 Türkçe NÜSO algılama başarı oranları.

	NÜSOxÖÜSO	NÜSOxEÜSO	NÜSOxGO	NÜSOxNÜKO	NÜSOxÖÜKO	NÜSOxEÜKO
D1Arapça	% 58.33	% 91.66	% 100	%83.33	%66.67	%83.33
D1Türkçe	% 91.66	% 91.66	%83.33	% 83.33	% 83.33	% 100

	Aritmetik Ortalama
D1 Arapça	% 80.55
D1 Türkçe	% 88.89

Nesne üzerinde sunucu odağı ölçen sorularda Türkçe konuşurlar % 88.89 oranında başarı göstermiştir. Çünkü Türkçede sözdizimi çoğunlukla ÖNE biçiminde olduğundan, eylem üzerindeki F0 değerleri her zaman daha düşük olma eğilimindedir ve nesne odak olarak algılanmaktadır ya da daha belirgindir (İpek, 2011:142). Nesne üzerinde sunucu odağın test edildiği bölüm D1 Türkçe konuşurların en başarılı oldukları bölümdür.

D1 Türkçe konuşurlarda nesne üzerinde sunucu odağın geniş odakla karşılaştırıldığı koşulda %83.33 başarı kaydedilmiştir. Yapılan sesbilimsel çalışmalarda eylemin F0 değeri her zaman daha düşük ölçüde kaydedilmektedir. Bu nedenle Nesne-Eylem çiftleri (H*L*) perde vurgusu sergilemekte ve odak + odak sonrası birim görüntüsü vermektedir. Bu sebeple nesne her zaman odak birim gibi algılanmakta ya da en belirgin birim olarak duyulmaktadır (İpek,2011:142). Ancak nesne üzerinde sunucu odak ve nesne üzerinde karşıtsal odak karşılaştırıldığı koşulda Gürer (2015) ve diğerlerine göre; nesne üzerinde sunucu odak ya da karşıtsal odak olduğunda F0 değerlerinde ya da odak sonrası birimde vurgusuzlaşma olmadığı ileri sürülmüştür. Bu çalışmada elde edilen % 83.33 oranındaki başarı karşıtsal odak ve sunucu odak ayrımı için daha önceki çalışmalarda test edilmeyen başka bir parametre olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca söz konusu koşulda (57) örnekte verildiği gibi, nesnenin akuzatif olması dinleyicinin nesneyi belirgin olarak algılamasına yol açabileceğini de akla getirmektedir.

(57)Sevgi arabayı yıkadı.

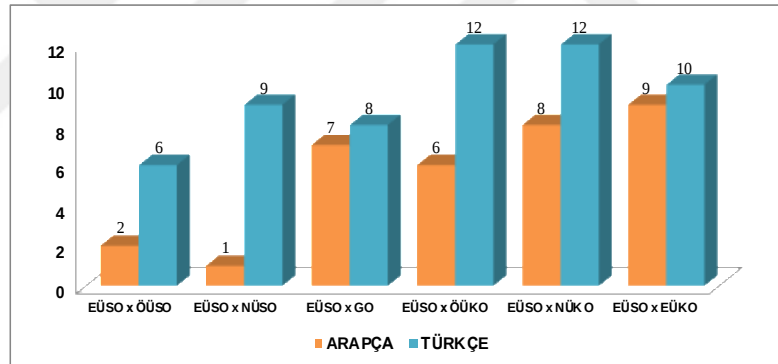
a. Sevgi neyi yıkadı?

b. Sevgi arabayı mı yoksa halıyı mı yıkadı?

Mısırlı Arapça konuşurlarda nesne üzerinde sunucu odağın test edildiği koşulda başarı oranı % 80.55'tir. Nesne üzerinde sunucu odağın test edildiği bölüm Arapça konuşurların da en başarılı oldukları bölümdür.

Her iki grup da nesne üzerinde sunucu odağın algılanma düzeyini ölçen sorularda başarılı olmuştur.

Bu kısımda eylem üzerinde sunucu odağın algılanmasının diğer odak türleriyle karşılaştırılması yapılacaktır.

Grafik 3.3: EÜSO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.

Tablo 3.5: D1 Arapça ve D1 Türkçe EÜSO algılama başarı oranları.

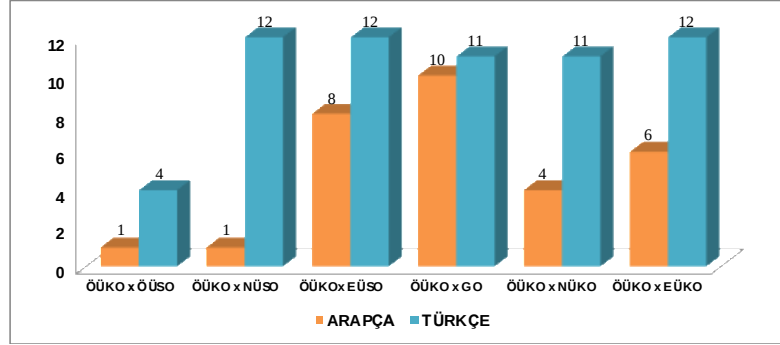
	EÜSOxÖÜSO	EÜSOxNÜSO	EÜSOxGO	EÜSOxÖÜKO	EÜSOxNÜKO	EÜSOxEÜKO
D1Arapça	% 16.67	% 8.33	%58.33	% 50	% 66.67	% 75
D1Türkçe	% 50	% 75	%66.67	% 100	% 100	% 83.33

	Aritmetik Ortalama
D1 Arapça	% 45.83
D1 Türkçe	% 79.17

Eylem üzerinde sunucu odağı ölçen sorularda Türkçe konuşurlar % 79.17 oranında doğru cevap vermiştir. Sadece, eylem üzerinde sunucu odağın özne üzerinde sunucu odakla karşılaştırıldığı koşulda %50 oranında bir başarı söz konusudur. ÖNE sözdizimindeki tümcelerde odak eylem üzerinde olduğunda, özne üzerinde ve nesne üzerinde olmasına kıyasla en zor algılanan odaktır, en iyi algılanan odak konumu ise odak özne üzerinde olduğu zamandır (İpek, 2011:141). Bu yüzden katılımcılar odağı özne ya da nesne üzerinde algılamış olabilecekleri düşünülmektedir. Aynı konumda karşıtsal odak ve sunucu odağın ayırt edilmesi beklenmemesine rağmen (Gürer, 2014) D1 Türkçe konuşurları eylem üzerinde sunucu odağın eylem üzerinde karşıtsal odakla karşılaştırıldığı durumda % 83.33 oranında doğru cevap vermişlerdir.

Mısırlı Arapça konuşurları, eylem üzerinde sunucu odağın özne ve nesne üzerinde sunucu odakla test edilen sorularda % 16.67 ve % 8.33 oranında başarılı olurken diğer sorularda daha yüksek oranda doğru cevap vermişlerdir. Mısır Arapçasında yapılmış olan deneysel çalışmalarda elde edile bulgular tümce düzeyinde belirgin olan birimin büyük oranda özne üzerine yoğunlaştığını göstermektedir (El Zarka, 2020: 1885). Bu sebeple Mısırlı D1 Arapça konuşurların verdikleri yanıtlardan, odak eylem üzerinde olduğu halde özne ve nesne üzerinde odak olduğu yönünde algılamaları şeklinde açıklanabilir. Buradan hareketle Türkçe için ana dil konuşuru olan ya da Türkçeyi yabancı dil olarak konuşanlar için ayırt edilmesi en güç odak türünün odağın eylem üzerinde olduğu durumlar olduğu söylenebilir.

Bu kısımda özne üzerinde karşıtsal odağın algılanmasının diğer odak türleriyle karşılaştırılması yapılacaktır.

Grafik 3.4: ÖÜKO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.

Tablo 3.6: D1 Arapça ve D1 Türkçe ÖÜKO algılama başarı oranları.

	ÖÜKOxÖÜSO	ÖÜKOxNÜSO	ÖÜKOxEÜSO	ÖÜKOxGO	ÖÜKOxNÜKO	ÖÜKOxEÜKO
D1Arapça	% 8.33	% 8.33	% 66.67	% 83.33	%33.33	% 50
D1Türkçe	% 33.33	% 100	% 100	% 91.66	% 91.66	% 100

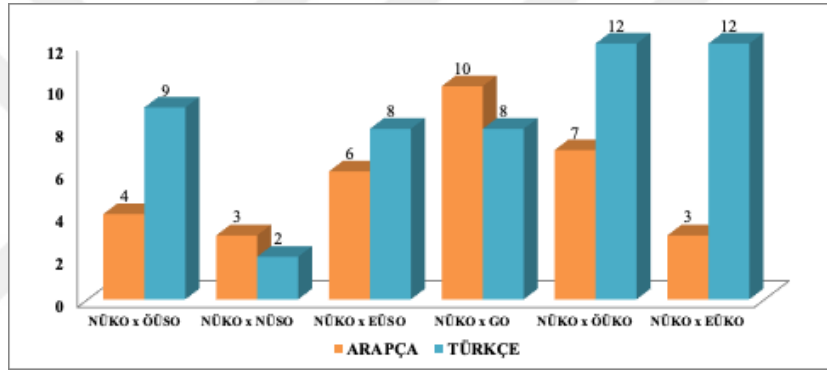
	Aritmetik Ortalama
D1 Arapça	% 41.67
D1 Türkçe	% 86.11

Özne üzerinde karşıtsal odağın ölçüldüğü sorularda Türkçe konuşurlar yalnızca özne üzerinde sunucu odakla karşılaştırılan koşulda büyük oranda yanlış cevaba yönelmişlerdir. Karşıtsal odak ve sunucu odak aynı pozisyonda olup benzer şekilde işaretlendiği düşünülürse bu koşulda yanlış yanıt veriliyor olması beklenen bir durumdur.

Mısırlı Arapça konuşurlar ise geniş odak ve eylem üzerinde sunucu odakla yapılan yapılan karşılaştırmaları doğru cevaplamışlardır. Mısır Arapçasında yoğun olarak özne üzerinde belirginleşme olması (El Zarka, 2020) bu durumu açıklamaktadır. Diğer koşullarda ise yanlış yanıt sayıları oldukça yüksektir. Daha önce de belirtildiği gibi Mısır Arapçasında karşıtsal odak sunucu odaktan perde yüksekliği olarak daha yüksek değerlere sahip olup kendisinden sonra daha düşük

değerler gösterdiği için (Hellmuth, 2006) bu sonuç ayrıca şaşırtıcıdır. Özellikle özne üzerinde sunucu odak olduğunda gösterdikleri başarıyı karşıtsal odak olduğunda gösterememiş olmaları akıllara Türkçe alternatif içeren soru tarzlarında henüz yetkin olamayabilecekleri için bu koşulda başarılı olamamış olabileceklerini getirmektedir. Kendi dillerinde karşıtsal odak sonrası sunucu odağa kıyasla daha büyük ölçüde baskılama olmasının ancak bunun Türkçede olmamasının da bu başarısızlıkta payı olabilir.

Bu kısımda nesne üzerinde karşıtsal odağın algılanması diğer odak türleriyle karşılaştırılacaktır.

Grafik 3.5: NÜKO koşuluna verilen doğru cevap dağılımı.

Tablo 3.7: D1 Arapça ve D1 Türkçe NÜKO algılama başarı oranları.

	NÜKOxÖÜSO	NÜKOxNÜSO	NÜKOxEÜSO	NÜKOxGO	NÜKOxÖÜKO	NÜKOxEÜKO
D1Arapça	% 33.33	% 25	% 50	% 83.33	%58.33	% 25
D1Türkçe	% 75	% 16.67	% 66.67	% 66.67	% 100	% 100

	Aritmetik Ortalama
D1 Arapça	% 45.83
D1 Türkçe	% 70.84

Nesne üzerinde karşıtsal odağın test edildiği sorularda D1 Türkçe konuşurlar % 70.84 oranında başarı göstermişlerdir. Nesne üzerinde karşıtsal odak nesne üzerinde sunucu odakla karşılaştırıldığında % 16.67 oranında başarı kaydedilmiştir. Türkçede aynı konumda sunucu odak ya da karşıtsal odak olduğunda, odağın ayırt edilememesi beklenen bir durumdur çünkü yapılan deneysel çalışmalarda, her iki odak koşulu, aynı birimde olduğunda sesbilimsel bir farklılık görülmemiştir (Gürer, 2014; İpek, 2011). Ancak söz konusu karşılaştırma, nesne üzerinde sunucu odağın nesne üzerinde karşıtsal odakla test edildiği koşulda %83.33 oranında bir başarı söz konusudur. Her iki koşul incelendiğinde, (58) örnekte de görüldüğü gibi başarısız oldukları koşulda verilen seçeneklerde nesne hal eki almamıştır, başarılı oldukları koşulda ise nesne hal eki almıştır (59). Bu da hal eki almadığı durumlarda nesneyi eyleme dahil etmeleri nedeniyle başarısız tahminlerde bulunmuş olabileceklerini akıllara getirmektedir.

Nesne üzerinde karşıtsal odak test edildiği koşulda;

(58) Kardeşim [DOKTOR]_{KO} olacak.

a. **Kardeşim doktor mu yoksa mühendis mi olacak?**

b. Kardeşim ne olacak?

Nesne üzerinde sunucu odağın test edildiği koşulda;

(59) Sevgi [ARABAYI]_{SO} yıkadı.

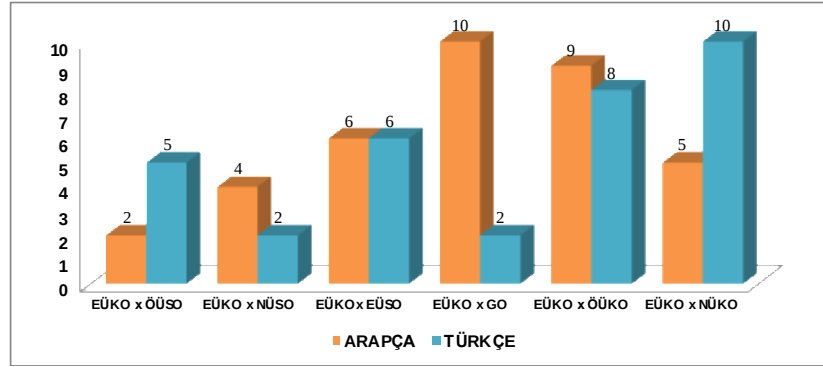
a. **Sevgi neyi yıkadı?**

b. Sevgi arabayı mı yoksa halıyı mı yıkadı?

Nesne üzerinde sunucu odağın nesne üzerinde karşıtsal odakla karşılaştırıldığı koşulda D1 Türkçe katılımcının sunucu odakta daha başarılı (%83.3) olmasının nedenleri düşünüldüğünde akla gelen diğer açıklama ise karşıtsal odakta yer alan koşullarda eski bilgi, sunucu odakta ise aksine yeni bilgi olmasıdır. Bu sebeple ana dil Türkçe olan katılımcılar, daha çok yeni bilgiye yönelmiş olabilir.

Mısırlı Arapça konuşurları ise nesne üzerinde karşıtsal odağın karşılaştırıldığı bu bölümde % 45.83 oranında başarı sağlamışlardır. Mısırlı D1 Arapça konuşurları da nesne üzerinde sunucu odak ve nesne üzerinde karşıtsal odağın karşılaştırıldığı koşulda odağı algılamada güçlük çekmiş, % 25 oranında başarılı olmuşlardır. Mısırlı Arapça konuşurların, (58) örnekte de görüldüğü gibi, nesnenin hal eki almadığı durumda, nesneyi sözdizimsel olarak eyleme dâhil etmiş olabileceği bu sebeple odağı doğru şekilde algılayamamış oldukları akla gelmektedir. Mısırlı konuşurların karşıtsal odak koşulunda verilen alternatif sorulara hâkim olamamış olmaları da ihtimaller dâhilindedir. Alanyazında Mısır Arapçasında karşıtsal odağın sunucu odağa göre daha belirgin işaretlendiği ileri sürülmektedir. Bu sebeple Mısırlı Arapça konuşurların alternatif soruları anlayamamış olmaları mümkün görünmektedir. Ya da daha önce de belirtildiği gibi kendi dillerinde karşıtsal odak sonrası, sunucu odağa kıyasla daha büyük ölçüde baskılama olmasının ancak bunun Türkçede olmamasının da bu başarısızlıkta payı olabilir. Bu noktadan hareketle, odak öğretilirken sözdizimsel bağlamların bürün bilimle birarada verilmesinin gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Aksi takdirde odak tam olarak anlaşılamamaktadır. Akla gelen diğer neden ise sunucu odak koşullarında bilgi sorularının sorulması (WH questions) ve ana dili Arapça olan konuşurların Türkçe öğrenme sürecinde daha çok bu tip sorularla karşılaşılıyor olmasıdır. Sıklıkla karşılaştıkları bu sorulara, alternatif verilen diğer sorulara kıyasla daha aşina olduklarından bu sorulara yönelmişlerdir. Mısırlı konuşurlar, nesne üzerinde karşıtsal odak özne üzerinde karşıtsal odakla karşılaştırıldığında ise % 83.33 oranında yüksek bir başarı göstermişlerdir. Bu durum odak birimleri farklı konumlarda olduğunda daha kolay algılanmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Bu kısımda eylem üzerinde karşıtsal odağın algılanması diğer odak türleriyle karşılaştırılacaktır.

Grafik 3.6: EÜKO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.

Tablo 3.8: D1 Arapça ve D1 Türkçe EÜKO algılama başarı oranları.

	EÜKOxÖÜSO	EÜKOxNÜSO	EÜKOxEÜSO	EÜKOxGO	EÜKOxÖÜKO	EÜKOxNÜKO
D1Arapça	% 16.67	% 33.33	% 50	% 83.33	%75	% 41.67
D1Türkçe	% 41.67	% 16.67	% 50	% 16.67	% 66.67	% 83.33

	Aritmetik Ortalama
D1 Arapça	% 50
D1 Türkçe	% 45.84

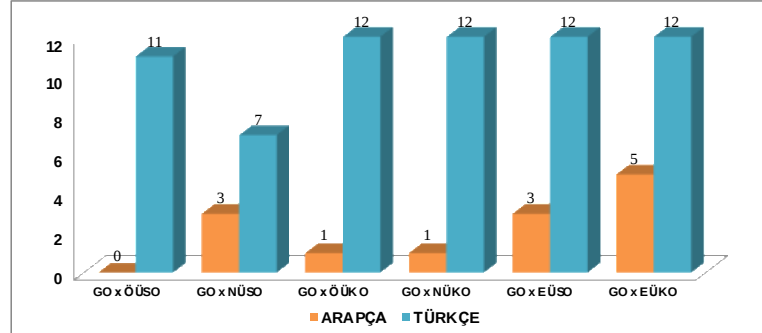
Eylem üzerinde karşıtsal odağın test edildiği sorularda D1 Türkçe konuşurlar % 45.84 oranında başarı göstermiş olup D1 Arapça konuşurların gerisinde kalmışlardır. Burada akıllara odağın tespitinde çoğunlukla sözdizimsel stratejileri kullandıkları, Ö-N-E sözdizimiyle verilmiş tümcede odak olarak direk eylem öncesi birime gidiyor olmalarını düşündürmektedir. D1 Türkçe konuşurlar genel olarak sunucu odağın test edildiği durumlarda daha yüksek başarı göstermektedirler. Bu durum eylem üzerinde sunucu odağın test edildiği koşulda da izlenmektedir. Nesne üzerinde sunucu odağın nesne üzerinde karşıtsal odakla karşılaştırıldığı koşuldaki gibi akla gelen diğer açıklama ise karşıtsal odakta yer alan koşullarda eski bilgi olması, sunucu odakta ise aksine yeni bilgi olmasıdır. Koşulda yeni bilgiyi gören ana dili Türkçe olan konuşur,

burada da tercihini eski bilgi içeren karşıtsal odaktan ziyade yeni bilgidan yana kullanmıştır.

Eylem üzerinde sunucu odağın test edildiği ve eylem üzerinde karşıtsal odakla karşılaştırıldığı koşulda başarı oranı %79.17'dir ve oldukça yüksektir. Türkçe genel olarak ÖNE sözdiziminde olan bir dildir ve sesbilimsel çalışmalarda eylemin F0 değerinin her zaman daha düşük eğilimde olduğu kaydedilmektedir. Bu sebeple nesne çoğu zaman odak olarak ya da daha belirgin algılanmaktadır (İpek, 2011). Eylem üzerinde karşıtsal odağın nesne üzerinde sunucu odak ve nesne üzerinde karşıtsal odakla test edildiği sorularda görülen %33.33 'lük ve % 41.67'lik oran bu bilgiyi doğrulamaktadır.

Mısırlı Arapça konuşurlar eylem üzerinde karşıtsal odağı geniş odakla karşılaştırıldığında %50 oranında başarı göstermişlerdir. Bu oran D1 Türkçe konuşurların oranına kıyasla daha yüksektir.

Son olarak bu kısımda geniş odağın algılanması diğer odak türleriyle karşılaştırılmaktadır.

Grafik 3.7: GO koşulunda verilen doğru cevap dağılımı.

Tablo 3.9: D1 Arapça ve D1 Türkçe GO algılama başarı oranları.

	GOxÖÜSO	GOxNÜSO	GOxÖÜKO	GOxNÜKO	GOxEÜSO	GOxEÜKO
D1Arapça	% 0	% 25	% 8.33	% 8.33	% 25	% 41.67
D1Türkçe	% 91.66	% 58.33	% 100	% 100	% 100	% 100

	Aritmetik Ortalama
D1 Arapça	% 18.06
D1 Türkçe	% 91.67

Geniş odağın test edildiği sorulara bakıldığında Türkçe konuşurlar % 91.67 oranında başarı göstermişlerdir. Nesne üzerinde sunucu odakla karşılaştırıldığında kaydedilen %58.33'lük oranın sebebi tümce düzeyinde en belirgin birimin nesne olması (İpek, 2011; Gürer, 2014; İvoşeviç, 2011) şeklinde açıklanmaktadır. Geniş odağın özne üzerinde sunucu odakla test edildiği koşulda %91.66 oranında başarı gösterilirken özne üzerinde sunucu odağın geniş odak ile test edildiği koşulda % 41.67 oranında, daha düşük bir başarı izlenmektedir.

Geniş odak- Özne üzerinde sunucu odak;

(60)[CAN AMERİKA'YA GİTMİŞ]_{GO}

a. Kim Amerika'ya gitmiş?

b. Ne olmuş?

Özne üzerinde sunucu odak- Geniş odak

(61)[AYŞE KİTAP OKUYOR.]_{GO}

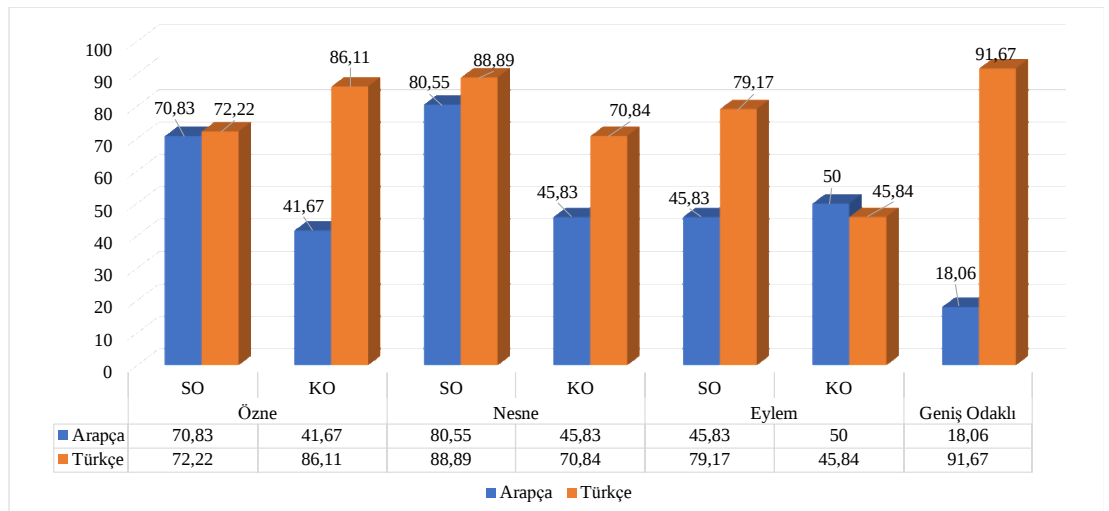
a. Kim kitap okuyor?

b. Ne oluyor?

Alanyazında belirtildiği gibi geniş odaklı tümcelerde nesne belirgindir (İpek, 2011; Gürer, 2014; İvoşeviç, 2011) . (60) numaralı örnekte görülen geniş odağın özne üzerinde sunucu odakla test edildiği ve D1 Türkçe konuşurlarının %91.66 oranında başarılı olduğu koşulda (60) , nesne daha uzun olup ismin hal ekini almış durumdadır. Özne üzerinde sunucu odağın geniş odakla test edildiği ve D1 Türkçe konuşurların %41.67 oranında, nisbeten düşük bir başarı gösterdikleri koşulda (61) nesne yalın halde ve özneyle aynı uzunluktadır. Söz konusu başarısızlıkta bu faktörlerin rol oynayabileceği düşünülebilir.

Mısırlı Arapça konuşurlarda geniş odağın test edildiği bölümde başarı oranı % 18.06 şeklindedir. El-Zarka (2020) tarafından yapılan üretimsel çalışmada konuşucuların büyük bir kısmı tümce düzeyinde ilk sözcük belirgin sesletilmiştir yani özne daha belirgin durumdadır. Geniş odaklı tümcelerde de tümce başında belirginlik kaydedilmiştir. Bu çalışmada da D1 Arapça konuşurları geniş odağı ayırt edememişlerdir. Bu durum D1 Arapça konuşurların ana dilden negatif transfer etkisiyle açıklanabilir.

Yukarıda detaylı olarak tartışılan odak koşulları Grafik 3.8’de D1 Arapça ve D1 Türkçe konuşurların tüm odak koşullarına ait başarı ortalamaları genel olarak verilmiştir.

Grafik 3.8: Tüm koşullarda verilen doğru cevap dağılımı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ

Bu çalışmada ana dili Arapça olan ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Mısırlı konuşurlarla Türkçeyi ana dili olarak bilen konuşurların odağı sesbilimsel olarak algılamada ne ölçüde başarılı oldukları araştırılmıştır. Özne, nesne ve eylem üzerinde olmak üzere sunucu odak, karşıtsal odak ve geniş odak koşulları test edilmiştir. Çalışmanın sonucunda ana dili Arapça olan konuşurların en başarılı oldukları koşul nesne üzerinde sunucu odak koşulu olmuştur. Yapılan sesbilimsel çalışmalarda ve akustik değerlendirmelerde Türkçede eylem üzerindeki F0 değeri en düşük birim olduğundan ve tümce düzeyinde en belirgin birim nesne olduğu için elde edilen bu sonuç beklenen bir durum olarak değerlendirilebilir. D1 Arapça konuşurların başarı oranının en düşük olduğu koşul geniş odak koşuludur. Geniş odağı algılamada % 18.05 oranında başarı gösteren katılımcılar bu koşulda tümce düzeyinde en belirgin birim olarak özneyi seçmişlerdir. Mısır Arapçasında tümce düzeyinde, bilgi yapısı statüsünden bağımsız olarak her sözcük belirgin bir perde vurgusuna sahiptir (El Zarka 2011:97). Mısır Arapçasında, odağı sesbilimsel olarak kodlayan İngilizce ve Hollandaca gibi Germen dillerinden farklı olarak, odak sonrası birimde vurgusuzlaştırma olmadığı için D1 Arapça konuşurları ana dilinden transfer etkisi şeklinde yorumlanabilecek bir tutumla tümce düzeyinde herhangi bir birimde belirginleşme beklentisi içinde değillerdir. Mısır Arapçasında odak algılama düzeyinin araştırıldığı bir çalışma bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Söz konusu çalışmada D1 Arapça olan Mısırlı katılımcıların ana dillerinde yapılan odak algılama testinde neredeyse şans başarısı gösterip D1 Almanca olan ve Mısır Arapçası bilmeyen gruptan daha düşük bir performans izlemişlerdir, D1 Almanca konuşurlar ise bu çalışmada %75 oranında başarı kaydetmişlerdir (El-Zarka ve Hödl 2021). Sesbilimsel çalışmalarda akustik olarak yapılan değerlendirmelerde, tonlama, süre ve F0 düzeyleri açısından odak birimlerde istatistiksel farklılık olsa bile katılımcılar bu

farkı algılayamayıp odak birimi ayırt edemedikleri işaret edilmiştir (El-Zarka ve Hödl 2021:58).

Bu çalışmada yer alan D1 Türkçe konuşurların odak algılama düzeylerine bakıldığında en başarılı oldukları bölümün geniş odak koşulu olduğu görülmektedir. D1 Türkçe konuşurları %91.67 oranında başarı göstermişlerdir. İpek (2011)'de D1 Türkçe olan konuşurlarla yapmış olduğu çalışmanın algısal bölümünde ise daha farklı bir durum söz konusu olup geniş odağın çoğunlukla nesne üzerinde yer alan odak olarak algılandığını ve geniş odağı algılama oranının daha düşük olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada ise D1 Türkçe konuşurların İpek (2011)'in çalışmasında çıkan sonuçtan farklı olarak geniş odağı algılama oranı yüksektir. Türkçede sesbilimsel olarak yapılan çalışmalarda ve akustik değerlendirmelerde (Gürer,2014; İvoşeviç ve Pınar, 2015) aynı öge üzerinde bulunan karşıtsal ve sunucu odak arasında F0, süre ve yoğunluk açısından fark olmadığı kaydedilmiş olmasına rağmen bu çalışmada D1 Türkçe konuşurları nesne üzerinde karşıtsal odak ve nesne üzerinde sunucu odağın karşılaştırıldığı koşulda %83.33 oranında başarı göstermişlerdir. Bu durum aynı öge üzerinde yer alan sunucu odak ve karşıtsal odak arasında şimdiye kadar yapılan çalışmalarda akustik olarak farklılık olmamasına karşılık sezgisel olarak bu iki odak koşulunun ayrımını yapabilmeleri, çalışmalarda göz ardı edilmiş bir durumun olabileceğini göstermektedir. Bu farklılığın bir diğer olası nedeni de her iki durumda nesnenin ek alıp almamasıdır. Ek aldığı durumlarda daha başarılı bulunmaları, nesneyi eyleme katmayıp ayrı bir şekilde değerlendirdiklerini ancak ek almadığı ve yalın halde bulunduğu durumda, nesneyi eylemle birlikte gruptandıklarını düşündürmektedir. Akla gelen bir diğer neden ise karşıtsal odakta yer alan koşullarda eski bilginin, sunucu odakta ise aksine yeni bilgi olmasıdır. Koşulda yeni bilgiyi gören D1 Türkçe konuşuru tercihini eski bilgi içeren karşıtsal odaktan ziyade yeni bilgiden yana kullanmış, sunucu odağa yönelmiştir.D1 Türkçe konuşurların eylem üzerinde karşıtsal odağın sorgulandığı koşulda eylem üzerinde bulunan karşıtsal odağı algılamadaki başarıları % 45.84 olarak kaydedilmiştir. İpek (2011) yapmış olduğu çalışmasında Nesne- Eylem ikilisinin Yüksek-Düşük (H-L) perde örüntüsü sergilediğini, eylemin her zaman düşük perdeli olduğunu belirtmekte dolayısıyla nesnenin tümce düzeyinde en belirgin birim olarak algılandığına işaret

etmektedir. Bu çalışmada eylem üzerinde karşısalsal odağın en düşük algı oranını almış olması İpek (2011)'i destekler niteliktedir. İpek (2011) söz konusu çalışmada odak özne üzerinde olduğunda odağı katılımcıların %75.63 gibi en yüksek oranla odağı algıladıklarını belirtmiş, bunun da sebebi olarak odak sonrası birimde oluşan baskılamaya bağlamıştır (post-focus compression). Hellmuth (2010) ise Mısır Arapçasında katılımcılar arasında bireysel farklılıklar olduğunu ve bu stratejiyi bazı katılımcıların kullandığına dikkat çekmiştir.

4.2. ÖNERİLER

Ana dili Arapça olan ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Mısırlı konuşurların odağı sesbilimsel olarak algılamada ne ölçüde başarılı olduklarını araştıran bu çalışmanın yapılmasındaki en önemli amaç yabancı dil olarak Türkçe eğitiminde parçalarüstü öğelerin öğretimde yer bulmasının önemini ortaya koymaktır. Bu bağlamda yapılan öneriler şu şekildedir:

1. Yabancı dil öğrenim sürecinde uluslararası bir yetkinliğe ulaşmak dilin bürünsel özelliklerine hâkim olmayı da gerektirmektedir. Bürünsel öğeler olarak da adlandırılan parçalarüstü öğelerin edinimi dil öğrencisinin sezgisel olarak edinmesine bırakılmadan; ders kitapları, ders programları ve müfredatlarda da yer bulabilir.
2. Covid-19 Pandemi sürecinde ön plana çıkan dijital öğretim platformları parçalarüstü öğelerin ders programlarında yer bulabilmesi için oldukça etkin bir biçimde kullanılabilir. Bilgisayar teknolojisinin yabancı dil öğrencilerinin vurgulama ve tonlama gibi bürünsel özellikleri daha doğru algılamasına ve üretmesine yardımcı olabilmektedir. Hedef dilde doğru vurgulama, tonlama ve ezgi için *Praat*, *Accent Master* gibi gerçek zamanlı ses çözümleme programları, öğrenciye hedef dilde doğru kullanım imkânı sağlayabilir. Sözcenin bürünsel özelliklerini görsel olarak da öğrenciye sunan bu programlar öğrencinin doğru tonlama ve vurgulama yapıp yapmadığına dair objektif geri dönüt de verebilir. Ayrıca bu programlar ile verilen eğitimlerin ardından karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

3. Odağın sözlü iletişimdeki gücü düşünüldüğünde yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilere odağı doğru olarak algılamalarını ve doğru kullanmalarını öğreten dijital uygulamalar yaptırılabilir. Öğrenci bilgisayar ortamında, perde örüntüleri aracılığıyla hem doğru sesletim yapma hem de odağı doğru algılama becerisi geliştirebilir. Perde örüntüsün görseli odak edinimini sezgisellikten çıkarıp objektif bir geri bildirim olarak somut bir öğretim aracına dönüşebilir.
4. Gerçek zamanlı ses çözümleme programlarının bürünsel beceri kazandırmadaki olumlu etkisi sebebiyle bu programlar yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarının dijital formlarına entegre edilebilir, bu sayede bürünsel beceri kazandırmaya yönelik sesletim ve parçalarüsütü öğeler üzerinde yoğunlaşan etkinlikler hazırlanabilir.
5. Bu çalışmada ana dili Arapça olan ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Mısırlı konuşurlarla ana dili Türkçe olan konuşurların odak algısının ne düzeyde olduğu araştırılmıştır. Odak algısının ve üretiminin dil öğrenim sürecinde farklı becerilerle ilgisi olması sebebiyle algı düzeyinin üretimsel düzeyde ne derece başarı gösterecekleri hususu göz önüne alındığında algısal ve üretimsel testlerin aynı zamanda yapılarak karşılaştırılmasının alana daha fazla katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alzaidi, M., Xu, Y., Xu, A.: “Prosodic Encoding of Focus in Hijazi Arabic”, **Speech Commun**, 2019, 106, 127–149.
- Baker, R. E.: “The Acquisition of English Focus Marking By Non-Native Speakers”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, 1996.
- Bekari, İ.P.: “Türkçede Eylem-Sonu Konumunda Bürün-Sözdizim Etkileşimi Üzerine Elektrofizyolojik Bir İnceleme”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara, Ankara Üniversitesi, 2016
- Brierley, C, Sawalha, M, Heselwood, B et al.: “A Verified Arabic-IPA Mapping for Arabic Transcription Technology, Informed by Quranic Recitation, Traditional Arabic Linguistics, and Modern Phonetics” **Journal of Semitic Studies**, 61 (1). pp. 157-186. ISSN 1477-8556, 2016
- Brustad, K.: **The Syntax of Spoken Arabic: A Comparative Study of Moroccan, Egyptian, Syrian, and Kuwaiti Dialects**. Georgetown University Press, Washington DC., 2000.
- Bürling, D: “Towards a Typology of Focus Realization”. In Malte Zimmermann & Caroline Féry (eds.), **Information Structure**, 177–205. Oxford University Press, 2009.
- Cangemi, F., El Zarka, D., Wehrle, S., Baumann, S., Grice, M.: “Speaker-Specific Intonational Marking of Narrow Focus in Egyptian Arabic”; **In: Proceedings of Speech Prosody**, 2016, pp. 1–5.
- Chafe, W. L.: “Givenness, Contrastiveness, Definiteness, Subjects, Topics and Point of View”. In Charles N. Li (ed.), **Subject and topic**, 27–55. New York, Academic Press, 1976.

- Chun, D., M.: **Discourse Intonation in L2: From Theory and Research to Practice**, John Benjamins Publishing Co., 2002
- Crystal, D.: **Prosodic Systems and Intonation in English**. Cambridge: CUP, 1969
- Doğan, C.: **Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretiminde Öğrenim-Öğretim Konusu ve Aracı Olan Dil Orijinli Sorunlar ve Çözüm Yolları**, Ekev Akademi Dergisi, 2000, 2.sayı,147
- El Zarka, D., Hödl, P.: “A Study on the Perception of Prosodic Cues to Focus by Egyptian Listeners: Some Make Use of Them, But Most of Them Don’t”, **Speech Communication** 132, 2021, 55–69
- El Zarka, D., Kelterer, A., Schuppler, B.: “An Analysis of Prosodic Prominence Cues to Information Structure in Egyptian Arabic”, **In: Proceedings of Interspeech**, 2020, pp. 1883–1887.
- El Zarka, D., Kelterer, A., Schuppler, B.: “An Analysis of Prosodic Prominence Cues to Information structure in Egyptian Arabic”. **In: Proceedings of Interspeech**, 2020, pp. 1883–1887.
- El Zarka, D., Schuppler, B., Cangemi, F.: “Acoustic Cues to Topic and Narrow Focus in Egyptian Arabic”, **In: Proceedings of Interspeech**, 2019, pp. 1771–1775.
- El Zarka, D.: “Leading, Linking, and Closing Tones and Tunes in Egyptian Arabic: What a Simple Intonation System Tells us About the Nature of Intonation, in: Broselow E., Ouali, H. (Eds.)”, **Perspectives on Arabic linguistics**, XXII-XXIII, Benjamins, Amsterdam, 2011, pp. 57–73.
- El Zarka, D.: “Prosodic Encoding of The Thetic/Categorical Distinction in Egyptian Arabic: A Preliminary Investigation”, **Grazer Linguistische Studien**, 2011, 76, 91–111.

- El Zarka, D.: “On the Interaction of Information Structure and Prosody: The Case of Egyptian Arabic”, **Habilitationsschrift**, University of Graz, Austria, 2013.
- Ergenç, İ.: **Türkiye Türkçesinin Görevsel Sesbilimi**. Ankara: Engin Yayınları, 1989.
- Erguvanlı, E.: **The Function of Word Order in Turkish Grammar**, Berkeley: University of California Press, 1984.
- Féry, C. & Vieri, S: “Focus Projection and Prosodic Prominence in Nested Foci”. **Language**, 2006, 82(1), 131–150.
- Göksel, A. & Özsoy, A.S.: “Is There a focus Position in Turkish?” In Aslı Göksel & Celia Kerslake (eds.), **Studies on Turkish and Turkic Languages; Proceedings of the Ninth International Conference on Turkish Linguistics**, 219–228. Wiesbaden: Harrassowitz, 2000.
- Güneş, Güliz.: **On The Role of Prosodic Constituency in Turkish. In the Proceedings of WAFL 8**. Cambridge MA: MITWPL, 2012.
- Gürer, A.: “Prosody of contrastive focus and discourse new constituents in Turkish”, **Dilbilim Araştırmaları Dergisi [Journal of Linguistics Research]** 1, 2014. 31–58.
- Gussenhoven, C. : “Types of Focus in English”. **Topic and Focus: Intonation and Meaning. Theoretical and Crosslinguistic Perspectives**. Dordrecht: Kluwer, 2007.
- Gürer, A.: “Semantic, Prosodic and Syntactic Marking of Information structural units in Turkish”, **Doktora Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi, 2015.
- Halliday, M.A.K.: “Notes on Transitivity and Theme in English”, Part 2”. **Journal of Linguistics**, 1967, 3, 199–244.

- Hardison, D. M.: “Generalization of Computer-Assisted Prosody Training: Quantitative and Qualitative Findings. **Language Learning & Technology**, 2004, 8(1), 34-52.
- Hellmuth, Sam: “No De-accenting in (or of) Phrases: Evidence From Arabic for Cross-linguistic and Cross-Dialectal Prosodic variation”, In Frota, Sonia, Vigario, Marina, and Freitas, M. J. (eds.), **Prosodies**, 2005, 99–112.
- Hellmuth, Sam: “The Relationship Between Prosodic Structure and Pitch Accent Distribution: Evidence From Egyptian Arabic”, **The Linguistic Review**, 2007, 24(2-3), 291–316.
- Hellmuth, Sam: “The (Absence of) Prosodic Reflexes of Given/New Information Status in Egyptian Arabic”, In Owens, J. and A. Elgibali (eds.) **Information Structure in Spoken Arabic Pages**, 2010, 165–188.
- Hellmuth, Sam: **Acoustic Cues To Focus and Givenness in Egyptian Arabic**, 2011.
- Hellmuth, Samantha Jane: “Intonational Pitch Accent Distribution in Egyptian Arabic”, **Ph.D. Thesis**, School of Oriental and African Studies, University of London, 2006.
- İpek, Canan: “Phonetic Realization of Focus With on-focus Pitch Range Expansion in Turkish”, **Proceedings of the 17th International Congress of Phonetic Sciences**, 2011, 140–143.
- İşsever, S.: “Information Structure in Turkish: The Word Order–Prosody interface”, **Lingua**, 2003, 113, 1025–1053.
- İvoşević, Senka & İpek Pınar Bekâr: **Acoustic Correlates of Focus in Turkish**, 2015.

- İvošević, S.: “Bürün, Bilgi Yapısı ve sözcük Dizilişi Etkileşimi: Türkçe-Sırpça Örneği”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- İşsever, S.: Türkçede Bilgi Yapısı. **Doktora Tezi**. Ankara Üniversitesi, 2000
- Kabak, Barış & Irene Vogel: “The Phonological Word and Stress Assignment in Turkish”, **Phonology**, 2001, 18, 315–360.
- Kamali, B.: “Topics at the PF Interface of Turkish”, **PhD Dissertation**, Harvard University, 2011.
- Kan, S.: “Prosodic Domains and The Syntax-Prosody Mapping in Turkish”, **MA Thesis**, Boğaziçi University, 2009.
- Katz, J., & Selkirk E.: “Contrastive Focus vs. Discourse-new: Evidence from Phonetic Prominence in English”, **Language**, 2011, 87(4), 771-816.
- Kiss, É. K.: **The Syntactic Structure of Hungarian**. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Kiss, K.: “Identificational Focus Versus Information Focus”, **Language**, 1998, 74, 245-273.
- Klassen, J.: “Second language acquisition of focus prosody in English and Spanish”, **Unpublished Doctoral Dissertation**, 2015.
- Krifka, Manfred: “Association With Focus Phrases”. In Valerie Molnar and Susanne Winkler (eds.), **The Architecture of Focus**, 105–136. Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 2006.
- Krifka, Manfred: “Basic Notions of Information Structure”, In Caroline Fery & Manfred Krifka (eds.), **Interdisciplinary Studies on Information Structure**, 2008, 6, 13–56. Potsdam: Universitätsverlag.
- Ladd, Robert: **Intonational Phonology. Cambridge Studies in Linguistics**. Cambridge University Press, 1996.

- Ladefoged, P.: “A course in Phonetics”. Thomson, Wadsworth. Kabagema-Bilan, Elena, Beatriz Lopez-Jimenez, & Hubert Truckenbrodt (2011). **Multiple Focus in Mandarin Chinese**. In N. Dehe, I. Feldhausen & S. Ishihara (eds), *Lingua*, 2006, 121(13), 1890-1905.
- Ladefoged, Peter: **A Course in Phonetics**. Thomson, Wadsworth, 2010.
- Lambrecht, K.: **Information Structure and Sentence Form**. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Levi, S.: “Acoustic correlates of lexical accent in Turkish”, **Journal of the International Phonetic Association**, 2005, 35, 73-97.
- Mennen, I.: “Phonological and phonetic influences in non-native intonation”. In J. Trouvain & U. Gut (Eds.), **Non-native Prosody. Phonetic Description and Teaching Practice** (p. 53-76). Berlin: Mouton de Gruyter, 2007.
- Moutaouakil, A.: **Pragmatic Functions in a Functional Grammar of Arabic**, Dordrecht: Foris, 1989.
- Neeleman, A., Titov E., Van de Koot H., & Vermeulen R.: “A Syntactic Typology of Topic, Focus and Contrast”. In J. van Craenenbroeck (ed.), **Alternatives to Cartography**. Berlin: Mouton de Gruyter, 2012.
- Nespor, M., & Vogel, I.: **Prosodic Phonology**. Foris, Dordrecht, 1986.
- Norlin, K.: “A Preliminary Descriptions of Cairo Arabic Intonation of Statements and Questions”. **Speech Transmission Quarterly Progress and Status Report**, 1989, 1, 47–49.
- Özge, U., & Bozşahin, C.: **Intonation in the Grammar of Turkish**. *Lingua*, 2010, 120, 132-175.
- Özge, U.: A tune based account of Turkish information structure. **Master’s Thesis**, Middle East Technical University, 2003.
- Özsoy, A.S.: **On ‘Small’ Clauses, Other ‘Bare’ Verbal Complements and 2010**.

- Pennington, M. C.: “Computer-aided Pronunciation Pedagogy: Promise, Limitations, Directions”. **Computer Assisted Language Learning**, 1999, 12(5), 427-440.
- Pierrehumbert, J.: “The Phonology and Phonetics of English Intonation”. **PhD Thesis**, Massachusetts Institute of Technology, 1980.
- Prince, E.F.: “Toward a Taxonomy of Given-New Information”. In: P. Cole (ed.): **Radical Pragmatics**, New York: Academic Press, 1981, 223-256.
- Reinhart, T.: “Pragmatics and Linguistics: An Analysis of Sentence Topics”, **Philosophica**, 1981, 27, 53–94.
- Rognoni, L.: “The Phonetic Realization of Narrow Focus in English L1 and L2. Data from Production and Perception”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İtalya, Università degli Studi di Padova, 2016.
- Rooth, M. E.: “Association With Focus”, Unpubl. **Ph.D. Diss.**, University of Massachusetts, 1985.
- Rooth, M.: “Focus”, In S. Lappin (ed.), **The Handbook of Contemporary Semantic Theory** (pp. 271-297). Oxford: Blackwell, 1996.
- Sarıman, G.: “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bilgisayar Destekli Eğitimin Kelime Vurgulama Becerisine Etkisi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Muğla, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2016.
- Selkirk, E. O.: Contrastive Focus, Givenness and the Unmarked Status of “Discourse-New”. **Acta Linguistica Hungarica**, 2008, 55(3), 331-346.
- Selkirk, E.: **On Derived Domains in Sentence Phonology**, *Phonology Yearbook*, 1986, 371-405.
- Selkirk, E.: Sentence Prosody: Intonation, Stress and Phrasing. In J. Goldsmith (ed.), **The Handbook of Phonological Theory**, London: Blackwell, 1995.

- Selkirk, E.: Contrastive FOCUS vs. presentational focus: Prosodic evidence from right node raising in English. **Speech Prosody 2002: Proceedings of the 1st international conference on speech prosody** (pp. 643-646). Aix-en-Provence, France, 2002.
- Şener, S. : **Non-peripheral Matters in Turkish Syntax.** University of Connecticut Dissertation, 2010.
- Taylan, E : “On the Expression of Temporal Reference in Subordinate Clauses in Turkish”, In Sabri Koç (ed.), **Studies on Turkish Linguistics**, 333–351. Ankara: ODTÜ Yayınları, 1988.
- Truckenbrodt, H.: “Phonological Phrases: Their Relation to Syntax, Focus, and Prominence”, **Doctoral Thesis**, Massachusetts Institute of Technology, 1995.
- Truckenbrodt, H.: “Information Structure and Tonal Height in Intonation. In C. Féry & S. Ishihara (eds.) **The Oxford Handbook of Information Structure**. Oxford, 2013.
- Vallduví , E.: **The Information Component.** University of Pennsylvania dissertation, 1990.
- Vallduví, E. & Engdahl, E.: “The Linguistic Realization of Information packaging”, **Linguistics**, 1996, 34, 459–519.
- Vallduvi, E.: “The Role of Plasticity in the Association of Focus and Prominence”. **Proceedings of the Eastern States Conference on Linguistics (ESCOL)**, 1991, 7, 295–306.
- Von Heusinger, K.: “Intonation and Information Structure”, **Doktora Tezi**, Konstanz Üniversitesi, 1999.
- Zimmermann, M.: “Contrastive Focus and Emphasis”, **Acta Linguistica Hungarica**, 2008, 55, 347-360.

EKLER

EK 1: Türkçe odak algılama testi

Merhaba

Ekranda toplamda 84 tümceden oluşan sorular göreceksiniz. Verilen ses dosyasını dinledikten sonra duyduğunuz cevabın hangi soruya ait olduğunu işaretleyiniz.

***Özne üzerinde sunucu odak- Nesne üzerinde sunucu odak**

1. AYŞE cam siliyor.
 - a. Kim cam siliyor?
 - b. Ayşe ne siliyor?

***Özne üzerinde sunucu odak – Eylem üzerinde sunucu odak**

2. ALP dergiyi okumuş.
 - a. Kim dergiyi okumuş?
 - b. Alp dergiyi ne yapmış?

***Özne üzerinde sunucu odak – Geniş odak**

3. Ayşe kitap okuyor.
 - a. Kim kitap okuyor?
 - b. Ne oluyor?

***Özne üzerinde sunucu odak – Nesne üzerinde karşıtsal odak**

4. AYHAN araba kullanıyor.
 - c. Kim araba kullanıyor?

d. Ayhan araba mı yoksa kamyon mu kullanıyor?

***Özne üzerinde sunucu odak – Özne üzerinde karşıtsal odak**

5. AHMET resim yapıyor.

a. Kim resim yapıyor?

b. Ahmet mi yoksa Ayşe mi resim yapıyor?

***Özne üzerinde sunucu odak – Eylem üzerinde karşıtsal odak**

6. NURAY mektup yazıyor.

a. Kim mektup yazıyor?

b. Nuray mektup yazıyor mu yoksa okuyor mu?

***Nesne üzerinde sunucu odak – Özne üzerinde sunucu odak**

1. Okan ev aldı.

a. Okan ne aldı?

b. Kim ev aldı?

***Nesne üzerinde sunucu odak – Eylem üzerinde sunucu odak**

2. Gülay keki yedi.

a. Gülay ne yedi?

b. Gülay keki ne yaptı?

***Nesne üzerinde sunucu odak – Geniş odak**

3. Aslı Arapça öğrenmiş.

a. Aslı ne öğrenmiş?

b. Ne olmuş?

***Nesne üzerinde sunucu odak – Nesne üzerinde karşıtsal odak**

4. Sevgi arabayı yıkadı.
 - a. Sevgi neyi yıkadı?
 - b. Sevgi arabayı mı yoksa halıyı mı yıkadı?

***Nesne üzerinde sunucu odak – Özne üzerinde karşıtsal odak**

5. Öğretmen sınav yaptı.
 - a. Öğretmen ne yaptı?
 - b. Öğretmen mi yoksa Ali mi sınav yaptı?

***Nesne üzerinde sunucu odak – Eylem üzerinde karşıtsal odak**

6. Ali evi sattı.
 - a. Ali neyi sattı?
 - b. Ali evi sattı mı yoksa aldı mı?

***Geniş odak – Özne üzerinde sunucu odak**

1. Can Amerika'ya gitmiş.
 - a. Kim Amerika'ya gitmiş?
 - b. Ne olmuş?

***Geniş odak – Eylem üzerinde karşıtsal odak**

2. Arda balık tutmuş.
 - a. Ne olmuş?
 - b. Arda balığı tutmuş mu yoksa yemiş mi?

***Geniş odak – Nesne üzerinde sunucu odak**

3. Elif bardak kırdı.

- a. Ne oldu?
- b. Elif ne kırdı?

***Geniş odak – Nesne üzerinde karşıtsal odak**

4. Emel arabayı çarpmış.

- a. Ne olmuş?
- b. Emel arabayı mı yoksa bisikleti mi çarpmış?

***Geniş odak – Özne üzerinde karşıtsal odak**

5. Volkan Almanya'ya gitmiş.

- a. Ne olmuş?
- b. Volkan mı yoksa Kenan mı Almanya'ya gitmiş?

***Geniş odak – Eylem üzerinde sunucu odak**

6. Cem bardağı yıkamış.

- a. Ne olmuş?
- b. Cem bardağı ne yapmış?

***Özne üzerinde karşıtsal odak – Özne üzerinde sunucu odak**

1. Gamze fare yakalamış.

- a. Gamze mi yoksa Gözde mi fare yakalamış?
- b. Kim fare yakalamış?

***Özne üzerinde karşıtsal odak – Nesne üzerinde sunucu odak**

2. Alper futbol oynuyor.

- a. Alper mi yoksa Fatih mi futbol oynuyor?
- b. Alper ne oynuyor?

***Özne üzerinde karşıtsal odak – Geniş odak**

3. Şenol soru sordu.

- a. Şenol mu yoksa Can mı soru sordu?
- b. Ne oldu?

***Özne üzerinde karşıtsal odak – Eylem üzerinde sunucu odak**

4. Rıdvan çay içti.

- a. Rıdvan mı yoksa Alper mi çay içti?
- b. Rıdvan çayı ne yaptı?

***Özne üzerinde karşıtsal odak – Nesne üzerinde karşıtsal odak**

5. Ayşe yılan gördü.

- a. Ayşe mi yoksa Fatma mı yılan gördü?
- b. Ayşe yılan mı yoksa timsah mı gördü?

***Özne üzerinde karşıtsal odak – Eylem üzerinde karşıtsal odak**

6. Poyraz patlıcan pişirdi.

- a. Poyraz mı yoksa Kuzey mi patlıcan pişirdi?
- b. Poyraz patlıcanı yedi mi yoksa pişirdi mi?

***Nesne üzerinde karşıtsal odak – Özne üzerinde sunucu odak**

1. Zeynep İstanbul'u seviyor.
 - a. Zeynep İstanbul'u mu yoksa İzmir'i mi seviyor?
 - b. Kim İstanbul'u seviyor?

***Nesne üzerinde karşıtsal odak – Nesne üzerinde sunucu odak**

2. Kardeşim doktor olacak.
 - a. Kardeşim doktor mu yoksa mühendis mi olacak?
 - b. Kardeşim ne olacak?

***Nesne üzerinde karşıtsal odak – Geniş odak**

3. Annem yemek yapıyor.
 - a. Annem yemek mi yoksa temizlik mi yapıyor?
 - b. Ne oluyor?

***Nesne üzerinde karşıtsal odak – Eylem üzerinde sunucu odak**

4. Yavuz kurabiyeyi yedi.
 - a. Yavuz kurabiyeyi mi yoksa tost mu yedi?
 - b. Yavuz kurabiyeyi ne yaptı?

***Nesne üzerinde karşıtsal odak – Özne üzerinde karşıtsal odak**

5. Hakan Aslı'yı aradı.
 - a. Hakan Aslı'yı mı yoksa Ayşe'yi mi aradı?
 - b. Hakan mı yoksa Hasan mı Aslı'yı aradı?

***Nesne üzerinde karşıtsal odak – Eylem üzerinde karşıtsal odak**

6. Can televizyonu açtı.
 - a. Can televizyonu mu yoksa radyoyu mu açtı?
 - b. Can televizyonu açtı mı kapadı mı?

***Eylem üzerinde sunucu odak – Özne üzerinde sunucu odak**

1. Amcam evini satıyor.
 - a. Kim evini satıyor?
 - b. Amcam evini ne yapıyor?

***Eylem üzerinde sunucu odak – Nesne üzerinde sunucu odak**

2. Yusuf kardeşiyle oynuyor.
 - a. Yusuf kimle oynuyor?
 - b. Yusuf kardeşiyle ne yapıyor?

***Eylem üzerinde sunucu odak – Geniş odak**

3. Ege vazoyu kırdı.
 - a. Ne oldu?
 - b. Ege vazoyu ne yaptı?

***Eylem üzerinde sunucu odak – Özne üzerinde karşıtsal odak**

4. Sema hikayeyi anlattı.
 - a. Sema mı yoksa Mehmet mi hikayeyi anlattı?
 - b. Sema hikayeyi ne yaptı?

***Eylem üzerinde sunucu odak – Nesne üzerinde karşıtsal odak**

5. Çiğdem bardakları yıkadı.
 - a. Çiğdem bardakları ne yaptı?
 - b. Çiğdem bardakları mı yoksa kaşıkları mı yıkadı?

***Eylem üzerinde sunucu odak – Eylem üzerinde karşıtsal odak**

6. Ahmet sakalını kesti.
 - a. Ahmet sakalını ne yaptı?
 - b. Ahmet sakalını kesti mi kesmedi mi?

***Eylem üzerinde karşıtsal odak – Özne üzerinde sunucu odak**

1. Egemen pasaportunu kaybetmiş.
 - a. Kim pasaportunu kaybetmiş?
 - b. Egemen pasaportunu bulmuş mu kaybetmiş mi?

***Eylem üzerinde karşıtsal odak – Nesne üzerinde sunucu odak**

2. Nermin hırka giymiş.
 - a. Nermin ne giymiş?
 - b. Nermin hırka giymiş mi satmış mı?

***Eylem üzerinde karşıtsal odak – Geniş odak**

3. Özer araba kiraladı.
 - a. Ne oldu?
 - b. Özer araba kiraladı mı yoksa sattı mı?

***Eylem üzerinde karşıtsal odak – Eylem üzerinde sunucu odak**

4. Nuray şiiri okuyor.

- a. Nuray şiiri ne yapıyor?
- b. Nuray şiiri okuyor mu yoksa yazıyor mu?

***Eylem üzerinde karşıtsal odak – Özne üzerinde karşıtsal odak**

5. Ayten kilo aldı.

- a. Ayten mi yoksa Aygöl mü kilo aldı?
- b. Ayten kilo aldı mı yoksa verdi mi?

***Eylem üzerinde karşıtsal odak – Nesne üzerinde karşıtsal odak**

6. İbrahim camı açtı.

- a. İbrahim camı mı yoksa kapıyı mı açtı?
- b. İbrahim camı açtı mı yoksa kapadı mı?

1. Ben 19 yaşındayım.

- a. Kaç yaşındasın?
- b. Nasılsın?

2. Ben okula gidiyorum.

- a. Sen nereye gidiyorsun?
- b. Erken kalkıyor musun?

3. İyiyim.

- a. Nasılsın?
- b. Neredesin?

4. İstanbul'lıyım.
 - a. Nerelisin?
 - b. Kaç yaşındasın?
5. Benim adım Ali.
 - a. Adın ne?
 - b. Kaç yaşındasın?
6. Ben bir öğretmenim.
 - a. Kaç yaşındasın?
 - b. Ne iş yapıyorsun?
7. Bugün günlerden Çarşamba?
 - a. Bugün günlerden ne?
 - b. Neredesin?
8. Evliyim.
 - a. Evli misin?
 - b. Nerelisin?
9. İstanbul.
 - a. Nerede yaşıyorsun?
 - b. Kaç yaşındasın?
10. Otobüsle gidiyorum.
 - a. İstanbul'a nasıl gidiyorsun?
 - b. Adın ne?

11. Lahmacun yerim.

- a. Ne yersin?
- b. Neredesin?

12. 2021'deyiz.

- a. Hangi yıldayız?
- b. Ne yapıyorsun?

13. Mart.

- a. Hangi aydayız?
- b. Evli misin?

14. İstanbul'da

- a. Nerede doğdun?
- b. Ne zaman doğdun?

15. Ayşe.

- a. Annenin adı ne?
- b. Neredesin?

16. Mustafa Kemal Atatürk.

- a. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu kim?
- b. Türkiye'nin başkenti neresi?

17. Telefon numaram 0 532 355 37 21.

- a. Telefon numaran kaç?
- b. Kaç yaşındasın.

18. Sarı.

a. Saçların ne renk?

b. Saat kaç?

19. Çalışma odasında.

a. Alp nerede?

b. Evli misin?

20. İki kızım var.

a. Kaç çocuğun var?

b. Eşinin adı ne?

21. Evet, öğrenciyim.

a. Öğrenci misin?

b. Adın ne?

22. Sinemaya gidelim.

a. Hafta sonu ne yapalım?

b. Evli misin?

23. İngilizce.

a. Hangi dili öğreniyorsun?

b. Kim arıyor?

24. Dün geldim.

a. Ne zaman geldin?

b. Nasılsın?

25. Haziran'da.

- a. Doğum günün hangi ayda?
- b. Ne renk?

26. Kırmızı.

- a. Araban ne renk?
- b. Ne zaman doğdun?

27. İstanbul Üniversitesi'nden mezun oldum.

- a. Nereden mezun oldun?
- b. Nerelisin?

28. 1983

- a. Hangi yılda doğdun?
- b. Kaç yaşındasın?

29. Elma.

- a. En sevdiğin meyve ne?
- b. En sevdiğin mevsim ne?

30. Trabzon.

- a. Nerede doğdun?
- b. Ne zaman doğdun?

31. Çarşamba.

- a. Bugün günlerden ne?
- b. Nasılsın?

32. Antalya.

- a. Türkiye'nin en sıcak şehri neresidir?
- b. Araban var mı?

33. Parisliyim.

- a. Nerelisin?
- b. Adın ne?

34. Kitap okuyorum.

- a. Ne yapıyorsun?
- b. Aç mısın?

35. Lahmacun yemek isterim.

- a. Ne yemek istersin?
- b. Neredesin?

36. Evet öğrenciyim.

- a. Öğrenci misin?
- b. Adın ne?

37. Elma.

- a. En sevdiğin meyve ne?
- b. En sevdiğin mevsim ne?

38. Çay lütfen.

- a. Ne içmek istersin?
- b. Adın ne?

39. Zeynep.

a. Kız kardeşinin adı ne?

b. Evli misin?

40. İki gün.

a. Kaç gün kalacaksınız?

b. Uyandın mı?

41. Ekmek aldım.

a. Marketten ne aldın?

b. Nasılsın?

42. Kebap yemek isterim.

a. Neredesin?

b. Ne yemek istersin?

EK 2: Arapça Uluslararası Fonetik Alfabe (UFA) (Brierley,2016)

Arapça harf	UFA sembolü
أ - الحمزة	ʔ
ب	b
ت	t
ث	θ
ج	ʒ
ح	ħ
خ	x
د	d
ذ	ð
ر	r
ز	z
س	s
ش	ʃ
ص	sʕ
ط	tʕ
ض	dʕ
ظ	ðʕ, zʕ
ع	ʕ
غ	ɣ
ف	f
ق	q
ك	k
گ	g
ل	l
م	m
ن	n
ه	h
و	w

ي	j
ا	a:
ي	i:, e:
و	u:, o:
َ نَحْة	a
َ كسرة	i
َ ضمة	u

